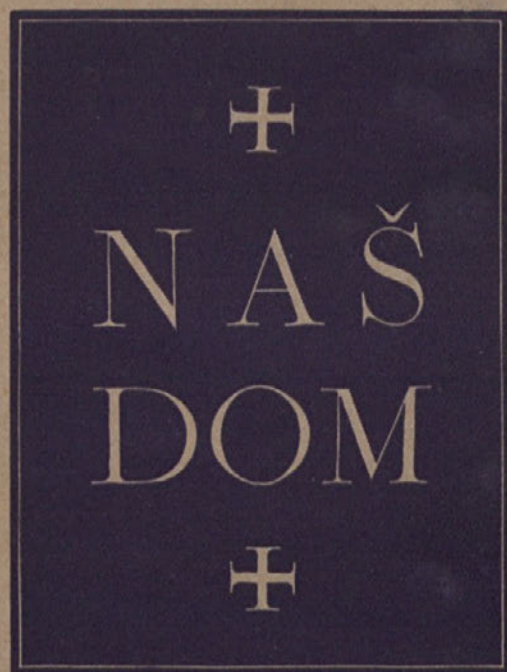

Galicija

1 9 3 9

II. Z V E Z E K

M A R I B O R

II 42920
+

Izhaja četrletno. Naročnina znaša letno 20 din. Posamezen zvezek je po 8 din. Številka poštnega čekovnega računa je 13.577.

Tiska in izdaja Tiskarna sv. Cirila v Mariboru; predstavlja jo Albin Hrovatin v Mariboru.

Urejuje dr. Fran Sušnik v Mariboru.

Naslov uprave ali uredništva: Maribor, Koroška cesta 5.

Vsebina drugega zvezka:

Dr. Ivan Dornik: Prelat dr. Franc Kovačič	321
France Filipič: Rožna hvalnica (Pesem)	323
Otto Michael-Ksaver Meško: Pohujšanje (Roman)	324
Fran Fink: Kaj ljudje najraje berejo	347
Franc Borko: Žrtev spovedne molčečnosti	349
Jakob Ciglar: Materi (Pesem)	354
France Filipič: Smrt, Spoznanje, Žalost (Pesmi)	355
Stanko Janežič: Končna pesem (Pesem)	355
Stanko Modic: Periskop	356
France Lipičnik: Pangerlovega očeta smrt	357
Jože Čakš: Zgodbe izpod Sv. Miklavža	367
Jakob Ciglar: Zrcalo naše dobe	371
Maks Jeza: Zgodovina slovenske knjige	372
France Filipič: Književni obzornik	375
Dr. Tine Debeljak o Vide Tauferjeve Vejah v vetru (po »Slovincu«)	380
France Modrinjak: Uganke	381

Dr. Ivan Dornik

† Prelat dr. Franc Kovačič

»Resnica je moč, ki se ji mora ukloniti tudi krivica. Z delom za resnico bomo pripomogli k naši veliki državni stavbi.«

(Dr. Franc Kovačič ob priliki proslave tridesetletnice Zgodovinskega društva v Mariboru.)

Papežev hišni prelat, konzistorialni svetnik in profesor bogoslovja v Mariboru se je rodil 25. marca 1867. v Veržeu. Gimnazijo je študiral v Varaždinu

Last Zgodovinskega društva v Mariboru

in Zagrebu, bogoslovje v Zagrebu in Mariboru, kjer je bil posvečen za mašnika leta 1894. Služboval je kot kaplan in provizor na Sp. Polskavi in kot provizor v Studenicah. Od jeseni 1895 do junija 1897 je študiral modroslovje v Rimu in bil tam promoviran. Nato je bil pomožni duhovnik v Studenicah, 1. oktobra 1897 pa je postal profesor v bogoslovnem učilišču v Mariboru.

Prelatu dr. Francu Kovačiču bo slovenska zgodovina morala odkazati eno prvih mest med našimi velikimi možmi. Kot človek je bil iskren, skromen, plemenit, nadvse marljiv in narodno zaveden mož. Po svoji plemenitosti, skromnosti in narodni zavesti je bil podoben Slomšku, čigar vnet častilec je bil vse svoje življenje.

Njegovo književno in kulturno delo je skoraj nepregledno. Ko mu je bil ob proslavi tridesetletnice Zgodovinskega društva v Mariboru podeljen z najvišjega mesta red Jugoslovanske krone, je povedal o sebi — o sebi je le

malokdaj govoril in pisal — da mu je v drugem razredu gimnazije odprl pogled v široki slovanski svet pesnik Stanko Vraz s svojimi deli in da je že takrat nosil v svojem srcu slovansko idejo. To svoje slovansko stališče je v prvem svojem spisu v Domu in svetu l. 1897. poudarjal tako, da je osumila avstrijska vlada list pan-slavizma.

Ko je študiral v Rimu, mu je jasno stopila pred oči naša zaostalost v proučevanju domače zgodovine štajerskih Slovencev. V vatikanskem arhivu je imel priliko videti odlične delavce različnih večjih in manjših narodov, samo Slovencev ni bilo. V priročni knjižnici vatikanske knjižnice je bilo slovenskih del nekaj malega iz Ljubljane, za Štajersko in Koroško pa le nemška dela. »Človek je dobil vtis,« je zapisal pozneje l. 1926. h Kazalu za Časopis za zgodovino in narodopisje, »da v teh deželah ali Slovencev sploh ni, ali pa se ne zmenijo za svojo zgodovino.«

To ga je bolelo. Saj štajerskim Slovencem ni manjkalo delavcev na zgodovinskem polju: dali so odlične zgodovinarje celo Nemcem. Ko se je vrnil iz Rima, je že mislil na ustanovitev spodnještajerskega zgodovinskega društva. Bilo pa je tedaj na Štajerskem obče mrtvilo, politični boji so izčrpali skoraj vse zavedne slovenske kroge; zato je bilo v takih razmerah res kočljivo vprašanje, ali je sploh mogoče in primerno ustanavljati tako društvo s čisto znanstvenim značajem. Dr. Kovačič je utemeljeval ustanovitev društva med drugim tudi s tem, da s samimi resolucijami in prošnjami štajerski Slovenci ne bodo dosegli svojega namena, ampak le z delom. Prepričan je bil, da je znanost tista orjaška moč, pred katero se mora prej ali slej ukloniti tudi kruta sila. Tako se je na njegovo pobudo ustanovilo l. 1903. Zgodovinsko društvo v Mariboru, ki je l. 1905. začelo izdajati svoje glasilo Časopis za zgodovino in narodopisje, čigar uredništvo je l. 1917. prevzel dr. Kovačič in mu ostal urednik do svoje smrti. L. 1903. je postal tudi predsednik Muzejskega društva v Mariboru.

V prepričanju torej, da je znanost tista orjaška moč, pred katero se mora prej ali slej ukloniti tudi kruta sila, in da je resnica moč, ki se ji mora ukloniti tudi krivica, se je ves posvetil samo znanosti ter se po njej boril za resnico. Pisal je v Dom in Svet, Rimski katolik, Katoliški obzornik, Izvestje muzejskega društva za Kranjsko, Čas, Časopis za zgodovino in narodopisje; na pobudo škofa Napolnika je konec l. 1897. ustanovil znanstveni bogoslovni četrtletnik Voditelj v bogoslovnih vedah in ga urejeval do velike noči 1909; pisal je članke v Slovenskega gospodarja, Straža in Naš dom, čigar urednik je tudi nekaj časa bil. Zato mu Naš dom postavlja ta skromni spomenik. Dal je osnutek za študijsko knjižnico v Mariboru, za arhiv in narodni muzej; organiziral je notranje društveno delo, katerega je v največji meri vršil osebno sam; napisal je prve večje in široko zasnovane slovenske štajerske monografije — zgodovinske opise posameznih krajev: Trg Središče, Nadžupnija Sv. Križa pri Rogaški Slatini, Ljutomer, dva zvezka zgodovine dominikanskega samostana v Ptuj, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Zgodovina lavantinske škofije, Zgodovina mariborskega bogoslovnega učilišča.

Bil je vse svoje življenje sodelavec v bojih za slovensko narodno posest. S svojim narodnim in znanstvenim delom je kot ekspert za slovensko Štajersko v jugoslovanski delegaciji v Parizu l. 1918. pripomogel k razmejitvi med Avstrijo in Jugoslavijo na temelju slovensko-nemške narodnostne meje.

V novi državi je bil postavljen na vodilno mesto in za prvega delavca v ustanovah v Mariboru, ki so predvsem sad njegovega dela.

Poglobil se je kakor nihče drugi v življenje in delo A. M. Slomška in napisal o njem obširno delo. Za sedemdesetletnico mu je v svoji čestitki izrekel prevz. škof dr. I. J. Tomažič: »Kjer koli vas je škofija potrebovala, povsod ste bili pripravljeni sodelovati in pomagati... Ugotavljam le, da ste povsod častno zastopali pravo vedo, ki nikdar ne pride v nasprotje z vero in da ste kot katoliški duhovnik s svojo temeljito izobrazbo in z nesebičnim delovanjem veliko pripomogli k ugledu katoliške Cerkve zlasti v laičkih krogih.«

»Če sem Tvojemu narodu še potreben, o Gospod, potem se ne branim dela, naj se zgodi Tvoja volja.« Te besede se pripisujejo škofu Martinu, mogoče so le

legenda, njih vsebina in smisel pa sta silna zgodovinska resnica: obsegata v vseh časih živo zavest odgovornosti katoliškega duhovnika, ki svoje najbolj osebne želje in nagnjenje, celo svoje najsvetejše, umakne za dolžnost in poslanstvo, ki mu ga je naložil Bog (Peter Lippert, S. J.).

Tak je bil prelat dr. Franc Kovačič.

Vedel je in čutil je, da je bilo poslanstvo, ki je počivalo na njem, tako veliko in edino važno, da je bila njegova lastna oseba z njim vsa pokrita in izpolnjena. »Od njegovega lastnega življenja, lastnih koristi in želj ne ostane nič lastnega in samo njemu upravičenega, kar bi ne bilo postavljeno v službo vseobsegajočega, vse presegajočega namena, za katerega je prejel mašniško posvečenje. Celo po tem bo blažen in svet, če kot duhovnik živi — za druge« (Peter Lippert, S. J.).

In še nekaj je bilo značilno za prelata dr. Franca Kovačiča: samota. »Boljše je ostati sam,« je rekel véliki francoski kipar Rodin. In nemški pesnik Rainer Maria Rilke je zapisal: »Vse kaže na eno in isto, da se moraš odločiti, ali za to ali za ono, ali za srečo ali za umetnost. In to je vse tako jasno, tako jasno. Véliki ljudje so pustili, da se je njihovo življenje zarastlo, kakor se zaraste stara pot, in so vse prenesli v svojo umetnost. Njih življenje je zakrnelo, kakor organ, ki ga več ne potrebujejo.«

Prelat dr. Franc Kovačič se je odločil za delo za znanost in resnico, jima posvetil vse svoje življenje in je ljubil samoto.

France Filipič

Rožna hvalnica

*Ob poti cvete rožni grm,
iz Tvojih dihov je vzbrstel,
in v noči, takrat, ko zvezde
so tiho onkraj zarij šle,
se je v dehteč škrlat odel.*

*Ko jutro zazvoni, tenčič
so polne brajde, sladkih sanj,
ljubezni kapljic, spevov ptic,
in sonca samega odsvit
ujet je v vale šepetanj.*

*Oj svetla oblačila rož,
naj mojega srca nasmeh
napije se ob vrelih teh,
da, ko se večer razprostre,
iz srca pesem zacveté,
in kot zrcalo svetih sanj
ujame tisoč lesketanj.*

*Oj svetla oblačila rož,
molitev moja da bila
tako bi lepa, rosna vsa,
pregnula viharje bi,
se vzpela v božje zarje bi,
ves bi od milosti zvenel
in samo Tebi, Tebi pel.*

Pohujšanje

Roman

Poslovenil Ksaver Meško

(Dalje)

In spet je govoril Andrej Sodar: »Nesreče dovolj je bilo že pet let v vasi, samo ker ti govoriti nisi marala. Čakali smo, Gorjakinja, čakali, ker smo upali, da bo fant naposled vendar njemu podoben, očetu. Veš pa, da ni!« In s povzdignjenim glasom: »Ali se sploh zavedaš, Gorjakinja, kaj si storila? Morda si računala s tem — kaj vem jaz! — da bi mu

mogla prizanesti, tistemu nemu; toda s tem si spravila v jezikanje vse druge, naše očete ne manj ko nas! Ali ne vidiš, kako nobena zakonska žena v vasi več ne zaupa možu — kako ne bo skoraj niti enega imena, ki ga ne bi bili že po blatu povaljali — in ti naj povem, da nas fantov že nobeno dekle več ne pogleda — da, celo tistim, ki so bili tedaj še otroci, že nihče ne zaupa, zaradi njih očetov ne.«

»Prav pravi! Dobro govori!« so šepetali od zadi. »Čisto prav je povedal, Andrej!«

»Zdaj smo vsi tukaj, vsi vaški fantje. Pri tvoji časti in tvojem zveličanju te vprašamo, Gorjakinja. Govori! Vsak izmed nas bo stopil pred te in te vprašal, in vsakemu povej resnico v obraz, kadar te vpraša: Da ali ne!«

Magdalena je slonela ob zidu, roke na prsih sklenjene, s stisnjenimi ustnicami, z zaprtimi očmi. V naglih sunkih ji je dihalo telo.

»Ni več tvoja sramota, Gorjakinja. Naša je! Vseh nas sramota je postalo to! Nihče ne more zahtevati, da bi jo še dalje nosili na sebi. Zdaj moraš govoriti!« je zakričal Mlinarjev.

Andrej ga je zavrnil: »Jezik za zobel!«

Spet so blodile Magdaleni oči od obraza do obraza. Tem, ki so stali tu pred njo, mladi obrazi iz vasi, tem niti ni bilo treba odpreti ust za kako vprašanje. Brala je z njih vse, kar je za njimi besnelo: srd je brala in trmoglavost — razdraženo divjost ob zločesti odločnosti — sočutje, za krinko trdote skrito — strasti, do kipeče besnosti razbičane — sovraštvo brez usmiljenja in hkrati strah — strah pred skrivnostmi, ki so pred njimi trepetali in so jih navzlic temu hoteli odpečatiti. A kaj vendar je, kar je vse te mlade obraze s takimi strastmi pokazilo, kaj drugega v vseh, vseh, vseh — kakor ista stiska, katero trpi tudi ona, krvavi in izkravaveti ne more, gladuje in od gladu umreti ne more! Ti tam in ona — isto breme nosijo. A kdo, kdo jim naj to dopove? In ne delajo li prav, tisočkrat prav? Kaj morejo oni za to, da je tudi njih treščilo v njeno ženskostno usodo? Kaj morejo njih očete? Ali more, ali sme, ali ni dolžna tem ubogim, trpečim, po nji trpečim vrniti njih čast, čast, ki jim jo je vzela, ne da bi bila to nameravala? — Ona jim je čast vzela? Ona? Ali ni bil nekdo drug? Ali ni bil ...

»Glej, fant, tvojega očeta iščejo!« se je zarogal neki glas v zajezeni molk. Skoz okno nad hišnimi vrati se je zarežal Peter Gorjak, tesno ob sebi je držal malega, Lenarta.

Kamen je zletel proti oknu, ob zidu se odbil, pal, pal Magdalena tik ob rami. Žvenketaje se je zaprlo okno. Srditi vzkliki so planili tja gor. V nje je rezal smeh Gorjakov.

Ne ga izdati! Ne ga izdati njemu! Ne sme ga izdati njegovi besnosti!

»Govori, Gorjakinja! Sicer bo nesreča!« je silil glas Andreja Sodarja.

»Torej le!« je zahteval Mlinarjev.

»Ne — ne!« je poskusila iztisniti Magdalena, a je prestrašena onemela: ali je kaj izdala?

Pred njo je povprašal neki glas: Slemnikov osemnajstletni je bil, Lovrenc: »Ali sem bil jaz?«

Izza kroga fantov je zaplalo kakor val vsem čez glave zlobno hihitanje: »Temu je bilo tedaj vendar šele trinajst let.«

»Ne bom govoril!« je kriknila Magdalena. Groza je zvenela iz njenega krika. Mirno je zastavil Lovrenc drugo vprašanje: »Ali je bil moj oče?«

»Ne bom govoril!« je kriknila Magdalena spet.

Pa je stal že drug pred njo, Zakotnikov: »Ali sem bil jaz?«

Strmela je vprašajočemu v oči, videla ga ni. — Ali sme, ali sme le enega samega rešiti iz velike negotovosti, ne da bi se zapletla v nevarnost, da postavi na sramotni oder njega, ki je bil?

»Ali je bil moj oče?«

Ali sme obdolžitev, ki drhti nad vso vasjo, vreči na enega, z vso njeno uničujočo težo?

»Ali sem bil jaz?« je vprašal Blatnikov hlapec; oče njegov nikoli ni bil v tem kraju, tako je imel samo to eno vprašanje.

Boleče sočutje je spreletelo obličje Magdaleni: vse, vse, ki bodo zdaj prihajali, bo morala žrtvovati za enega?

Blatnikov hlapec je čakal; zdelo se mu je, da bo Gorjakinja spregovorila. A bila je le bol, ki jo je pretresala: Da, mora biti! Saj bodo vsi ti samo trpeli — on pa, on bi bil uničen za vse življenje, za vso prihodnost — in kdo še z njim? Uničen kakor ona! — In ni li dovolj, da je zdrobljen eden, ona? — Sram se je zgrnila čez njo, zatisnila je oči.

Po vrsti so prihajali: Travnikarjevi, Sodarjevi, Prisojnikovi fantje, Slemnikov drugi, sedemnajstletni, Knezov Andrej, Kraljev Janez, mladi Potisk, vmes kmečki hlapci, vsi, vsi, in drug za drugim so ji vrgli v obraz vprašanje:

»Ali sem bil jaz? — Ali moj oče?«

»Ali sem bil jaz? — Ali moj oče?«

Vznemirjeno govorjenje, prepiru podobno, je prhutalo čez glave. Iščoče, pomoč iščoče so spet blodile Magdaleni oči po vseh obrazih naokrog, v množico tja, tja čez njo. Spet in spet je udarjalo kakor z bičem po nji vprašanje:

»Ali sem bil jaz?«

Pogledi nesrečne žene so brez miru moledovali pri vseh okrog nje se previrajočih.

Visokorasel mož je pristopil iz ozadja k množici:

»... Ali je bil moj oče?«

Od obraza do obraza je begal pogled trpinčene: moški — ženske — moški — obraz za obrazom.

»Ali sem bil jaz? — Ali moj oče?«

Tam! — Tam! — Oči Magdalene so se ustavile v daljavi — strmele so, strmele kakor bi hotele iz jamic planiti, vreči se na v bližini stoječo podobo, da bi jo prijela, tako blizu stoječo, in se te podobe okleniti. — Tam! — Brada se ji je ohlapno povесila, tresla se je kakor v brezmočni volji, da bi spregovorila. Kakor na jok so se ji raztegnila usta. Vse obličje ji je drgetalo.

Z zadnjimi močmi je vrgla glavo na kvišku, oči, obraz proti nebu gor, proti nizko poveznjenim oblakom.

»Ti!« je kriknila tja gor, mračen srd v drhtečem glasu; ječeča, zategla, dolga obtožba iz neizmerne gorja je kričala: »Govori vendar Ti!«

In se je po dolgem na zemljo zgrudila.

Zmedeni in razburjeni, zmerjajoči nekateri, preplašeni in molčeči drugi, so stali fantje okoli svoje žrtve, okoli Magdalene. Ta je ležala brez zavesti.

»Lepo potico ste nam spekli!« je vrigel eden porogljivo Mlinarjevemu Janezu v obraz.

Nekdo je odrinil znotraj zapah na hišnih vratih. Mati Gorjakinja je stala na pragu med odpirajočimi se vrati.

»Nobeden ji ni storil žalega!« ji je pojasnjeval Sodarjev Andrej.

Potisnila ga je v stran, njega in druge, ki so v zadregi stali okrog Magdalene. »Nobeden!« edino to besedico je rekla in mu pogledala v obraz, da mu je rdečica zaplala do oči gor.

Skoz razburjeno šepetajočo, šušljajočo, pritajeno se pogovarjajočo gručo se je prerinil učitelj: »Pa se je kaj pripetilo, mati Gorjakinja? Šel sem pravkar mimo, ko je zakričala. Kaj pa se je zgodilo?«

»Če bi mi hoteli pomagati...« je kratko odvrnila starka.

Učitelj je prijel ležečo pod pazduho in nesla sta jo z materjo v hišo. »Ali bi naj poklical gospoda župnika?« je vprašal pri vratih.

Starka posmehljivo: »Me Gorjakinje ne umiramo kar tako!« In glasneje: »Otroke nam morete iztrgati iz telesa in srce — a ne umrjemo kar tako!«

*

Ko se je dogajala ta noč, je bila Magdalena v devetindvajsetem letu, ni pa dosegla še polovice leta. Bilo je pa zadnjikrat, da je kričala. Od te ure ni mogel nihče več povedati o kakem njenem kriku.

V prvih dneh po ti noči je potekalo vse življenje v vasi tiše in, če mogoče, v še večji tesnobi. Nepriznan sram je ždel med ljudmi. Toda ni bil dobro rodeč, ta sram, bil je le nasičen s prikritim srdom, srdom, ki so ga vsi gojili do sebe in do drugih, ker so se dali zapeljati v grdi nastop z Gorjakinjo — zakaj marnje in šušljanje so od tiste noči postale le še hujše.

Misijonarji so pridigali šest dni v zrak.

»Kar videl sem,« je tožil eden izmed njih župniku, »kako so naše besede polzele dol po ljudeh kakor deževnica; toliko da so malo mokri postali po njih, tisti redki, ki so vobče prišli.«

In drug: »Šest dni smo hodili od hiše do hiše, gospod župnik. Ljudje so zijali v nas, kakor da smo zmešani. Ženica, stara kakor zemlja, mi je rekla: Očeta spravite sem, pa bo vse dobro — sicer lahko pride sam Gospod Bog, pa ne bo nič pomagalo.«

»Vsak dan bi morali moliti nad svojo vasjo molitve, s katerimi hude duhove izganjamo, dragi sobrat,« je naročal ob slovesu najstarejši misijonar. »In jaz jih bom molil z vami.«

V soboto prihodnjega tedna je sedel župnik dve uri v spovednici — prišel ni nihče.

Pa je bil to sad misijona, od katerega je toliko pričakoval? Zdelo se je, kakor bi bilo ozračje vasi zdaj popolnoma zastrupljeno. Gledali so ga zdaj s hudobnimi očmi, kakor bi jim bil storil krivico, ko je poklical kapucine. In vendar je bil prvi večer obisk tako dober. Toda fantini so s svojim početjem vse pokvarili — zdaj je še spovednica povsem zapuščena.

Koliko je mogel tukaj že popraviti! Koliko vrtajočega nezaupanja je omilil, koliko sovraštev naredil znosna! Ali bodo zdaj zaklenili tudi srca pred njim, kakor jim njih ponos zapira ušesa pred njegovo glasno besedo? Kaj zdaj?

Hromeča onemoglost se je polastila duhovnika. Ali ne molim? je razmišljal. Ali se zanašam na lastno moč? Dobri Bog, saj vendar ne moreš hoteti, da bi vsa ta župnija v trdosrčnosti otrpnila in zmrznila! Usmiljeni Bog, saj vendar ne moreš

te huje in huje rodeče krivde, tega do neba naraščajočega pohujšanja vreči na eno samo dušo, na dušo Magdalene, ki je s svojim molčanjem vse to na nas priklicala. Bi li mogla ob vsem drugem trpljenju še to nositi? Ali sem morda vendar jaz kriv, ker ji nisem v tisti prvi uri jasneje predočil vse odgovornosti? Saj moram jaz dajati odgovor o ti župniji. Kaj naj storim, o Gospod? Daj mi znamenje! Reši nas gorja tega pohujšanja, o Bog! Reši nas, reši nas, o Gospod!

Cerkvena vrata so zaškripala v svojih tečajih. Župnik se je ozrl: mlada Blatnikova dekla je bila. Njen nagli korak je hitel od vhoda gor po cerkvi, med klopmi proti spovednici — nič ni zastal. — »Tako brez vse priprave?« je pomislil duhovnik. A je že zaslišal njen glas: »Da bi hitro prišli k nam, gospod župnik. Z našim očetom gre h koncu. Pa si še vas želijo.«

»Ne mene, Boga si želijo. Zapomni si to, Boga.«

Čez uro je bilo vse končano. Stari Blatnik je trudne kmečke oči, ki že mesce niso mogle drugega kakor samo opazovati, kaj drugi delajo, za vedno zaprl. Poskusil se je še zadnjič pritrjujoče nasmehljati, ko mu je župnik proseče naročal: »Povejte ljubemu Bogu, oče Blatnik, naj skoraj pošlje v našo vas prav mogočnega angela miru!« In ta smehljaj se je umirajočemu razlil gor do gubice ob očeh — in je tako otrpnil prav tedaj, ko so se od daleč zaslišali prvi glasovi številnih zvončkov za večer se vračajoče vaške črede. To zvončkanje se je v ugašajočih mislih umirajočega zlivalo že z zvonkimi pozdravi iz nebes, ki jih je upal doseči — saj je imel samega Boga v sebi.

Župnik je ob mrliču vstal. Še so mu prsti počivali na vekah oči, ki jih je bil zatisnil. Molil je. Pogled pa mu je splaval skoz nizko okno sobice ven na cesto. S svečanim pozvanjem je prihajala tam čreda. Iz Gorjakove hiše na drugi strani ceste je stopila Magdalena in si ogledovala bližajočo se živino. Za njo — niti opazila ni tega — se je prerinil skoz polpriprta vrata Lenart in je stekel prihajajočemu trušču naproti.

Poskakovaje so se bližale prve živali. Bile so koze, ki so v migotajoči gneči poskakovale pred krdelom. Za seboj je zaslišal župnik hlipajoče ihtenje. Pred njim — pred njegovimi očmi — je vrgla Gorjakinja roke kvišku, krilila z njimi po zraku, brez besed odpirala in zapirala usta. Župnik je nehal moliti. Stopil je od mrliča, da so mogli domači pristopiti k postelji. Gledal je neprestano v eno smer, skoz okno.

Iz Lesičnikove hiše je prihitela gospodinja in je, z obema iztegnjenima rokama proti čredi kazoč, preplašena nekaj kričala. Magdalena je še dvigala roke, jih stiskala, odpirala, stiskala. Župnik je naglo odprl okno.

»Lenart!« je kriknila Lesičnica.

V prihodnjem trenutku je župnik že slekel beli koretelj, odložil štolu, planil iz hiše. Pri odprtih vratih je še zvenelo za njim, naraščajoče kakor v upor: »Večni mir mu daj, o Gospod...«

Že je bil na cesti.

Goveda so mukala, prihajala bliže. Koze in svinje so polnile cesto v vsi njeni širini, cela reka. Sredi med njimi — se je vrtel Lenart. Veslal je proti njihovi Rdečki, ki jo je bil opazil. Z rokami vihteč se je obranil kake koze, prijel na desno kako žival za roke in ji posukal glavo na drugo stran, z levico se je uprl ob hrbet kakemu kozlu in ga odrival, prihajajoča trupla so ga kar vrtela, a se je spet izvil, naprej... Ako bi zdajle pal? Težka živina je copotala proti njemu.

Župnik je bil že na sredi črede, poševno proti Lenartu je jadral. Ta je pravkar zakrilil z rokami po zraku, naokrog ga je sukalo med telesi dveh mogočnih svinj, zamajal se je. — Omahoval je tudi župnik, a se je spet ukoračil. Srdito se je trudil zoper bolj in bolj se stiskajoča telesa. Tam — kjer se je gnetla Lesičnikova Rjavka,

je bilo naposled videti Lenartovo glavo — tam...! Črna postava se je borila proti pritisku stotere žive sile.

Res je bil malone čudež: izpod parkljev goveda je potegnil fanta, posadil si ga kakor vrečo na ramo in se porival med kravami... Za Lesičnikovo kravo, ki je zavila proti domačim hlevom, je prišel na cestni strani pred Gorjakovino.

Nič ranjen, pač pa ves umazan je bil Lenart. Magdalena pa se je tako tresla, da fanta ni mogla držati. Župnik ga je posadil na klop pred hišo; fanta ni bilo strah; župnik ga je božal po glavi. A že je bila Magdalena pri njima.

»Ne! Gospod župnik! Ne smete tako!« je jecljala.

Čudeč se je privzdignil župnik glavo proti nji.

»Bog... Bog vam plati vse... vse, gospod župnik! Toda ne tako! Ne tako! Ljudje... Sveti Bog! Saj vi ne veste!« In že je pograbila Lenarta in je zbežala z njim v hišo.

Cesta za župnikom je bila spet prazna. Noter v vas so topotala zadnja goveda, z mukanjem glušeč že izgublajoče se zvončkljanje. Župnik je stopal čez cesto, nazaj k Blatniku. Videl je, da je bil umazan po rokah in po obleki. Osnažil bi se rad. Ko je vstopil v kuhinjo, mu je za hrbtom dekla iz kuhinje zbežala. Tako si suknje ni mogel skrtačiti. A vsaj roke si je umil in najhujše madeže si iz črne suknje opral. Pa se je napotil spet gor v mrliško sobo.

Vsi so se obrnili v stran, ko je vstopil.

»Za človeško življenje je šlo, dragi moji,« jim je pojasnjeval.

Nihče ni črnil besedice.

Obrnil se je proti gospodarju, proti gospodinji, hotel jim je spregovoriti dobro besedo o rajnem, ki so ga bili pravkar izgubili.

Pa sta šla iz sobe. Posli za njima. Nihče ga ni pogledal.

Na belo pogrnnjeni omarici je še ležala burza, ki je bil pospravil v njo že posodice za Najsvetejše in za sveta olja. Vzel jo je, položil si štolo čez roko, vzel koretelj in se obrnil proti vratom.

Še vedno se smehljajoč je ležal mrtvi oče Blatnik.

»Vsaj ti si se še danes pri meni spovedal,« je tiho vzdihnil duhovnik, prekrizal mrtvega, šel.

Kakor črno senco je vlekel za seboj obrekovanje.

»Joj, kakšni pa ste, gospod župnik!« ga je sprejela doma služkinja. Toda sama ni bila nič na boljšem kot on. In kar je vedela, mu je le potrdilo slutnjo, ki se ga je bila nenadoma polotila poprej ob besedah Gorjakinje. Zdaj je iztegnila svoje kremplje govorica tudi po njem.

Tisti večer, ko so se vaški fantje lotili Gorjakinje, je ostal on po pobožnosti še nekaj časa v zakristiji, da je pripravil, kar so misijonarji drugi dan potrebovali; tako je šel zadnji iz cerkve, jo tudi sam zaklenil. Ko je stopil iz cerkve, je takoj opazil gručo pred Gorjakovo hišo in slišal hrušč; ko je pa hotel stopiti tja, je že trčil ob prve razklenjeno sem valoveče skupine in od teh zvedel, kaj se je bilo zgodilo.

Pa je govorica kar brž spletna obdolžitev: »Župnik je bil skrit.« Že mogoče, da se ta ali oni, vesel, da se vsaj za čas iznebi bremena lastne odgovornosti, ni ravno z zlobnim namenom vdajal takim čenčam; toda zdaj se je vendar zažgizlo med vaščane: »Zakaj se je skrival, ako ima čisto vest?« je šušljalo.

In se je nekdo spomnil, da je Magdalena — »že po poroki,« je jezikala govorica — skrivaj hodila v župnišče; torej tudi tisti obisk Gorjakinje, ko je župniku priznala svojo žalostno usodo, ni ostal prikrit. »Naprej in naprej je stala pri njem«, so že vedeli. In da je župnik zmerom držal z Gorjakinjo, so se zdaj nena-

doma domislili. In ni li bil župnik, ki tedaj v gostilni ni pustil Tratniku vsega povedati? Seveda, da bi Gorjak ostal lepo prepričan, da je vse v redu z njegovo!

Ni še bilo pol ure, kar je rešil Lenarta iz sredi črede, pa je slišal župnik iz ust služkinje že vse, kar po vasi govore: »Sredi smrtnega boja je pustil očeta Blatnika in je pohitel ven, da je Gorjakinji otroka njenega greha zdravega v naročje položil. Pokaj le zadržuje župnik roko božjo, ako hoče ta to pohujšanje s sveta spraviti? Pri kom drugem se mu gotovo ne bi tako mudilo. In kako sama ljubeznivost je bil s fantinom, kako ga je po glavi božal, ko bi naj bil nemarnežu, ki ni maral lepo doma ostati, rajši nekaj gorkih na neki občutljiv del telesa naštel! Ali ni vse to jasen dokaz, da tu nekaj ni v redu?« so besedili po vasi.

Drugo jutro so bile vrste vernikov pri službi božji redkejšje ko kdaj. Pevski zbor je pel naravnost priskutno. Fantje so se prerivali v cerkev šele, ko je župnik že stopal na prižnico, ostali pa vsi zadi pri vratih.

Duhovniku se je zazdelo, da mu gledajo doli iz cerkve sami porogljivi, nezaupljivi obrazi nasproti. Z brezkrvnimi ustnicami, s pridrušenim glasom je prebral oznanilo za prihodnji teden, list, evangelij. In je knjigo odložil. To je bil trenutek, ko so se sicer po cerkvi odhrkovali, odkašljevali, se usekovali, danes so čakali tiho kakor še nikoli. In v to tišino je spregovoril:

»Danes moram svojim župljanom povedati samo to — povejte to tudi tistim, ki jih ni tukaj: Ne hodite v cerkev zaradi župnika, ampak zaradi Boga. Tudi ne pojete župniku na ljubo, ampak Bogu na čast. Ako kdo ne mara več moliti, ne kaznuje župnika, tudi ne Boga, samega sebe kaznuje. In kdo je med vami, ki ne bi imel danes vzroka moliti, moliti skupno s svojim župnikom: 'In reši nas hudega!' Amen.«

Po vasi so stikali glave. Okrog Križnika, ki je bil šele malo mescev župan, so se bolj in bolj spletale skrivnostne govorice.

Četrty dan po tem se je ustavil pred župniščem dekanov voziček. Gospod s težko sapo ni zmožal več peš dolge poti gor v Vrhe.

Župan je bil pravkar pri župniku — tako je dekan še sam slišal konec njunega pogovora. On sam da tako ne verjame tem govoricam — je zatrjeval Križnik — mora pa vendar reči, da je prav za prav župnik sam kriv, da so se spočele, ko se pa že leto in dan zmerom tako zavzema za Magdaleno. To vendar ni v redu, in zdaj se vidi, kako to konča. Kak župnik bi vendar moral držati z dobrimi — je poudarjal — ne z malovrednimi.

»In naš ljubi Bog?« je ugovarjal župnik. »Kakšen pa je bil ta z grešnico iz Magdale, s Samarijanko pri Jobovem studencu, s prešuštnico, ki jo je rešil, da je niso kamnali, z razbojnikom na križu? — In kje, oče Križnik, so tisti dobri, s katerimi bi naj držal? In kdo le bo držal potem z njo, ki bo vsa propala ob vaši dobroti?«

Križnik je nameraval vzrožiti.

»Nič se ne razburajte, gospod župan!« ga je miril župnik, »sem tako že zaprosil za premestitev.«

»Kolikeri ste že vi?« je vprašal dekan s svojim visokim, zaripljenim glasom, ko se je Križnik poslovil.

Župnik je svojega predstojnika pogledal vprašaje.

»... ki ga zlobni jeziki Vrhlanov zdaj po blatu vlačijo, mislim!«

Župnik se je poskusil nasmehniti: »Jaz sem imel še srečo, gospod dekan. Mene je zadelo šele po petih letih in pol. Pred menoj jih je kakih pol sto, ki se jim ni bolje godilo. In če smem nekoliko ugovarjati, gospod dekan: Jaz niti prav ne verjamem, da so to zlobni jeziki, ki iz hudobije obrekujejo. Planejo le po vsa-

kem novem upanju, da bodo končno vendarle pravega dobili, zakaj 'pravi' ne pomeni tu gori pri nas nič drugega kakor mir — konec sovraštva in nezaupanja in obrekovanja in strahu pred vsem tem — mir, naposled vendar mir.«

»Vi še svoje Vrhljane zagovarjate?«

»Kdo jih pa naj, če ne jaz, ki jih poznam?«

»Zdi se mi to — odkrito povedano — nekoliko enostranska ljubezen, gospod župnik,« je pokašljal dekan. »Vaši ljubi Vrhljani so poslali škofijstvu prav mastno pisemce: Nočni obiski Gorjakinje v župnišču — že leta trajajoče pristransko zavzemanje za Gorjakinjo — nekega umirajočega ste baje pustili brez svetih zakramentov, da ste mogli pohiteti k nji in njenemu fantu — celo v pridigi se je vlekel zanjo — pišejo na koncu.«

»Vesel sem, da je vse že tako dozorelo, gospod dekan. Zdaj je stvar jasna, otipljivo jasna. Zdaj morajo pri škofijstvu uvesti preiskavo.«

»Zato sem tukaj,« je prikimal dekan. »Za prihodnje tedne dobite namestnika ...«

— — — — —
Toda ordinariat župnika ni premestil.

Z ozirom na posebne razmere, ki so povzročile, da skoraj ne enemu moškemu v župniji ni bilo prizaneseno s prilično se širčim obrekovanjem, dalje v upoštevanju dejstva, da bo razvoj obžalovanja vrednih dogodkov morda vsak čas zahteval, da je v župniji dušni pastir, ki razmere in ljudi že pozna iz lastnega doživetja, po vestnem pretehtanju naposled vseh v pritožbi navedenih in po preiskavi za neresnične spoznanjih obtožb se je cerkvena oblast odločila, pustiti župnika na njegovem službenem mestu.

Tako pisanje, ki ga je nekega dne v avgustu prinesel županu Križniku poštni sel.

Škofijstvo je modro razsodilo. Zakaj prav ob času, ko je tako razsodilo, je obiranje župnika prav za prav že samo od sebe ugašalo, vzplapolalo je kdaj le še kakor sveča, katere stenj samo še slabo tli iz ust kakega pijanca ali zlohodneža, a nihče se za to ni resno zmenil.

In dasi je nosil župnik zaradi tega res težek križ in najsi ga je še sedaj večkrat globoko v dušo zabolelo — doživel je vendar marsikako besedo in marsikako molčeče znamenje, s katerimi so ga prosili odpuščanja — in komu v vasi se je razen njemu še kaj takega pripetilo?

Res, na skrivnem je vrhovski župnik gojil upanje, da bo rešen bremena te tako hudo udarjene župnije. A vendar je spet čutil nekako povezanost z usodo te župnije, nekaj, kar mu je naravnost velevalo: »Ne smeš zbežati! Tudi ti si člen v tem dogajanju. Moraš iti po ti poti do konca; tudi tvoja pot je to!« Zato ni vztrajal pri prošnji za premestitev. In ko mu je škof naročal: »Vsak dan morate živeti v namenu, moj ljubi gospod župnik, da hočete svoji župniji mir izmoliti in iztrpeti,« je v srcu k ti odločbi odločno pritrdil.

Prvo, kar je storil, ko je prišel domov v Vrhe, je bilo, da je v zahvalo obiskal vse, o katerih je vedel, da so se po pravici postavili za njegovo duhovniško čast; tudi pri Blatniku so mu zdaj toplo stisnili roko.

Od Gorjakovih pa si je prignal kakor nekdanj in zdaj še češče ko nekdanj otroke od vseh obsojene na župnijski vrt, kjer so pravkar dozorevale maline in kosmuljce in šentjakobska jabolka — tako lepa in toliko, kakor jih je moglo biti le še v raju.

In takoj je mogel spet na novo prevzeti svojo staro nalogo varuštva. Zakaj v isti meri, kakor se je zlohodna govorica od njega odmikala, se je vrgla na novo žrtev, le še bolj zagrizeno, še bolj trdovratno ko kdaj prej.

*

»Da, za župnika je lahko,« je prikimala župan, ko je v občinski seji prebral pisanje od škofijstva. »Župnik ima svoje višje za seboj, ti preiščejo pa odločijo tako ali tako. A kdo se potegne za našo čast?«

Možje so prikimali in strmeli predse.

»Boš moral pač tožiti, župan,« je spregovoril čez čas Poljanec, ki je sedel Križniku najbliže.

Spet so vsi prikimali.

V tem času so imeli namreč Križnika vsi v ustih, in sicer s tako jasnostjo in odločnostjo kakor še nobenega pred njim.

Govorica je sedaj izgrebla, da je tedaj, ko je tisti večer Gorjakinja pred fanti tako čudno kriknila, da je prav v tistem trenutku Križnik od zadaj pristopil h gneči tam zbranih. Gorjakinja ga je morala videti, saj vendar za glavo vse presega, in ko je vendar — kako le, da se tega niso že prej spomnili? — svoje oči dvigala prav proti njemu gor.

... Seveda, kaj je tudi naravnejšega, kakor da je Križnik tisti, ki ga že tako dolgo iščejo, saj je Magdalena vendar pri njem služila! —

... Tako se je že moglo marsikaj zgoditi! —

... Že to je čudno, da si kdo dobi deklo iz daljnega Razbora! Morala mu je biti že prav posebno po godu! —

... Naravno — saj je bila tedaj res čedno in od mladosti kipeče dekle! —

... In ni li bil Križnik kar nenavadno prijazen z Magdaleno? —

... Celo na njeno poroko je šel! —

... Kdaj le je kak posestnik svoji dekli kaj takega storil? —

... Niso brez povoda, odkar je Lenart na svetu, ljudje vsako leto nekajkrat to in ono o Križniku govorili. —

... Seveda, tako velik posestnik, bogat kmet, župan celo — kdo pa si upa o takem kaj napačnega reči? —

... Mogoče ji je celo balo kupil, gospod ljubimec, le da bi molčala? —

... In kdo še ni opazil, da so tudi Križnikovi fantje postali prav zamišljeni in tihi v ti zadevi? —

... Prav gotovo se tudi njim ne zdi vse čisto v redu s spoštovanim gospodom očetom! —

... Treba bo dobro paziti nanj! —

... Podkuriti mu bo treba! Naposled se morda le izda!

Tako je bruhala govorica.

V hišah so šušljali, v hlevih, v spalnicah, na polju, v gostilni, na poti v cerkev: »Kaj pa k temu porečete? Naš župan!« Vsepovsod je bila govorica. »Tega pa vendar ne moreš trpeti, župan si! Nekaj moraš storiti proti temu, če imaš čisto vest,« je podžigala Križnica. Sinovi so se mu plaho izumikali. Najstarejši, ki je bil zdravnik pomočnik v bolnišnici v mestu, kar ni utegnil več domov priti. Pa mu je Križnik pisal: »Kaj pa ti misliš, da bi naj storil?« ga je vprašal v pismu. »Ti si vendar študiran!« — Da on vendar ni odvetnik, mu je sin odpisal. Toda ako oče misli, da bo s tožbo uspel, mu on ne mara odsvetovati; dobro pa naj premisli, ne bo li morda vsa zadeva, ako se tožba zanj nepovoljno konča, s čimer je pri takih rečeh treba vedno računati, potem še neprijetnejša ko zdaj. In sploh: on je vendar daleč od doma in vse stori ne pozna tako natanko — toda njemu se ne zdi tako strašno, ako se o kom govori, da je imel kdaj dober okus, in bi trebalo zaradi tega že kar na sodišče leteti. — »He, zato sem dal tega klateža, tega ničvrednega nemarneža študirat,« je divjal Križnik in besno zagnal ženi pismo v vročo, z vrelo mastjo napolnjeno ponev — »da očetu piše taka pisma!«

Med tem je čas hitel. Prišla je jesen. V dve stranki se je razcepila vas: za in proti Križniku, za in proti županu.

Ako so bili nekateri veseli, da so bili tako poceni izven nevarnosti, so se drugi razburjali, da vendar ni dovoljeno, kakemu županu tako jemati čast in spoštovanje. Ako so nekateri Križnika hvalili, da tako hladnokrvno — »kakor more le človek, ki ima čisto vest,« so rekali — vse prenaša, so se drugi jezili, zakaj ničesar ne ukrene v svojo obrambo.

Župnik je Križniku svetoval, naj nikar ne zgubi svoje mirne preudarnosti, in se je brez strahu postavil za obrekovanega.

»Ah kaj, župnik je bil še zmerom za tiste, ki so jih kdaj dolžili; to nič ne pomeni!« je sikala govorica.

Kar je padla odločitev.

Vrhljani so bili na šentmihelskem sejmu spodaj v trgu; tudi Križnik, Gorjak tudi. Župan se je Gorjaku zmerom ogibal, kjer je bilo le mogoče. Toda v Lečnikovi gostilni sta trčila prav na pragu v gostilniško sobo skupaj.

Gorjak je naredil kar najprijaznejši obraz, je župana po prijateljsko potapljal po hrbtu in ga z zaupnim smehljajem in dobrodušnim glasom nagovoril — nasmihač se je še na dolgo zategoval besede: »Tako, tako, Križnik!«

V sobi je nastala tišina. Vrhljani in gostje iz sosednih vasi so na mah sedeli z odprtimi usti, z iztegnjenimi vratovi in napetimi očmi, prav kakor fantiči, ki jim kdo pripoveduje kake divje pravljice. A se ni nič zgodilo. Z vroče zardelim obrazom je Križnik bušil iz sobe, vrata za seboj z močjo zaloputnil.

Drugi dan so vedeli v vseh hišah gori po pogorju in v vseh spodaj po dolini: Križnik toži! Križnik je vložil tožbo proti Gorjaku! Križnik toži Gorjaka zaradi obrekovanja! Gorjakinja pa zahteva za pričo.

Priseči bo morala! Zdaj bo morala priseči, Magdalena!

*

Lenart Gorjak je v jeseni začel hoditi v šolo.

Skupaj z najmlajšim Lesičnikovim in z edino hčerko soseda Blatnika in še s štirimi fanti in šestimi deklicami iz vasi je sedel v prvi klopi pred učiteljem.

»Ako se bo dobro učil in bo priden, se bom jaz pobrigal zanj in ga dal v šole,« se je izjavil stari doktor, njegov krstni boter. Zdravnik je vsako leto prižgal kakega svojega znanca za botra v Vrhe; kar razvpit je že bil zaradi tega, in ako se je zvedelo, da bo Gorjakinja spet porodila, mu njegovi prijatelji rajši pred oči niso prišli. Pa je vendar ulovil svoje ljudi, ta dobri doktor, in z veseljem je opazil, kako dobro je delo Gorjakinji, da ni od vseh zavržena.

Da se ta zavrženost ne bi boleče kazala tudi v šoli, na to je hotel učitelj posebno paziti, in v treh, štirih letih — kdo ve, če ne bo vsi vasi v blagoslov, ako bo Lenart, nedolžni vzrok pohujšanja, iz vasi izginil.

Bil je resen fant, ta Gorjakov Lenart, s pametnimi, živimi očmi v zagorelem obličju: v njih je odsevalo vse, kar je njegov resni obraz zakrival: Od matere je imel tesno stisnjena, nekako očitajoče zaokrožena usta, ki so mu dajala izraz, kakor da neprestano napeto razmišlja. Mogel je sedeti kakor gluha, kadar so padale okrog njega tovarišev zbadljive besede. »Vsak sme udariti,« mu je naročala mati — »vsak sme udariti, ako mu kateri reče ali stori kaj hudega, toda ti ne smeš, Lenart. In če bi tudi o tvojem očetu slabo govorili ali tvoji materi — potrpeti moraš, fant!«

»Zakaj smejo slabo govoriti o vas, mati? In zakaj moram to trpeti?«

»Ker si Gorjak, ker si Gorjakov Lenart!« In prvič mehka z njim, je mati zelo, zelo tiho pristavila: »Zdaj še ne razumeš vsega, Lenart! Zato se nič ne prepiraj z njimi! Bodi pa ponosen na to, da moraš biti drugačen kakor drugi!«

In je bil ponosen. Bil je drugačen. Učitelj se je dostikrat čudil, kako malo izdaja obraz tega fanta njegove misli. Vedno je kazal enako, zaprto, nekako pre-

ostro napetost. Samo v njegovih temno rjavih očeh je bilo vpisano vse: daljna bliskavica in grozeč vihar, zapuščenost in stiska, kljubovalnost in kipeča upornost, in žeja, brezmejna žeja — toda učitelj ni mogel dohnati, po čem; zakaj kar se mu je bilo treba naučiti, je ta čudni fant naglo umeval, z nekako brezbrizno ravnodušnostjo skoraj, nikoli pa ne z izrazom veselja s tem, česar se je spet naučil.

Zdaj so prišli hudi dnevi v šolo. Tožba se je začela. In celo v učilnico se je splazilo s sovraštvom nasičeno ozračje vasi.

»Pristranski ste. Gorjakovega fanta imate pred drugimi radi!« je nasajeno zakričal župan v učitelja, ko je ta v občinskih zadevah, v katerih je pomagal, prišel k njemu.

»Skrbim samo za to, da se prepir med vaščani ne prenese tudi v šolo, pristranski pa ste vi, gospod župan!« je mirno odvrnil učitelj.

»Bomo videli!«

»Želim vam, da se izkaže vaša nedolžnost, kar tudi pričakujem, oče župan. A tudi potem ne bom trpel, da bi fant po nedolžnem moral čutiti sovraštvo med odraslimi. V šoli bom to zabranil in pri šolskih otrocih tudi na cesti.«

Ločila sta se razprta.

»Zdaj bodo tvoje očeta zaprli! Le počaj, ti!« so pričeli drugo jutro že pred poukom.

»Saj Gorjak niti ni njegov oče!« je prezirno dodal drug.

»To se bo zdaj že pokazalo, kdo je, so rekli naš oče.«

»Kaj pa ničesar ne odgovoriš?«

»Ker ničesar ne vem,« je odgovoril Lenart.

»Jasno — čisto prav je povedal,« mu je priskočil eden starejših. »Ako bi se kaj vedelo, ne bi bilo treba tožbe, so rekli...«

Vstopivši učitelj je prizor končal.

Toda v odmoru se je spet začelo.

»Glej, tako se godi zdaj tvojemu očetu,« je pričel eden posmehljivo in mu je molil čez členke prekrizani roki pred oči.

Vsi so se smejali.

Lenart jim je obrnil hrbet. Nekdo ga je sunil — obrnil se je: »Korajžno — od zadi!« je rekel.

Že ga je udaril eden v obraz: »Tu imaš eno od spredaj!«

Udarjenemu je zavalovala kri temno rdeče do las gor. Meril je napadalca z bleščečimi očmi, v hlačnih žepih je stiskal pesti.

»Udari vendar!« se je rogal oni.

»Kar zatoži me učitelju,« se je posmehoval tretji in ga je sunil v stran.

»Učitelj prihaja!« je svareče zaklical eden.

»Ko bi bil takšen kakor ti!« se je smehljaval Lenart proti napadalcu, ki se je, kakor bi se ne bilo nič zgodilo, potiskal proti steni.

Toda samo malo je mogel učitelj zabraniti.

Ko je bil nekoč slučajno priča, kako je Lenart ob takem mučenju potegnil pest iz žepa, mu je ostro zakričal z okna in ga poklical k sebi. »Lenart,« mu je potem prigovarjal dobrotno, »ne smeš se pretepati! Verjami mi, ne smeš!« — Lenart je požiral solze, ki so ga hotele posiliti. »Zaradi svoje matere ne smeš, Lenart. Sicer zadene nesreča njo!« ga je tolažil. In fant je bil pomirjen. — »Bolj se zna premagovati, kakor bi bilo zanj dobro,« je razmišljal učitelj. Sošolci so kmalu spoznali, da se Lenart ne brani, jih ne zatoži, pa so se tem bolj upali nanj. In navrh: ni imel očeta, ki bi se potegnil zanj.

»Fantje pravijo, da nimam očeta?« je nekega dne vprašal mater, ko je tedne in tedne v srcu trpel in ni mogel razrešiti nesoglasja med svojim prepričanjem, da je Peter Gorjak njegov oče, in med zbadanjem otrok.

Magdalena je obledela pod belo naglavno pečo. Sedela je v mraku pravkar na nizkem stolčku v hlevu in molzla; Lenart je zraven nje božal lakotnico kravi, ki si je z mirno vdanostjo pustila odvzemati dnevno mleko. »Kaka sreča,« je razmišljala Magdalena, »kaka sreča, da mi prestrašenosti ne more z lica brati, ker je tako temotno,« a je hkrati sama v se bridko tožila, da nji ni z ničimer prizaneseno. Pa bi ji moglo biti to prizaneseno? To ali tisto, kar bo še prišlo? Ne, vse se mora dopolniti; kakor je bilo prišlo rojstvo, tako gotovo mora priti, in pri Bogu, tudi to ne bo lažje in manjše v trpljenju, kakor je bilo ono.

»O, saj imaš očeta,« je plaho razlagala Magdalena in si je belila glavo, da bi našla kak rešilen odgovor. »Pa drugega imaš, Lenart, kakor bratca in sestrice, da, drugega; moraš mnogo, prav mnogo moliti zanj, fant, zelo je potreben. — In nič hudega ne smeš govoriti o njem, fant, obljubi mi! Veš, ljudje v vasi ga nič prav ne marajo.«

»Zakaj pa ne marajo? Ali jim je kaj hudega storil? In kako potem pravijo, da ne vedo, kdo je — če ga pa ne marajo? In zakaj me pretepajo zavoljo nje, mati? Me pretepajo zato, ker očeta ne marajo?«

Magdalena je s svojimi kostenimi prsti tipala proti glavi fantovi in jo je naglo pogladila, in spet in spet; kakor bi hotela vse udarce zbrisati s te glave, jo je gladila.

»Fant,« je govorila in si ni znala pomagati, »glej, fant, ti tega še ne razumeš. Verjami mi, ne razumeš še. Tudi drugi ne razumejo, a pač govorijo in govorijo grdo. Glej, velika, velika nesreča je. Vnebovpijoča nesreča je zadela tvojo mater — zato očeta ne moreš poznati ne ti ne drugi.«

Zamolčala je ime župniku, zamolčala možu, zamolčala vaščanom in fantom, ki so ji ga hoteli izsiliti. Pustila se je pretepati in opljuvati, trpinčiti in obrekovati, svojo čast je pustila v blato teptati — a vse to je ni tako strašno bolelo kakor zdaj tole: da mora fanta prepustiti stiski nerazrešljivega razglabljanja in vsem v zasramovanje.

»Ali je morda mrtev, mati?«

»Huje ko mrtev! Huje ko mrtev, verjami mi, fant! Prosim pa te, Lenart, ne vprašaj me nikoli več. Ne morem ti ničesar povedati. In verjami mi, moj mali, verjami mi, ako tudi drugi slabo govorijo, ker ničesar ne vedo. Bila je velika nesreča, tako velika, da govoriti ne smemo o nji, ker bo drugače še hujsa!«

Malo pred poletnimi počitnicami je bila sodnijska obravnava.

Noben otrok to jutro ni rekel Lenartu besedice. Samo gledali so ga po strani, plaho, kakor bi sedel hudodelnik med njimi.

Učitelj je poskusil s težkimi nalogami, z lažjimi, s povestmi, ki bi jih naj odvrnile od Lenarta — a se mu ni posrečilo razpršiti nemir, ki so ga prinesli otroci z doma, in ki je bil v njem samem.

Ker dasi bi bilo že treba kositi — vaščanov to ni zadrževalo, da ne bi bili ta dan spodaj v trgu. Celo nekatere ženske so šle, o moških ni treba izgubljati besed. Natlačeno poln je bil prostor za poslušalce v sodni dvorani. Strani od drugih, ki so bili vsi njeni sosedi, je stala Magdalena, in vsi so jo ogledovali s plahimi pogledi kakor njih otroci gori doma njenega sinka.

Sodniku so bili seveda po njegovi lastni izkušnji znani dogodljaji in posebne razvade v okolici, v kateri je že leta in leta sodil, in vedel je tudi dobro, kakšno je bilo zamotano in strastno ozadje te nenavadne tožbe, pri kateri je bil v zapisnik

naveden kot hudodelstvo prijazen pozdrav in sama ob sebi gotovo ne razžaljiva besedica »tako«. Poznal je tudi napetost, naravnost nevarno napetost, ki je vladala že dolgo pred to tožbo in jo spremljala — in ako je ne bi bil poznal, spoznati bi jo moral, ko je vstopil v prenapolnjeno sodno dvorano, kjer je vladala tišina kakor pred nobeno pridigo ne; zakaj pred to se odhrkavajo, usekujejo, odkašljavajo, šele potem se umirijo. Sam ni pričakoval — kolikor je te ljudi poznal — od razprave, da bi mogla že leta in leta trajajočo napetost in sovražnost med temi hribovci omiliti; zato se je hotel tem bolj potruditi, da bo z vsemi sredstvi poskušal nekako pomirjenje doseči, kolikor bo le mogel.

A že, ko je pričel s prvimi zunanostmi, je začutil, kako prav je slutil, da ne bo ničesar dosegel, ako bo obravnaval s temi ljudmi s svojo navadno očetovsko dobrohotnostjo, ampak da jim bo treba govoriti s primernim dostojanstvom in važnostjo.

Gorjak mu pač njegove naloge ni olajšal. Zakaj vztrajal je navzlic vsemu še tako vnetemu prigovarjanju s trdovratnostjo, pomešano s prevejanostjo in porogljivostjo pri tem, da s svojo preudarjeno in kar pozornost zbujačo prijaznostjo, ki sicer ni nikakor odgovarjala njegovemu prejšnjemu vedenju, nikakor ni nameraval tega, kar se je vsem vaščanom dozdevalo: da bi hotel namenoma znova podpihovati sum, da je morda ta in ta neznan Lenartov oče.

Peter se je zagovarjal s premeteno prebrisanostjo. Naj se gospod sodnik samo zamisli v njegov položaj, je spretno prosil. On je prepričan, da ni oče prvemu ženinemu otroku; ve, da njegova žena v času pred poroko brez njega ni šla nikamor iz vasi; torej je gotovo, da mora biti nekdo iz vasi oče njenemu prvemu otroku, Lenartu. Prizna, da je mesce in mesce preživel v nepopisni togoti in je v vseh videl le sovražnike, ki so ga ociganili, in da je veroval in upal, da bo otrok pravemu očetu podoben, tudi prizna. Pa je nenadoma spoznal, ker fant vendar ni bil docela enak, da s tem nikamor ne pride, ako sumi vse nekdanje prijatelje, in od tedaj se trudi, da bi bil spet z vsemi prijazen. Bila pa je tedaj na nesrečo že zbudena nezaupnost žensk in deklet in iz vsakega njegovega pogleda so naredile kar sum. Morda — je priznal — da, morda je bil časih preprijazen. Ne smejo mu tega šteti za zlo, ker čisto naravna ta njegova prijaznost zmerom res ni bila, saj je — kar bo gospod sodnik morda sam z njim čutil — spet in spet začutil v sebi zbujačo se misel, ni li ta ali oni, s katerim se je ravno nameraval kaj pogovoriti, tista kanalja, ki je oče. In ni se mogel rešiti te v njem neprestano kipeče besnosti drugače, kakor — da se tako izrazi — z nekako nasilno prijaznostjo. In mu ne morejo tega šteti za zlo, da se je s tem trudil in v tem trudu tu in tam gotovo igral tudi malo hinavca in je od tega morda — da, morda — nekaj obviselo na njem, da je, kakršen zdaj je. Zakaj to mora že reči, in naj le malo premislijo, kaj to zanj pomeni: Še vedno, tudi danes še, je prepričan, da je Lenartov oče v vasi — mogoče je sedaj tukaj v sodni dvorani. A navzlic temu mu ne more nihče dokazati, da bi bil le enkrat koga osumil.

Sodnik je zadrževal obtoženčevo vznemirjenost. Skušal mu je dokazati, da je mož v javni službi, kakor je Križnik, umevno moral biti silno razdražen, ako je govorica, ki tedne in tedne ni marala umolkneti, njega sumila. In bi se Gorjak moral pač vsega varovati, kar bi ti govorici moglo dati še novega netiva.

Toda Peter Gorjak je dokazal jasno kakor beli dan, da on, ko je nameraval stopiti pri Lečniku v gostilno, prav tako kakor župan ne, ki je iz gostilne prihajal, niti sekundo poprej ni mogel slutiti, da bosta skupaj trčila. Ni torej utegnil preudarjati in je Križnika pozdravil, kakor mu je pač v glavo padlo. Ako ga ne bi pozdravil ali ne dovolj spoštljivo, bi ga kak razdražen človek mogel prav tako tožiti zaradi obrekovanja — ker je zanemaril dolžno spoštljivost.

Sodnik se je nasmehnil. Pa vendar nimajo ljudje navade, menda tudi Gorjak ne, da bi za pozdrav komu po hrbtu bobnali; v nekaterih južnih deželah je res taka navada, toda tu pri nas je to vsekakor nekaj izrednega, tako izrednega, da se ni treba prav nič čuditi, ako so priče tega pozdrava postale posebno pozorne nanj in so sumile za tem poseben namen.

Gorjak se je branil: Rekel je že in priznal — in prosi sodnika, naj zaradi razmer, katerih ni on zakrivil, oprosti — da je vobče postal čudaški v občevanju z ljudmi. Mogoče, že mogoče, da je res šel predaleč. Toda vse to se je zgodilo, ker se je silno trudil, da ne bi nikogar po krivici zapostavljal. In to s Križnikom — saj se je vse odigralo tako naglo, da ni mogel nič premisliti in ne more tega s svojo preprosto kmečko pametjo tudi zdaj ne — misli pa, da se je vse vršilo tako vihravo, tisti nenavadni pozdrav, ker je hotel s tem Križniku pokazati, da on, Gorjak, ne mara nič imeti s tistimi čenčami.

Potem pač ne bo mogel tudi pojasniti, kaj bi naj tisto »Tako, tako, Križnik«, pomenilo, je vprašal sodnik. Tožitelj namreč trdi, da je bilo to govorjeno z izizvalnim naglasom.

Moj Bog, bile so pač besede v zadregi, ki jih, kakor rečeno, ni mogel dolgo premišljati, kakor tudi naglasa ne. In zdaj je povzdignil Peter Gorjak glas, in slišati je bilo iz njega jasno zadovoljnost, zadovoljnost, ki je prvič nagnila sodnika, da je začel o neoporečnosti obtoženca na tihem resno dvomiti: Ako bi on, Gorjak, nameraval o Križniku v resnici zbuditi sum, bi imel za to priložnost dan na dan; toda vsa vas mu mora spričati, da se niti z besedico, niti s kakim namigavanjem, še s pogledom ne ni udeleževal vseobčnega govorjenja zoper Križnika.

»Potemtakem« — sodnik se je udobno usedel in je govoril po svoji očetovski navadi — »potemtakem je vse kar najlepše. Tako lepo ste nas poučili o časti bližnjega, Gorjak, da vam je sedaj treba županu samo še izjaviti, da imate vse govorice o njem za golo obrekovanje in jim seveda ne verjamete, ker ga spoštujete kot poštenjaka, in da vam ni bilo nič manj na mislih, kakor da bi nameravali s tistim pozdravom pri Lečniku kaj razžaljivega; in gotovo boste izrazili tudi svoje obžalovanje, da si je mogel kdo tisti nepremišljeni pozdrav tako napačno razlagati. Mislim, da bi mogel biti gospod župan Križnik s tako izjavo zadovoljen.«

Peter Gorjak je nagnil glavo na stran, polagoma jo spet dvignil. Ni si prikrival, da ga je sodnik ujel, in je tehtal besede, ko je počasi odgovarjal.

»Zadnje bi že bilo tako, tisto s pozdravom in z obžalovanja vredno razlago,« je pritrdil. »Toda tisto ob začetku, tisto bo, mislim, nekoliko drugače. Ne morem reči z mirno vestjo — upam, da me boste, gospod sodnik, razumeli — da ne bi bil prav nič veroval tistemu govorjenju.«

Križnik je planil s sedeža: »Zdaj kaže rogove, ta...«

»Mir!« je ukazal sodnik. »Tudi gospod župan pridete na vrsto.«

Gorjak se je že izmotal iz zmedenosti: »Glejte, gospod sodnik! Tako lahko vsakemu vsako besedo krivo razume, če je kdo nasajen.«

»Po pravici nasajen!« je čutil sodnik potrebno, da tožitelja zavaruje pred neko nedoločno sumnjo.

»Po pravici nasajen!« je ponovil Gorjak.

»Ko bi dedec te brade ne imel, da bi mu mogel lica videti!« je razmišljal sodnik.

Gorjak pa je nadaljeval z nalahko užaljenim, otožnim glasom: »Saj vendar ne vem, kdo je Lenartov oče. Zato tudi ne vem, je li — ne nameravam reči nič napačnega, gospod sodnik, nisem kak advokat — hočem reči: ne vem tudi, je li kaka govorica, ki jo ljudje po vasi trosijo, resnična ali ne. Verjeti mi ni t r e b a

nobene, to je res, verjeti pa s m e m vsako. Ako pa svoje domneve, dokler je ne morem dokazati, nikomur ne pravim, mi ne more nihče očitati, da jo imam...»

»Torej misli... torej me ima za takega...« je zakričal Križnik.

Sodnik je ukazal mir.

»Nič krivičnega nisem rekel,« je ugovarjal Gorjak razburjen in se je obrnil na stran, govoreč na pol proti Križniku, na pol proti poslušalcem. »Eden izmed vas mora biti! Tako me na koncu koncev lahko vsak izmed vas toži, ker ne more pred menoj nobenega izvzeti iz mojega sumničenja, dokler ne vem: Ta je in noben drug!«

Sodniku je bilo že težko, nastajajoči vihar krotiti. Naposled se mu je le posrečilo.

»Bi obveljala zatoženčeva,« je poudarjal, »ako ne bi bilo še prič.«

Kakor odrešenje je šlo skoz vrste.

In h Gorjaku obrnjen je sodnik nadaljeval: »Ko bodo priče zaslišane, boste imeli še priložnost, da izjavite, bi li mogli enega, tožitelja tule, iz svojih sumenj izločiti. Gre za to, da možu vrnemo čast. Zato se je na sodišče obrnil. Zato se tudi ne bomo zadovoljili s tem, da bi vam tisti pozdrav na sv. Mihaela dan odpustil, ampak hočemo v ti zadevi resnico dognati.«

Peter Gorjak se je sesedel. Misli in čustva so vihrale v njem. Da mora on zmagati — si je prisegel. Naj Magdalena priseže, kakor hoče! — Križnika je zasledil v obrazu Lenartovem. In nobena sila sveta ga ne more ukloniti, da bi Križniku krivdo odpustil.

Prve izpovedi prič so bile nebstvene. Vse, bodisi strastne ali lahkovorne, je bilo mogoče strniti v eno trditev: Res se je moglo spoznati iz Gorjakovega pozdrava, da je nameraval Križnika žaliti; toda ta domneva je izvirala iz tega, ker so bile priče na Križnikovi strani. Neki tuj trgovec, ki je prizor tudi videl, je kot priča izpovedal, da ni ob pozdravu mislil nič hudega, da ga je imel pač za pozdrav dveh dobrih prijateljev; šele ko so mu potem zadevo pojasnili, se je pridružil naziranju kmetov.

Toda s tem ni bilo mogoče nič početi, zakaj spretnega pojasnila Petrovega ni bilo mogoče zavreči kot za neresničnega, namena, da bi žalil, mu tudi ni bilo mogoče dokazati. In Peter je dobro čutil svojo moč; le preskušnjo te moči mora še prestati.

Vsi v dvorani so nemirno dihali, ko je naposled obotavlja se Magdalena stopila pred sodnika.

Ali bo izpovedala, jo je vprašal dobrotno.

»Ako morem, da.«

Kako to misli?

»Da očetovega imena ne morem povedati.«

»In zakaj ne?« je poizvedoval sodnik.

»Tudi tega ne morem povedati. In če me zaprete, tega ne morem povedati.«

Sodnik jo je miril: Seveda je ne bo nihče zapiral. Toda eno vendar lahko stori: da človeku, ako ga po nedolžnem obrekujejo, s svojo prisego vrne dobro ime.

Dolgo je molčala Magdalena. »Ako s tem ne bom izdala enega imena...« je odgovorila tiho.

Val vznemirjenosti je zaplal čez poslušalce. Križnik si je obrisal pot s čela. »Hvala Bogu!« je vzdihnil sodnik.

S klopi za obtožence se je zaslišal glas Gorjakov: »Ali smem pričo nekaj vprašati, gospod sodnik?«

Sodnik je pomišljal: Ali ne bo Gorjak v tem trenutku na svojo ženo enostransko vplival? — Ni našel nič takega v svojih mislih, imel je le nekak neprijeten občutek. — »Toda samo čisto stvarno vprašanje!« je odločil.

»Lepa hvala, gospod sodnik!« — Glas se je tresel Gorjaku, ko je počasi stopil naprej in se obrnil k svoji ženi: »Pri sodišču, si rekla, lahko vsakemu, ki bi hotel, prisežeš, da ni bil on?«

Bog v nebesih! Ne, tega ne more! Saj bi, ako bi prišli tudi vsi drugi in bi zahtevali pred sodiščem prisego, drug za drugim — saj bi ostal nazadnje le eden — samo eden — ali kriva prisega!

»Ne morem odgovoriti, gospod sodnik!« je rekla tiho, a odločno.

Nastal je vreščeč, besen, hrumeč trušč. Več minut ga ni mogel sodnik umiriti, ne govoriti. Z roko je dal znamenje policajem.

»Dal bom takoj dvorano izprazniti, če ne bo v trenutku mirno!« je naposled zaklical v hrum, vsako besedo polagoma, razločno poudarjajoč. Trušč se je polagoma polegal, srdit, grozeč, pripravljen, da spet zadivja. Sodnik je resno ponovil svarilo.

Bledo se je svetlikal obraz Magdaleni iz črne rute, viseče ji čez glavo in rame.

Sodnik se je obrnil k nji: »Pravkar ste vendar rekli, da boste izpovedali in s tem po nedolžnem obrekovanemu čast vrnili.«

»Ako s tem ne bi morala izdati onega drugega, da. Tako sem rekla.«

Sodnik se je moral siliti, da ni še njega pograbil vrtinec razburjenja. Z velikim zatajevanjem je vprašal: »Kaj naj spet zdaj to pomeni?«

»Ne morem več povedati, gospod sodnik!«

»Pa vi ste vendar že na pol... mislim, ko ste bili sprva že voljni izpovedati, ste s tem prav za prav že priznali, da gospod župan Križnik ni kriv. Saj ste vedeli, za čigavo čast gre, ko sem vas vprašal! Zakaj ne bi sedaj še prisegli, ko ste njegovo nedolžnost vendar že priznali?«

»Sem to storila?«

»Privolili ste, da boste izpovedali za čast po krivičnem obrekovanega. Vedeli ste, kdo je ta krivično obdolženi: gospod župan Križnik. In če ste navzlic temu, da ste vedeli, za koga gre, in navzlic vašemu pridržku, da imena očeta ne boste izdali, bili voljni izpovedati, ste s tem v resnici že priznali, da je gospod župan pri tem nedolžen. Ali hočete zdaj to tajiti?«

Glas Magdalenin je zvenel ves strt od stiske: »Ne morem, ne smem več povedati.«

»Morda ne mara po krivem priseči!« se je vmešal Gorjak.

»Prepovem vam...« je vzkipeł sodnik.

Hkrati je pričel kričati Križnik s tako srditostjo, da iz njegovega grozečega grmenja ni bilo mogoče razumeti ne besede.

Toda Gorjakov glas ga je še prevpil: »Ali ji morete videti v srce, gospod sodnik? Vi ne in jaz ne in ne nobeden med nami ne!« je rjovel v prostor za poslušalce, ves se tresoč, zelen od besnosti. Vso pamet, vso preudarnost je vrgel s sebe in je stal tu le še kot sovražnik vsem, brezumen sovražnik.

Za utrip srca samo se je odprl med divjanjem utrujen, s sovraštvom nasičen odmor. V ta kratki trenutek je Magdalena zaklicala:

»Potem pa — prisežem.«

Prepir, ki je nameraval pravkar spet zadivjati, se je kar razlil. Samo valoveče hropenje je begalo skoz tišino. Vsi v dvorani so se napeto sklonili naprej, tudi sodni sluga, tudi zapisnikar, celo sam sodnik.

In z zatikajočim se glasom Magdalena:

»Župan ni bil!«

★

»In je vendar bill!« je šepetala govorica.
 »Ali ste videli, kako je prisegala?«
 »Kakor krivoprisežnica je prisegla!«
 »Kako ne bi taka kakor ta tudi po krivem prisegla?«
 »Bo vsaj nekaj tednov pred možem varna.«
 »Še v ječo pojdem zavoljo tebe, če treba,« se ji je v obraz rogal Peter. »Toda kar sem videl, sem videl! Tega mi tudi s prisego ne odvzameš.«
 Zjutraj po prisegi je bilo na hišnih vratih pri Gorjaku s kredo napisano: »Krivoprisežnica!« Stara Gorjakinja, ki je prva stopila iz hiše in je napis brala, se je brez besede zgrudila, kakor se prazna vreča sesede.
 Čez čas je prišel z Magdaleno Lenart po stopnicah dol. Na hišnem pragu sta našla babico. Ni bila več živa.
 Pokleknila sta, pomolila očenaš za rajno.
 Ko sta vstala, je pokazal Lenart na vrata:
 »Mati, tu je nekaj napisano.«
 Magdalena je brala. Trepet ji je šinil po vsem telesu, tresla se je, da se je oklenila fanta in se je zgrudila spet na kolena. Ves prestrašen je otrok zašepetal:
 »Ali naj izbrišem, kar je tu napisano?«
 »Ne moreš izbrisati, fant,« je rekla mati.

Druga knjiga: Prekletstvo.

Lenart Gorjak je sedel prvič na svojem mestu v tretji klopi tik ob ozkem prehodu, ki je ločil dve dolgi vrsti pultov ali pisalnih miz, je sklanjal glavo nad bel list papirja in je pisal s pokoncu stoječim peresom stavek:

»Podobe božje jaz nisem našel.«

Motilo ga je, da je veliki, vitki duhovnik, ki so ga morali nagovarjati »gospod prefekt«, neprestano stopal ob njem gor in dol, gor in dol. Tega mali, stari, a silno gibčni učitelj v Vrheh ni delal. Ta je bil zmerom pred njimi, pa je s svojimi živimi očmi vendar videl vse, kar se je med šestinpetdesetimi dečki in deklicami v klopih pred njim godilo.

Vobče je bilo tu vse drugačno. Pisalne mize so bile pač črne, ne preprosto rjave kakor klopi v domači šoli, in so imele na sredi tečaje, da jih je bilo mogoče lepo odpreti kakor skrinjo, in kakor v skrinjo se je dalo v nje spraviti knjige, zvezke, pisalno orodje, vse, kar je kdo hotel; sicer ne vse, kar bi človek hotel, ampak samo, kar je bilo dovoljeno — a to je bilo za sedaj dovolj, in kostanji, ki so pravkar dozorevali in so zunaj na vrtu z dreves padali, še niso bili prepovedani. Toda dvorana, ki je bila prostranejša kakor doma v Vrheh plesalna dvorana v gostilni, ki jo je Lenart nekoč videl, ko so blagoslavljali novo zastavo in je bila v gostilni gledališka igra, ta dvorana, ki je imela nad vrati napis »Učilnica«, je vonjala kar čudno po neki mešanici apna in barve in še po marsičem, čemur niti imena ne bi vedel, da niti prav vdihovati tega ni upal kakor doma v hlevu, v drvarnici ali v sobi, kjer je bil vedno pravišen duh s pravilnim imenom.

Pred visokimi okni zunaj je bilo morda prav lepo, kadar ni dežilo, kakor danes; toda velika reka, ki gleda danes med trebušastima krošnjama dveh dreves vsa vodenasta skoz okno noter, se zdi ob tem lijočem dežju kakor velika mlaka. In obupno gole so bele stene; ne kakor so v vrhovski šoli vse stene prenatrpane s podobami, kako gredo Izraelci skoz Rdeče morje ali plešejo okoli zatega teleta, ali z različnimi cveticami in živalmi, ki jih je bilo mogoče razložiti v dele in so bili nekateri posamezni kosi kakor nekako orodje. Samotno razpelo spredaj nad

tablo je bilo edino poznano v ti žalostni nedomačnosti tega novega doma in neznanih ljudi. Celo prefekt, ki je bil tako prijazen, ko je doktor Lenarta sem pripeljal, je kazal zdaj strog in — vsaj zdelo se je tako — odbijajoč obraz. In v tem tujem bi naj zdaj nalogo pisal!

Na veliki črni tabli spredaj je bila napisana naloga za na novo vstopivše: »Moji spomini na dom«, spodaj pa lepo urejena razpredelba: 1. »Domača hiša in sosed; 2. Šola in sošolci; 3. Bivališče (vas ali mesto).« Kar jim bo pač na misel prišlo, smejo zapisati, so jim rekli. Ravnatelj zavoda je dajal že nekaj let to nalogo na novo došlim semeniščnikom. Hotel jim je s tem pomagati, da bi morebitno domotožje lažje premagali, ko jih ni silil, da naj kaj drugega mislijo, ampak je hotel njih misli in čustva napeljati na pravi tir; in dasi so bile napisane v teh spisih časih čudne reči, so vendar nudile te naloge vzgojiteljem v zavodu marsikak dragocen migljaj na posebnosti gojencev in njih otroško povezanost z vtisi v rojstni hiši in v domačih krajih. Ne redkokdaj so te naloge priložili zapisnikom o osebnosti posameznih gojencev.

Prefekt je zaprl brevir, iz katerega je molil, in je spet stopal med klopmi gor in dol, ob tem skrbno pazeč na pišoč. Tu in tam se mu je zasmejala z belih listov teh novincev naproti hudomušna ali kmetavzarska beseda, ki mu je pa bila pravi užitek. In vesel je bil, ko je iz načina, kako so pred svojo nalogo sedeli, se nemirno presedali, peresnik grizli, napeto razmišljali, sklepal na posebnosti svojih novih gojencev, in ni se mogel premagati, da si ne bi zamislil te ali one sklonjene, na kratko ostrižene glave že kot mladega bogoslovca. A koliko od teh trindvajsetih tu pred njim jih bo to doseglo?

Tako se je približal od zadi malemu Lenartu in se je spomnil, da je fant zbudil njegovo zanimanje s svojimi resnimi očmi. Mož, ki ga je v zavod privedel — neki zdravnik, se je prefekt domislil — je po latinsko nekaj namignil o težkih otroških letih in hudih razmerah v domači hiši; pa je sklenil, da si bo potem v ravnateljevi pisarni nalogo fantovo natančneje ogledal. Mimogrede je bežno pogledal na njegovo polo. In gori prva vrsta na drugi strani — ali ne stoji tam:

»... jaz podobe božje nisem našel!«

Prefekt se je moral premagovati, da je stopal dalje, do katedra gor, spet nazaj do zadnje klopi, prav z namenom do zadnje klopi, pa spet do Lenarta naprej. »Kako daleč pa že si?« ga je vprašal s prav navadnim glasom in je vzel njegov list. Spet je stopal po razredu in bral:

»Moji spomini na dom.

V moji domači hiši je bilo zmerom zelo tiho. Vedno smo imeli strah pred kričanjem, zakaj mater je zadelo zmerom kaj hudega, če so oče kričali. Zato smo bili tihi in tudi mati so bili tihi in tudi babica. Babico sva našla z materjo, ko so ležali mrtvi na pragu, in sva takoj pomolila en očenaš za njih. Oče so potem imeli ves dan solzne oči in moker obraz in nekaj dni niso nič govorili in nič delali. Dostikrat niso nič govorili, tudi mati ne. Vedeli pa smo vendar zmerom, kaj moramo delati in česar delati ne smemo; tudi če nista nič rekla, smo to vedeli. Imam namreč štiri bratce in sestrice, brata Vencla, sestrici Notburgo in Marto in majhnega brata Jakoba. Kar so babica mrtvi, nismo več dobili nobenega bratca in nobene sestrice. Sosedinja niso bili hudi z nami. Igrali pa se z drugimi otroki nismo.

V šoli sta nam gospod učitelj in gospod župnik rekla, da so ljudje podoba božja — tu je bila prva stran izpisana, nadaljevanje na drugi strani — »jaz podobe božje nisem našel. Moj oče imajo zmerom tako žalostne rdeče oči, ki pa lahko postanejo strašno divje; tedaj smo se vsi bali in še zganili se nismo. Moja

mati imajo obraz kakor kaka prav stara ženska, in človek bi mislil, da so vedno pred nekom v strahu. Posestniki in hlapci in ženske nas zmerom tako hudo gledajo, kakor bi jim bili kaj storili, ko jim pa vendar ničesar nismo. Gospod doktor, ki je moj krstni boter, je res prav dober z menoj, pa vedno mračen. Gospod učitelj ima tako lepo okrogla, rdeča lica; nikoli še nisem videl na podobah tako ljubeznivega Boga. Gospod župnik gleda, kakor bi imel vedno polno skrbi. Ko sem se peljal po železnici, sem videl ljudi, ki so imeli skrbi v obrazu ali stisko ali strah pred nečim, pred čim, ne vem. Tudi mnogo otrok sem videl, ki so bili jezni ali žalostni, na železnici in doma, nekateri so imeli celo prav zlobne obraze. Ljubi Bog pa vendar ne more imeti ne skrbi ne strahu. In saj je rekel, naj otroci k njemu pridejo, pa se tega prav nič ne veselijo. Pravimo mu vendar 'ljubi Bog', toda jaz podobe božje nisem našel, zato tega ne razumem, hočem se pa zdaj učiti, česar v šoli nisem razumel, ker moj gospod krstni boter to dovoli.

Naši vasi pravijo Vrhi. Lepo je tam. Leži — — —

Do sem je bral duhovnik. Stal je spet za Lenartom Gorjakom in mu je rekel s prav tako vsakdanjim glasom kakor prej, le nekoliko tiše: »Kar dalje piši!« Sklenil pa je, da bo en prepis tega spisa poslal doktorju, enega vrhovskemu župniku, pripisal pa bo celo vrsto vprašanj.

— — — — —

Lenartu Gorjaku je bilo vse novo. Bilo je pa tudi lepo, to novo. Učil se je lahko kakor doma, tudi latinščina je bila lepa; v nekaj tednih je razumel že celo vrsto besed, ki jih je mnogokrat slišal doma v cerkvi. Celó za strežnika pri maši se je smel učiti. Že doma bi to rad bil. Gospod župnik mu je dal celo že knjižico, kjer so bile tiskane mašne molitve. Pa je cerkovnik v zakristiji župniku sporočil, da ne bo prišel ne en moški več v cerkev, če bo smelo »to pohujšanje« pred oltar — drugi strežniki so to z važno vnemo v šoli pripovedovali — pa je moral knjižico vrniti. Zdaj pa se bo vendar smel naučiti!

Da, prav za prav je bilo vse lepo. Prefekt je bil spet prijazen kakor prvo uro. Z učitelji se je dalo tudi dobro živeti, da je le kdo njih razlago brž razumel in si jo zapomnil ter jim tako delo olajšal. Najlepše pa je bilo: Fantje njegovih let so se igrali z njim in ga pri igri radi videli. Spočetka res ni mnogo govoril; le bolj poslušal je in tako rad je slišal, če so ga klicali po imenu, s celim imenom: Lenart. Tudi prefekt ga je klical tako, le gospod ravnatelj je pristavil še priimek: Gorjak. Fantje v Vrheh so ga zmerom klicali le »pohujšanje«, tudi še potem, ko sta jim župnik in učitelj ne prepovedala; gotovo so komaj vedeli, kaj govorijo, slišali so pač tako. Zakaj »pohujšanje«? Bil je vendar vedno tako tih! Nikogar ni pohujševal! V šoli so ga vedno klicali le »Gorjak«, oče in mati kratko »fant«. Le kadar mu je mati nameravala kaj posebnega povedati, ga je časih tudi nagovorila »Lenart«. Ko je začel v šolo hoditi in ob prvi sveti spovedi, tedaj, in na dan prvega svetega obhajila, ko je tako prosjačila, da, v resnici prosjačila, naj, ko bo smel ljubelega Zveličarja prejeti, prav posebno moli za očeta; a ni manj goreče molil za mater: »Da ne bodo zmerom tako žalostni... in saj veš, ljubi Jezus, za koga še...« je bila njegova molitev. A tukaj ga vsi kličejo »Lenart« in so vsi dobre volje in prijazni z njim.

Tudi mesto je bilo lepo in reka v živo pisani dolini in stare hiše z visokimi stopnicami in stolpi na starem mestnem obzidju, ki je hiše krog in krog oklepalo, in širni bukov gozd ki se je za obzidjem raztezal malone do reke dol. Vse je bilo lepo.

V srce je človek mogel vkleniti to lepoto in se je čutil srečnega ob nji. Pač so mu stali prej, kadar je Lenart zjutraj odprl oči, pred še s spancem obteženimi,

povešajočimi se vekami brezradostno obličje materino ali režeči se obrazi sošolcev ali uganek polni, nezaupajoči in hkrati ga požirajoči pogledi vaščanov. In najsi se je tudi zamislil v delo, ki ga bo dan s seboj prinesel, v plasti sena, ki jih bo moral obračati, v snope ječmena, ki jih bo treba povezavati, v krompir, ki ga bo treba pobirati, da celo kadar se je zatekel v pričakovanje mladostnih radosti vaškega življenja, kakor so sejem, proščenje, nedelja po žetvi, ko je bilo v vasi marsikaj videti — zmerom je bilo vse obteženo z nemim neveseljem domače hiše, pregrnjeno s kakor razcefrane cape plahutajočo zlobo sošolcev, razbodeno s prežečo, sovražno, tisočoko sumljivostjo odraslih, in vsak dan je prinesel s seboj to resničnost jutranjih strahov.

Ako si je kaj od doma brez bridkosti vtisnil v srce, je bila podoba, ki je oživela pred njim, ako je prekoračil mali smrekov gozd, ki je kakor pas objemal vas — pa je kar nenadoma stal pred ostro odrezanim robom hriba, kakor bi stal na samotnem otoku, in daleč tam zunaj, tam, kamor si je grebla v zemljo pot reka z neugnanim zaletom, kamor so se bočile njiv dolge brazde v razjedajočem hrepenenju, kamor so lezle ladje s potrpežljivo spokojnostjo svetnikov, o katerih je slišal mater brati za čuda umirjene legende — daleč za vsem tem je slutil mesto. Le nekaj zvonikov je štrlelo navzgor kakor mladi vrhovi smrek, drhteč blesket je pričal o njegovi resničnosti, zdelo se mu je pa vedno kakor rob sveta in zato kakor rob ogrinjala večnosti, in kar se je razgrinjalo pred njim, vode, gozdovi in polja, se je zdelo ustvarjeno le za pot do tistega roba. Kralj da ima tam svoj grad, in škof da stoluje tam, in množica vojakov mora biti tam, to je vedel — a zanj je bilo samo: rob tistega sveta, čigar vznemirjajoče središče je bila njihova vas, rob, kamor je smel pošiljati svoje želje in svoje sanjarije, kamor je mogel ubežati, ne da bi se srečaval z znanimi očmi, ker tam ni bilo Vrhljanov.

Odkar je smel majhen fant nabirat jagod, je živela ta podoba v njem. Potezo za potezo so dopolnjevala v njegovi duši prihajajoča leta. Razkošnejša in razkošnejša je postajala, pomembnejša in pomembnejša, dragocenejša in dragocenejša. Ako je potreboval podobo za kaj, cesar še njegov razum ni mogel doumeti — tukaj jo je našel. Ko je slišal o obzidju Jeriha, so mu ga iskale oči na vzhodnem obzorju za tem domačim smrekovim gozdom — in ponosno jerihonsko zidovje si je sezidal na tisti rob. Ko so mu slikali z vznesenimi besedami krasoto Jeruzalema, je poslal svoje misli tja na tisti svoj rob — in našle so svetega mesta palače, našle tempelj, našle zlate strehe, v sončnih žarkih goreče. Ko je prvič padlo kakor iskra v njegovo dušo ime Rim, Rim, kjer so mogočni cesarji nekoč slavili zmago-slavja nad ubogimi kristjani, kjer se čez katakombe pogreznjenih stoletij blešči kupola cerkve sv. Petra, kjer ima svoj dom namestnik božji na zemlji, kje drugje bi bilo mogoče iskati in najti ta Rim, ki ga imenujejo »večni«, kakor v blestečem robu daleč tam zunaj, kamor, se zdi, roma vsa dežela?

Seveda: zdaj je bil Lenart Gorjak pravi študent z okroglo dijaško čepico na razkuštrani glavi in je vedel že davno, kje je Jeruzalem in kje Rim. Na svoji prvi daljši poti sem v oddaljeni zavod se je peljal tudi skoz tisto mesto in si je v spremstvu doktorja čudeč se ogledoval njegove cerkve in palače, vrtove in vodnjake, visoke stavbe in ulice brez konca in tisoč pisanih, živih novosti, a kaj je to škodovalo podobi, ki jo je v sebi nosil? Ako bi mogel danes spet na tisti vrh za smrekovim gozdom tam doma, kjer na vzhodu hrib strmo pada v dolino — rob, njegov rob bi bil tisti, nikakor ne slabšega, le lepšega bi našel. Na vas je komaj še kdaj mislil, na domačo šolo še manj, na mater, si je priznal, sramotno malo, največ še na očeta, ker si njegovega obraza nikakor ni mogel jasno predstavljati in ga je moral v spominih zmerom med drugimi iskati... toda njegov rob na obzorju, ta je bil vedno pred njim, neprestano pričujoč, nenehoma v njem, in kar

si je le zaželel, je našel tam: trebalo je samo oči zatisniti, in celo v ti suhoparni šolski kletki je našel Sparto in Atene, Egipt in Babilon, Kartago in kar se mu je le poljubilo tam v svojem robu na obzorju: zakaj tega si je bil v srce vtisnil.

V tem času je pa začel nekaj novega v svoje srce sprejemati. Lenart, enajstleten, za to novo še ni imel imena. Samo čutil je, kako ga je začelo polniti, vsega napolnjevat, kako je ljubosumno odrivalo vse, kar je do sedaj v njem bilo. V trgu spodaj pod Vrhi se je kako leto dogodilo, da je tamošnji potok v pomladni razposajenosti tako narasel, da mu navadna struga ni več zadostovala in se je pognal na ulice in trge, ki so ga ograjali, in se ni razlil samo do hiš in še okoli hiš, ampak je plezal po njih zidovih, plezal višje in višje... gor na strehe drvarnic, na njegovem obrežju stoječih. Takšen naval je doživel zdaj Lenart v svoji notranjosti. Nekaj je bilo tu in se je širilo, vrelo, kipelo, da so od vrhovskih hiš ostala komaj še slemena. Radost? Ni bila samo ta. Mladostna neugnanost? Ne, tudi ta ni bila, saj je bil z besedami skop kakor le kdaj. Samo iz spreminjajočih se potez njegovega obličja bi mogel oprezajoči slutiti, da nekaj v njem deluje. Toga ostrost usten se mu je mehčala, bolj zaokrožene in tudi polnejše so postajale, in oči so mu dobile topel, miren blesk.

Tovariši so se radi zbirali krog njega in ga poslušali, zakaj v sozvočju njih pojočih in kakor strune brnečih, ropotajočih in hreščečih, ostrih in čvrčajočih narečij je bil njegov nenavadno globok glas kakor čelo v godbi zavoda; zvenel je iz globine in se je s samoglasnikov bogato govorico njegovega domačega kraja prelival kakor valovit odmev. Bilo je namreč tako, da ga je njegov boter zdravnik nalašč dal v šole v od domače vasi zelo oddaljeno mesto, da bi bil dijak dogodkom domače vasi bolj odmaknjen in ga težki vtisi z doma ne bi vznemirjali. Tako je bil novim tovarišem od daleč došel rojak in edini iz tistih krajev. Pa ni bilo samo to, kar ga je tovarišem prikupilo. Ljubili so nevede na njem njegovo nenavadno mironost in modro, skoraj boječo, zmerom pa nevsiljivo nadkriljajočo samoumevnost, s katero je o vsem govoril, in ki ga ni zapustila tudi, ako je vpraševal. Ob tem se je pa njegova hvaležnost do vseh, ki so ga tako po tovariško imeli za sebi enakega, neprenehoma prelivala v vse tako prijemljivo, da so kar čutili, kako jim je dober. Je li bilo ob tem čudno, če so bili bolj in bolj dobri tudi oni njemu? Saj otroka ne naredi nič tako hvaležnega, kakor če čuti, da je kdo hvaležen njemu.

In nikoli jih ni mogel Lenart dovolj poslušati, kadar so novodošli gojenci govorili o svojih domačih krajih.

Bili so med temi nekateri z visokih gor, ki jih je ob jasnih južnih dnevih bilo mogoče videti na dolgo raztegnjene, temno modre daleč tam na obzorju, nekak drug rob sveta, bolj na nebo pilepljen ko na zemlji stoječ, se je zdelo. In ti so pripovedovali o globokih prepadih in visokih slapovih, ki noč in dan grmijo dol v nje kakor večni viharji; o ozkih mostičkih ob v globočino drvečih vodah, na katerih napadejo človeka, ako na njih postaja, divje želje: na primer, da bi se z enim skokom zagnal tja v bobneče vode in bi se z njimi popeljal v globočino, ali bi tako dolgo strmел ob slabotni ograji v brezno, da bi nenadoma, po njem omamljen, zdrknil dol v zeleno-belo-srebrno pršči vrtinec. In o zimah so bajali, v katerih so pečine prepadov vse prevlečene z velikanskimi ledenimi svečami in štrli skalovje strahotno tiho in se vsaka beseda odbija v glasnem jeku. In za poletja so vedeli, ko se razcveto pod vrhovi gorske rože in je ob njih plamenečem blesku vse pogorje kakor iz rdečega kamenja. In more li biti kaj čudovitejšega, kakor splezati na goro in stati na njenem temenu nad belimi meglami, hitečim oblakom sosed? Eden izmed njih je bil celo zraven, ko je njegov oče pomagal na takem

gorskem slemenu postavljati križ. Drug spet, ko je bila sveta maša visoko gori na skalovju, kjer ne uspeva več nobeno drevo. Te kraje si je hotel Lenart tudi kdaj ogledati!

Eden je bil iz vinorodnih krajev ob veliki reki na meji države; ta je pripovedoval o trgatvi v njihovih vinogradih in o ladjah, ki plovejo po reki proti morju. Znal je pesmi brez števila in ob vsaki pesmi še kako zgodbo, starši njegovi so imeli namreč veliko gostilno z mnogimi gosti tam ob veliki reki — prvič je zvedel Lenart ob ti priliki, kaj je hotel: velika gostilna — in dijaček, ki jim je vse to pravil, je zmerom koprnel po toplih nočeh tam doma, v katerih vise med drevjem pisane papirnate svetilke in godba ter petje ne prenehata do prebujajočega se jutra.

Veliko število jih je bilo doli z ravnin, kjer se pozimi drsajo po trdo zamrzlih jezerih in potokih — kjer spomladi kupujejo nove obleke in jih prvič oblečejo na Veliko noč ali na Binkošti — kjer poleti vstopajo ljudje v vlake in se podajajo na dolga potovanja, od enega konca dežele do drugega, in gredo v gozdove, na morje, na kmete ven, na gore...

In vsi so imeli doma starše, katere so ljubili in o katerih so vedeli povedati pravljичno lepe reči: očete, ki so bili učeni, sloveči možje, matere, ki so pisale več strani dolga pisma, tete, ki so jim pošiljale zavojčke o vsaki priliki in nepriliki, strice, ki jih ob godu nikoli niso pozabili. In iger — o koliko iger so znali novi tovariši! Vse so igrali že prej doma, zdaj tu v zavodu — in Lenart je smel igrati z njimi.

Povsem nov svet je bil, ki se je Lenartu odpiral z vsakim dnem, svet brez oklepa, svet brez obzidja — svet, ki mu je klical: »Igraj se z nami!« Svet, ki se mu je smejal: »Smej se z nami!« In luščila se mu je ob tem nenaravno zgodnja, le za lastno obrambo mu zrasla skorja z njegove mlade duše, in studenec po nji skrbno zastraženega življenja je začel živahno curljati, teči, poskakovati.

Drugi so ob tem času sklepali prijateljstva med seboj. Tako sta sklenila dva močno zvezo, ki je ni razdrla nobena preizkušnja. Kaka dva zamišljena fanta sta postala za proste ure nerazdružljiva tovariša. Kak slabotnejši je prislonil svojo mladostno porednost ob suhoparno nebržnost kakega velikana. In spet sta se znašla v zvestem tovarštvu kak šaljivec in kak sanjač.

Lenart ni bil v nobenem teh prijateljstev in je bil v vseh. Mogel je svojo moč preizkušati z močnimi, da so ga smejoč se občudovali in so ga ob razburjenih tekmah njih iger ob prostih popoldnevih skušali privabiti na svojo stran. Posedal je s sanjači in zamišljenimi tovariši, in zdelo se jim je, da nobeden ni tako zanje kakor on. Poredneži in šaljivci so si naj še tako prizadevali, razburiti in razjeziti ga niso mogli, saj se je čutil srečnega ob njih dobrovoljni nagajivosti in je še sam rad povedal kako šalo; le malim zlobnostim kakega lahkomišelnega naklepa se ni maral pridružiti. »Pa bo morda užaljen,« je zagovarjal tistega, ki so mu name-ravali tako zaigrati; zakaj z občutljivo dušo se je bal koga žaliti.

Bil je med njimi eden, lepše oblečen ko drugi. Da je bogat, so na tihem govorili med seboj. Da je napuhnen, so sodili drugi.

Lenart ga ni previsoko cenil; doma bogati niso bili boljši z njim kakor ubogi, nekateri bogati so siromašne celo podpihovali, da so se vanj zaletavali. Ko je nekoč ta gosposki stal sam zase na igrišču, se je Lenart razgovoril z njim in se je prepričal, da mu oči nikakor ne zro napuhnjeno, le bolj zagrenjeno in silno hrepeneče po krepkih igrah, od katerih se je čutil izključenega. »Midva bi si mogla biti v sorodstvu« — je mislil Lenart sam pri sebi. Čutil je, kako je oni ves onemogel, kakor je bil nekda on.

V tem trenutku ga je trdo zadela žoga — in že je bil potegnjen v igro. Urno je, ko so se vsi razbežali, da ne bi katerega zadel, pobral malo, trdo žogo. »Nesrečna žoga. Tu jo imaš!« je zaklical gosposkemu, in že ga je zadela žoga, da je nežnemu fantiču zalila rdečica lica. Toda stisnil je zobe, se naglo sklonil po žogi — kar se je Lenart spotaknil — v prihodnjem trenutku ležal in se z nogami po zraku cepetajoč navidezno branil napada. »Vrzi!« je zapovedujoče iztisnil med zobmi in je z izzivalnim pogledom pričakoval, da ga je žoga zadela. Tovarišu so se oči iskrile. Lenart je skočil pokoncu, meril, vrgel — spet je zadel gosposkega. Ta se je zagnal za odskočivšo žogo, Lenart nagajivo za njim — že ga je spet zadela. Gosposki je umeval. Lenart se je obrnil, kakor bi nameraval vreči žogo v gručo tovarišev, je navidezno zamahnil, zamahnil še enkrat, pa se je zasukal, in spet je žoga zadela gospodiča. Bil je dražesten dvoboj med kmečkim in gosposkim fantom. Sem in tja je švigala — zadevala žoga. Sem in tja so švigali — bliskali pogledi. Žoga — pogledi, žoga — pogledi so leteli sem in tja. Vsi fantje so se zgrnili krog njiju. Njih obrazi so žareli od veselja nad krasno igro — kar se Lenart zavrti in zahiti žogo najbližjemu med noge. Vsi so se razmahnili. Spet je eden vrgel žogo gosposkemu. Ta jo je ujel, vrgel, spet ujel, vrgel. »Ta prekrasno igra!« so kričali igralci drug drugemu.

Ni bilo več gosposkega, ni bilo več bogatega — bil je samo nov tovariš. Ali ne mora biti človek prijatelj vsem, vsem?

*

Pred božičnimi prazniki je pisal Lenart domov. Da bodo nekateri, ki so od daleč, ostali čez praznike v zavodu — je pisal — in ako je staršem prav, in da doktor ne bo trosil zanj še več denarja, bi ostal tudi on. V velikih počitnicah, ko bo mogel doma pri delu pomagati, bo rad prišel; tedaj bo lahko vsaj kaj pomagal, in počitnice bodo dolge.

Tako je dobil na božični večer od doma samo majhen zavojček. Nekaj malo jabolk je bilo v njem in smrekova vejica, nekaj od matere pletenega in pismo od materine roke; v njem je stalo, da nihče ni bolan, da se naj le še dalje pridno uči, in da naj prav mnogo moli za očeta, za mater, za bratca in sestrice, in da v vasi ni nič novega... vse gre svojo staro pot...

Kadar padajo narasle vode, ne ostane nič od veličastva elementov, nič od njihove mogočnosti, nič od njihovega šumenja. Borna, umazana, vsa razdrpana se pokaže zemlja izpod zagrinjajočih jo valov. Razdrte koče, vlažni zidovi z objokanimi obrazi, poteptana zemlja, kjer so bili travniki, razrita, kjer vrtovi. In celo kamor je povodenj prinesla rodovitnost, je ni mogoče videti ob puščobi razdejanja.

Visoko naraslo valovanje je upadlo tudi v duši Lenartovi. Pa je spet zagledal domače hiše, drugo za drugo, naposled tudi svojo rojstno. Spet je gledal skoz okna v sobe. Spet je gledal obraze, ki jih je bil pozabil. Vse gre svojo staro pot. — Vse je bilo kakor nekdanj, tudi v njem samem.

Doktor je poslal cel zaboj, zaradi dobrega spričevala. Blesteče pomaranče in zapeljive smokve, orehe, kakršnih Lenart še ni videl, pecivo, tako lahko, čisto in drobljivo, kakor bi prihajalo naravnost od božjega Deteta iz nebes, toda Lenart je razdelil vse tovarišem, ki so slučajno tedaj stali okrog njega.

»... vse gre svojo staro pot...«

V sveti noči je Lenart prvič doživel slovesno liturgijo samostanske polnočnice.

In je v ti noči spoznal, da more tukaj drugače moliti kakor nekoč doma v Vrhah. Spomnil se je, da je skupne molitve, ki jih je opravljal z drugimi, občutil skoraj vedno kakor veliko laž. Vedel je: poleg njega, pred njim, za njim, okoli in

okoli njega sami sovražniki, njegovi sovražniki, ki niso mislili na to, da bi njemu odpustili, ker je bil Gorjakov Lenart, bil »pohujšanje«. In on? O, tudi on ni odpuščal! Ljubi Bog, kako le moreš od teh molitve sprejemati? je v zadnjih letih pogostoma mislil. In da bi Bog celo vse ljubil, kakor je slišal pri veronauku, ne, tega ni mogel nikoli doumeti. Vse te, ki niso bili proti njemu nikoli drugačni ko podli, in ne samo proti njemu, tudi proti njegovi materi, proti bratoma in sestrama — ki so ga trpinčili, zasramovali, ga izobčili — te naj Bog prav tako ljubi kakor nje, ki so morali vse to trpeti? Ali ni Bog dolžan biti na strani tistih, ki trpijo? Lenart se je vdajal ti veri, ker sicer sploh moliti ne bi bil mogel. Moliti pa je vendar moral; tako potrebni smo molitve. In so bile njegove molitve pač take: nič ni v njih odpuščal ne odraslim ne otrokom, kar so mu hudega storili, in nič očetu, kar je zlega prizadejal materi; prosil je v molitvah le pomoči materi, bratcema in sesticama, samemu sebi, kazni pa vsem, po katerih so trpeli, in plačila tistim redkim, ki so jim bili dobri ...

Pa se mu je razcvetelo v ti noči drugačno spoznanje. Tukaj je mogel moliti drugače, nenadoma drugače.

Tudi za očeta je naenkrat lahko molil. Globoko v dušo se je prestrašil, tako da se je zgrozil ob ledenem občutku, ki ga je spreletel po vsem telesu, zakaj pravkar si je v mislih zastavil vprašanje: Ali je moj oče hudoben? In je bilo dvojno vprašanje, ko je tako razmišljal, zakaj ni bilo samo vprašanje o Petru Gorjaku, bilo je tudi vprašanje o tistem drugem, nepoznanem, skrivnostnem, za katerega naj moli, kakor ga je mati tolikokrat opominjala, in je samo materi na ljubo zmolil kdaj kak očenaš zanj, da se želji materini oddolži. Toda zdaj je bilo to vse drugače kakor v Vrhih. Nekako začutil je nocoj: Za hudobne je treba še več moliti ko za vse druge; ne samo za očeta, tudi za onega, o katerem nič ne ve, tudi za fantine v domači šoli, tudi za Blatnikovega hlapca, ki ga je nekoč z nogo tako hudo sunil, tudi za Sodarjeve fante in za Mlinarjevega, ki so neki večer mater tako mučili, da se je onesvestila, tudi za Travnikarce, ki je pred njim vrata zaloputnila, tudi za Kraljevo Anko, ki jih je nekoč z ničvredno sodrgo ozmerjala ... Da bi vsi postali spet dobri, je treba zanje moliti. Zakaj srce mu je to noč govorilo: Kdor je hudoben proti nam, je tudi proti ljubemu Bogu, ki tega noče, hoteti ne more.

Vedno je napačno molil. Toda nocoj, v ti cerkvi, ki po nebesih diši in ki nekako iz vseh sten in stebrov in vdolbin poje in moli, kakor bi bila živa, in ki toliko toplote daje, dasi se stene v odsevu sveč kakor led blešče, v ti cerkvi je nenadoma mogel mnogo bolje in prav za prav brez truda moliti. Ako bodo njegovi tovariši, ki se sedaj doma pred jasicami in pred darovi sanjarijam predajajo, še potem o domu sanjarili, so gotovo morali doživeti nekaj podobnega kakor on sedaj.

V ti božični noči je klečala tudi Magdalena spet na svojem navadnem prostoru v vrhovski cerkvi. In je spet doživljala kakor vsako leto v spomínu tisto svojo svetovnočo molitev pred dvanajstimi leti z Lenartom pod srcem. In dasi je tolikokrat vsa ta leta molila svoj »Verujem«, nocoj je govorila: »Ljubi Bog, saj verjeti ne upam!« Doktor doli iz trga ji je namreč danes popoldne pravil — nalašč zaradi tega je prišel z zavojem božičnih daril sem gor — kako zelo so z Lenartom v semenišču zadovoljni; in ji je za slovo dejal: »Gorjakinja, morda — morda hoče imeti ljubi Bog vašega fanta še kdaj kot duhovnika pri oltarju. Morate mnogo moliti za to. Saj vi znate bolje ko jaz in mi vsi.« Ona, ona, Magdalena Gorjakinja naj za to moli. Ali sme?

In so šli v novo leto.

(Dalje prihodnjič)

Kaj ljudje najraje berejo

Kartuzijani in kartuzija Pleterje

O tej knjigi ni sicer nihče Bog ve kaj na glas govoril, vendar pa menda po knjigarnah niso zadnje mesece nobene domače knjige več prodali kakor te. Lična je po obliki, tisk je izredno razločen, da ti je branje kar prijetno, vmes je več ko sto lepih slik — in cena je skromna.

Ali najbolj mikavna je vsebina.

Ko so se v neki literarni družbi menili, kako to, da ljudstvo za moderno slovensko knjigo ne mara posebno, čeprav skušajo moderni pisatelji upodobiti resnično življenje, pravi obraz našega ljudstva in naše zemlje: je nekdo opomnil:

»Preprost človek ne išče v knjigah sebe in svojega sveta, ampak drug svet, neznan, lepši.«

Kaj čuda tedaj, če bero ljudje najrajši romantične zgodbe, potopise, pustolovske povesti! Tako branje jim sprasča duha.

Marsikdo je vzel tudi to knjigo o kartuzijanskih menihih, da radovedno pogleda za ograjo in v samoto tega najstrožjega reda katoliške Cerkve. Kdor je čul zanje, se je čudil: da so pri nas na Slovenskem, tam blizu Novega mesta, menihi, ki baje nikdar ne govorijo, ki se le mrko pozdravljajo: Memento mori! Spomni se smrti!, ki v rakvah spiyo; ki si že v življenju izkopljejo vsak svoj grob; ki se ne-prenehoma postijo in mučijo do onemoglosti.

Strah postane človeka: Kako je mogoče eno leto tako živeti, kako šele deset let, vse življenje!

Ali knjiga o naših slovenskih kartuzijanih ti pokaže njih življenje v lepši, vzvišeni luči.

Dobre štiri ure od Novega mesta so Pleterje, kartuzijanska naselbina sredi dolenskih gor in lesov. Ob veliki cesti je samostansko poslopje s hišicami; kajti vsak menih ima sam zase svojo enonadstropno hišico z vrtilčkom, kjer moli in dela, ne da bi ga v njegovi samoti kdor koli motil. Po enajsti nočni uri gredo vsi menihi skozi dolge, temne hodnike v cerkev k nočni službi božji. Vsak si sveti sam s svojo malo nočno svetilko. Vsa cerkev je mračna, le večna luč trepeta s svojim rdečim plamenom pod tabernakljem. Posebne svetilke mečejo luč na velike knjige, iz katerih pojo. Pojejo počasi preprosto, tožeče... Ta nočna služba božja traja okoli tri ure. Vstajajo ob pol

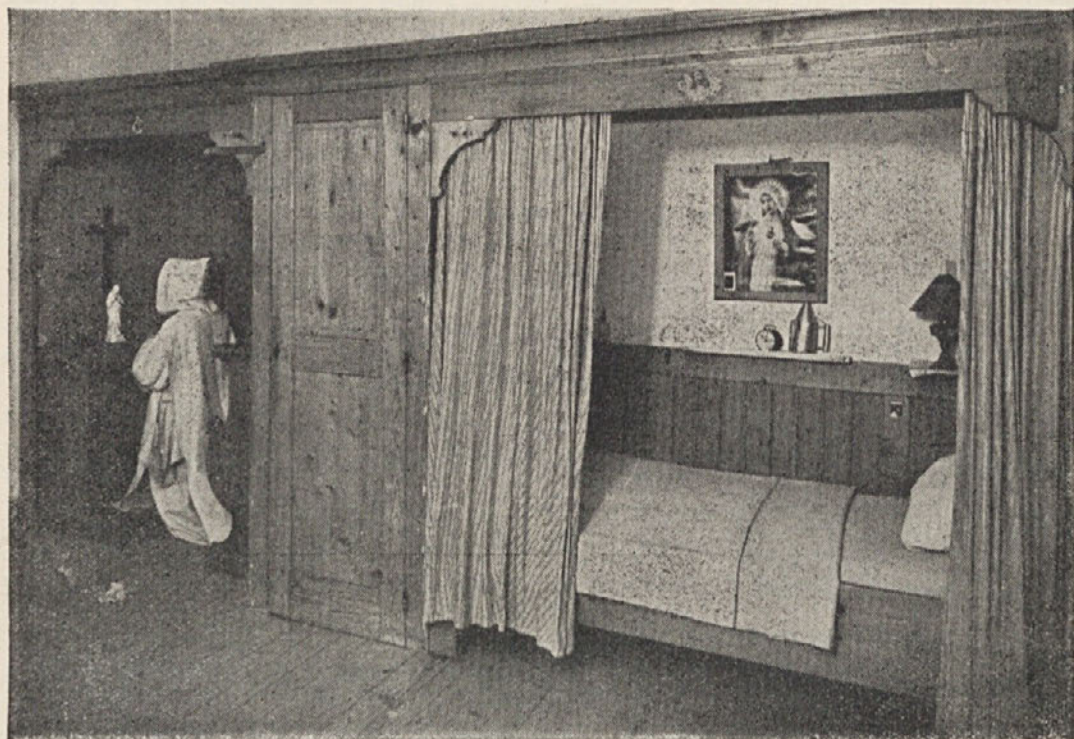

Menih, novinec in postulant

Menih v svojem vrtilčku

šestih in opravijo jutranje molitve vsak zase v svoji celici. Ob sedmih gredo v cerkev, kjer so sv. maše, potem se vrnejo v celice, kjer imajo sedaj čas za duhovno branje, zatem je na vrsti ročno delo, pozimi žaga in seka vsak zase svoja drva, poleti obdeluje svoj vrt, razen tega se skuša izučiti kakega rokodelstva. Obeduje vsak sam v svoji celici. Jedo pa nikdar mesa ne jedi, ki bi bile na masti pripravljene; to je edini red, ki ne je nikdar mesa. Po obedu ne sme nikdo leči.

Menih v svoji celici

Popoldne se zopet vrsti premišljevanje, molitev in delo, zvonec pa daje znamenje. Okoli štirih popoldne zaužijejo malo večerje, ob sedmih pa gredo spat.

Kartuzijani so prav za prav puščavniki, ker so ves čas sami v celici; le trikrat jo zapuste, kadar je treba iti v cerkev. Samota, molk, obvladovanje samega sebe, mrtvičenje in odmiranje sebi — to so sredstva teh kontemplativnih (bogomiselnih) redovnikov, ki jih vodijo čisto blizu k Bogu.

To in še mnogo drugega nam pove ta zanimiva knjiga in nam odgrinja zaveso in odpira pogled na skrito svetišče med nami.

»Kak smisel imajo taki redovniki? Umaknejo se življenju —.«

»Umaknejo? Morda so bolj sredi pravega življenja kakor mi s svojimi raztresenimi skrbmi.«

»— in preveč molijo.«

»Preveč? Saj je komaj, da je med nami kdo, ki preveč moli, ko mi drugi premalo.«

Žrtev spovedne molčečnosti

(Motiv po Spillmannovem romanu — Film je kazal Grajski kino v Mariboru)

Rožnik pred župniščem v Novem trgu je bil ves v cvetju. Sonce je šlo proti kresu. Župnika je zgodaj vzbudilo, da se je sprehajal po vrtu in tu in tam vzel v roko kak na pol razcvel popek vrtnice, ki so rasle ob robu okroglih cvetličnih gred. Iz žepa je potegnil uro in pogledal, če bo že kmalu šest, ko cerkovnik pozvoni k maši. Delavnik je, mnogo jih ne utegne v cerkev.

Tedaj udari ura šest in župnik čaka, da potegne cerkovnik Ložar za vrv. Dobro ga je poznal tega svojega cerkovnika. »Sinoči se je najbrž spet kje nacedil,«

si misli župnik, »in zdaj, ko je čas vabiti, smrči. O ta Ložar, o ta Ložar!« mu odpušča župnik v svoji dobrotljivosti grešno razvado. Počasi je nameril korake do cerkvenega stolpa in pozvonil namesto njega. Saj bi ga lahko odslovil, da ne bi imel z njim neprestanih sitnosti, vse polno jih je, ki se potegujejo za to službo. Kako pa tudi ne? Stalna plača, prosto stanovanje in še povrh zbirca pozimi, ko so koline. Pač, drugi župnik bi že zdavnaj odpustil takega nevestnega cerkovnika. Novotrški župnik ga ne more. Dolgo vrsto let je že ta Ložar pri cerkvi — župnik ga je že našel tu — ali ga zdaj na stara leta naj nažene? »Bog ve, da bi ne bilo

Oči so se mu zapile v mamljivi denar — — —

prav,« je vzdihnil župnik tako na glas v svojih mislih, da bi ga bil skoraj slišal cerkovnik, ki se je zehajoč, bos in razkuštran, na tihem prihulil izza ogla. Brž je hotel iztrgati župniku vrv iz rok, toda ta ga je zavrnil: »Ložar, z gnevom v srcu ne smeš zvoniti, zvon razume tvojo jezo!« Potem je sam polagoma ustavil zvon.

Ložar je čutil čudno suho grlo. Ni mogel strpeti, da ne bi med župnikovo mašo skočil v bližnjo gostilno. Toda krčmar mu na upanje ni hotel dati niti frakelja žganja, češ da še starega dolga ni poravnal. »Brez denarja ni nič!« se mu je zarežala gostilničarka. Jezno je pljunil po tleh in si potisnil kapo na oči. Spustil se je za mizo pri vratih. Z neobritega obraza se mu je lahko čitalo, da bi za požirek žganja prodal svojo vero. Kristijan je bil samo po imenu. Boga se je spominjal kvečjemu s kletvijo. Pred župnikom je znal zakrivati svojo besedo. Spričo njega se je kaj dobro vedel svetohliniti.

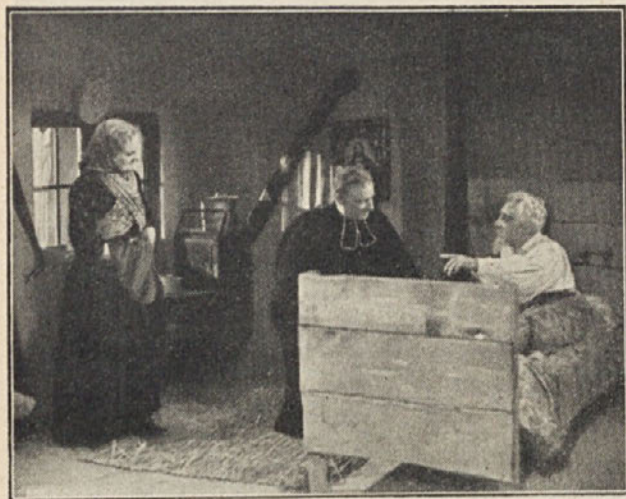
»Lepo bi se mu zdelo, da se mu grem opravičevati zaradi jutranje zamude pri zvonjenju,« se mu je poblisknilo v glavi. Naglo se je utrgal od mize ter zaloputnil z durmi za sabo. —

Stara bogata vdova Blagovič je prinesla po maši v župnišče večjo vsoto denarja, ki ga je imela pripravljenega za sirotišnico. Hotela ga je odnesti k predstojniku zavoda v mesto. Toda na poti jo je ravno dobil njen viničar, ki ji je prišel pravit, da bo najbrž zaradi peronospore treba vnovič škropiti. Gospe Blagovič so

bile gorice tako pri srcu, da se je brž odločila: »Pojdem kar zdaj, da pogledam.« Denar pa, je menila, shranim ta čas kar pri gospodu župniku, da mi ga ni treba v vinograd s seboj nositi...

Nesla je torej denar župniku hraniti in, ko je odhajala, je v durih srečala Ložarja. Ta je potrkal in stopil k župniku v pisarno. Župnik se je zdrznil, ker je pravkar prešteval denar. — »Uh, toliko denarja na enem kupu še nisem videl!« se je zavzel cerkovnik. Oči so se mu zapičile v mamljivi denar na župnikovi pisalni mizi. Pesti so se mu same od sebe krčevito stisnile. Pohlep po denarju ga je tako zmedel, da ni vedel župniku dati odgovora, kaj bi rad. Župnik se je ustrašil njegovega poželjivega pogleda in denar zaklenil v predal.

Ložar se je začel župniku nekaj izgovarjati, naj mu nikar ne zameri zaradi jutrnje zamude. Medtem si je pretkano izmislil, da se je staremu Vidu

Bilo mu je mnogo bolje, odkar ga je spovedal in obhajal

v Solznem dolu spet hudo poslabšalo in si želi njegovega tolažila. Čeprav ni bilo do ubogega starca blizu, se je župnik precej odpravil. Na denar se še niti spomnil ni, tako dušebrižen pastir je bil svojim ovčicam.

Vid je debelo pogledal župnika, da ga je prišel obiskavat tako daleč. Saj mu je vendar bilo mnogo bolje od takrat, ko ga je bil spovedal in obhajal. Šele tedaj je prevzela župnika skrb zaradi denarja. Kolikor mogoče se je podviral proti domu in sumil najhujše o svojem cerkovniku. »Denarja se je hotel polakomiti,« ga je vso pot vzpodbadalo. »Da tega nisem prej uvidel!«

Ložar je med župnikovo odsotnostjo prežal na ugoden trenutek, da bi smuknil v pisarno, ne da bi ga zapazila priletna zalita kuharica Magda. To se mu je sicer posrečilo, toda ključavnica pisalne miznice je bila preveč odporna, da bi jo mogel zlomiti. Celo z dolgim kuhinjskim nožem je ni mogel utrgati. In že se je vračala kuharica z zelenjadnega vrta, kakor jo je videl skozi okno. Skril se je pred njo za vrata in neviden odnesel pete.

Župnik je ves zasopel in brezupen priškalil domov. Sam ni mogel verjeti lastnim očem, da je bil denar še nedotaknjen. Hudo se mu je storilo, da je ubogega Ložarja po krivem obdolževal in sumničil. Zato pa mu je kar nekam odleglo, ko je cerkovnik nepričakovano prišel. Ponižno se mu je priklonil, sukajoč čepico v rokah. Šop dolgih las mu je padal čez nagubano čelo.

»Gospod župnik, za dopust bi vas prosil za nekaj dni,« je povzel Ložar in se mu bližal. »Zaostanek na invalidnini imam izterjati. Pa za vlak nimam, gospod župnik, mogoče bi mi vi iz svojega usmiljenja...« Do konca ni izgovoril in iz njegovega zamolka je župnik razumel, kaj bi rad. Še reči mu ni bilo treba, segel je po denarnici. Odlehčalo mu je, da bo lahko popravil grdo očrnjevanje v svojih mislih.

Odhajajoč je Ložar stopil še h kuharici Magdi, naj bi zvonila namesto njega, dokler bo zdoma. Ta je njegov posel rada prevzela, čeprav cerkovnika ni živega

trpela. Zoprn se ji je zdel tak pijandura. Vsak njegov nereden korak je nesla župniku na uho, da bi se ga kako mogel odkrižati. »Tak ni za mežnarja!« mu ga je vedno devala v nič, vselej naredna s svojimi nasveti.

Brž ji je zamašil usta

užaljeno branila, nato se mu zahvalila za varstvo in odšla z »lahko noč«.

Župniku se še ni dalo, da bi legel, sedel je k harmoniju in zaigral Bachovo fugo v bolečem molu. Nenadoma se mu je neka tipka sesedla in ni je mogel dvigniti. Cvilila je tako, da je uglasila celo krik, ki je preklal tišino za župniščem. Bil je to krik gospe Blagovičeve, ki je planil nanjo iz zasede Ložar, hoteč ji ugrabiti denar. Brž ji ji je zamašil usta. Pes, ki je ždel v kuhinji, je skočil k vratom in začel lajati. Vdova svojega prihranjenega denarja ni kar tako izlahka pustila. Z vsem svojim telesom ga je skušala zaščititi. V skrajni sili je Ložar pograbil debel kamen in ženska se je pod njegovim udarcem zrušila. Zadel jo je prav na senca. Prvi hip ni vedel, kaj bi. Pograbil je košaro, izvlekel denar in si ga zarinil za srajco. Žrtev je spravil s poti ter jo zavlekel v drvarnico.

Sam zlodej mu je vdahnil misel, da bi župniku podtaknil košaro

Sam zlodej mu je vdahnil misel, da bi košaro podtaknil župniku in krivdo zvalil nanj. Kuharica s psom je stopila pogledati na prag. V temi gospodarskega poslopja je zagledala sključeno senco. Volčjak se ji je trgal z ogrljaka. »O, saj to je Ložar! Toda on se je vendar odpeljal. Ne, ni mogoče. Samo nje-

Na postaji si je Ložar kupil vozovnico, se sprl v vlaku s sopotniki zaradi prostora, češ da je on prav toliko moral plačati kakor drugi, ki za isto ceno smejo sedeti. Ni se dal prej ugnati, dokler ga niso vzeli na zapisnik. Potem je skočil neopazno iz vlaka, preden se je ustavil na prvi postaji.

Po bližnjici je hitel proti domu. Ko se je storila noč, je že stal skrit v župnišču in prežal skozi okno. Natanko je mogel videti gospo Blagovič, ki je svoj denar položila na dno košare, ki jo je nesla na roki. Župnik jo je silil, naj bi vendar preštela denar. »O, kaj pa mislite, prečastiti?« se je gospa

gov duh je.« Verjela je, da se včasih človeški duh vrača. Prekrižala se je in šla spat.

Ložar je ujel priložnost, da je skozi odprto okno odložil košaro v veži. Svit župnikove svetilke je padel na štolo, ki je visela na obešalniku. Križ na njej je žarel iz teme. V dušo ga je ranil. Tako samo od sebe ga je obšlo, da bi se spovedal in bi mu dala vest mir za vse žive dni.

Kar padel je župniku v sobo: »Spovejte me, nekoga sem ubil! Ali se mi greh more odpustiti?«

»Človek, ni ga greha, ki ne bi bilo zanj odpuščanja,« je tolažil župnik kršečega se na kolenu. Župnik ga v njegovem siljenju ni mogel zavrniti. »Samo štolo moram prej vzeti, ki daje pečat molčečnosti mojim ustom,« se je odločil in stopil v predsobo po štolo.

»Da ne smete nikomur razodeti?« ga je pograbil za besedo cerkovnik. Zasvetilo se mu je, da bi bilo to zanj odrešilno.

»Ne, obluba me veže, da ne smem ničesar izdati,« ga je uveril župnik, natikajoč si okoli vratu štolo, ki jo je prej posvetil s poljubom.

Tedaj se mu je Ložar izpovedal, da je prelil kri.

»Pa menda ne človeške?« se je zgrozil spovednik.

»Človeško!« je pritrdil cerkovnik. Po prvi skesanosti se je medtem že njegovo srce prevleklo z rjo zakrknjenosti. Zakrohotal se je z zlohotnimi po-

Tedaj se mu je Ložar izpovedal

tezami na obrazu, odskočil od župnika in pritisnil za kljuko. »Pomnite, da vas veže prisega molčečnosti!« mu je še zabrusil kot kak smrkovec, ki pokaže jezik in zbeži. Utonil je v trdi noči.

Drugi dan je bil Gospodov. Župnik je po maši govoril vernikom o ljubezni, brez katere človek ni nič in čeprav bi imel dar angelskih jezikov ali bi pel kakor bron...

Cerkovnik Ložar njegovih besed ni mogel čuti, ker je presedel vso noč do jutra v krčmi »Pred sodnijo« in se nacejal. Tu ga je zalotil ravno pri preštevanju denarja nekdanji tovariš, zdaj invalid z leseno nogo in zamaščeno lajno pred sabo. Da bi mu zavezal usta, mu je zagnal stotak pred njegovo zavidajočo poželjivost. Zaenkrat ga je potolažil in berač se je pobral kot pes s kostjo. Med durmi se je še ozrl in Ložar je mogel skoz krmežljave trepalnice spoznati, da ga bo ta capin zmeraj zalezoval kot slaba vest, čeprav mu je bil nekoč dober drug v vojni in celo v ječi zaradi neke zdavnaj pozabljene lopovščine. Nesramna natakarka je prisledla k njemu, potem ko ji je moral pokazati, da je pri denarju. Vnovič mu je natočila.

Z ulice je prihajal hrup. »Poglejte, zdajle so ga pripeljali — novotrškega zločinca!« je opomnila natakarka dremajočega Ložarja in stopila k oknu. Ta je planil od mize in videl vkleknjenega župnika, ki sta ga vedla dva orožnika v sodnijski zapor. Nabrana gruča je pljuvala za njim in ga zasramovala z grdimi psov-

kami. Celo samemu Ložarju se je zasmilil. Obenem pa je čutil v sebi neko pomirjenje, da se je vse tako izšlo, kakor si je iztuhtal.

Ko so namreč zjutraj našli Blagovičko ubito v župnijski drvarnici, se je zvalil sum z vso težo na župnika.

Po službi božji je župnik šel v pisarno. Tu ga je skoraj zadelo božje od prepadenja. Ob njegovi prebrskani miznici so stali župan, okrožni zdravnik in neki občinski mož z dvema orožnikoma. Komaj da so mu odzdravili in že so ga začeli zasliševati o včerajšnjem večeru. Župan ga je vprašal, če ve, da je nocoj pri njem prenočila gospa Blagovičeva. Župnik ga je debelo pogledal ter zanikal: »Ne! Kaj je vendar z gospo? K meni si je prišla po svoj denar in se poslovila.« Zdravnik si je obrisal zlata očala in omenil, da je morala biti ubita okoli pol desetih.

Župniku je zaprlo sapo. Hipoma so se mu oči odprle. Vprašali so ga, če je bil morebiti še kdo drugi ponoči pri njem. Zdrznil se je in začutil, da mu jezik lepi na nebu, ni ga mogel odtrgati, ker ga ni smel. Ni črhniti besedice. Onemel je v molčečnosti. Nemogoče se mu je zdelo, da bi njega kot duhovnika sumničili. Toda njim je njegov molk pomenil priznanje. Nič ni pomagalo kuharičino obupno vreščanje in zatrjevanje, kaj vendar župan mislijo o našem župniku, ali se jim je zmešalo — kali; nihče drugi da ni mogel ubiti plemenite gospe nego Ložar, ki ga je videla sinoči potikati se okrog voglov. Malo je manjkalo, da še nje ni orožnik vklenil zaradi žalitve, češ da gospodje našega župnika sovražijo, ker so drugačnega prepričanja in jim ni mar ne cerkve ne pridige — takšnim liberalcem.

Škof je odvezl župniku mašniško posvečenje

Ves čas do sodne razprave niso odkrili nikakšnih dokazil, ki bi razbremenjevala župnika. Ta se je že vdal v božjo voljo. Ko je pri zasliševanju nastopil kot priča Ložar in svedočil zoper njega, mu je obdolženec pogledal prav v dno duše, da bi se morda zbal krivega pričevanja, in nato povetil glavo. Župnikov pogled je bil odsev odpuščanja Križanega: O Bog, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo...

Edina kuharica Magda se je iz vse svoje moči postavila za svojega gospoda. Toda kdo bo kaj dal na pričevanje take babjevernice, ki se je sklicevala na psa, ki je prepoznal tisto noč Ložarjevega duha? Kljub večjemu zagovorniku je sodni zbor po tajni seji obsodil župnika na smrt. Za pomilostitev se ni potegnil. Vse je verjelo v pravičnost razsodbe. Časopisje se je zgražalo nad katoliško npravnostjo, češ: glejte jih, klerikalcel!

V jetniški kapeli je škof odvzel župniku mašniško posvečenje. Oblekli so mu oblačilo ljubezni, da so mu je potem slekli. Z maziljenih dlani mu je postrgal škof sveto krizmo, ker so postale nevredne, da bi še dalje opravljale spomin Jezusove krvave daritve. Nadeli so mu spet jetniško obleko. Tak je stal zdaj pred Najsvetejšim. Iz tabernaklja je lila v njegovo srce Luč. Njen žgoči sij je občutil samo on, ki je bil njena žrtev. Zdelo se mu je, da se mu je v tistem tre-

nutku približal angel Gospodov ter mu ponudil kelih z vrta gecemanskega. Dru-
gače bi se bil onemoglo zrušil.

Obsojenec je med ujetniki čakal svojega zadnjega dne. Vlažni kamniti zidovi

so vpili molče po maščevanju. V nje se je vtisnila župnikova vzvišena vdanost. Trpljenje mu je prehajalo v sladkost. Pri nedeljski maši je pel sredi drugih zločincev v kapelici koralski spev: Padli bodo okovi z naših rok, odreši nas, Sabaot!...

In goreča župnikova molitev je zvesto trkala ob božjo dlan, dokler se ta ni odprla.

Ložar je neprestano popival in skušal svojo vest utopiti v vinu. Toda iz vina se je za-iskrila resnica. Nekoč jo je v-
njen izdal orožniku: »J a z s e m
u b i l t i s t o B l a g o v i č k o !«

*

Dočakali so ga...

Mala Gospojnica se je za-
zorila v soncu. Novotrzanje so

čakali z županom na čelu svojega nedolžnega župnika. Dočakali so ga s slavo-
loki, belooblečenimi deklicami in zvonovi. Župnik se je pripeljal v škofovem
spremstvu. Pozdravljanja ni nehalo deževati.

»Dragi župljani!« je nadaljeval župnik svojo pridigo, ki jim jo je govoril tik
pred svojim žalostnim slovesom, »ljubezen vse pretrpi, vse odpusti, ljubezen ni-
koli ne mine...«

Jakob Ciglar

Materi

*Rodila si nas enajstero,
se v bolečinah vila;
ti čula noč si prenekterto,
za deco v skrbi bila.*

*Si, mati, prva ti vstajala,
najzadnja legala si spat;
voljno si križ nase jemala,
trpeči Bog ti bil je brat.*

*Dorasti smo, se razkropili,
kot gnezdo bi vihar razdjal;
v spomin je vsak obraz tvoj mili,
predrag zaklad v svet jemal.*

*V slovo nas nisi poljubila,
kmetica tega pač ne zna;
še solzo si v očesu skrila,
prikrila silno bol srca.*

*To srce blago več ne bije,
za nas je použilo se;
ti v oku sonce več ne sije,
za zmerom ugasnilo je.*

*Živi sirotam lik tvoj zlati,
ostal je drag spomin nate;
čast, slava ti, predraga mati,
pred kralji tebi mesto gre!*

France Filipič

Smrt

Koraki tihi, ura doživetja
je poljubila bolno luč oči,
kako sem truden melodij in petja,
poslednja ura nad menoj sloni.

Čemu vsa hrepenenja, ko presahne
njih radost ob grenkobi zlob?
Čemu moj krik, izgubljena življenja
so sojena, zaznamovana: v grob!

Oj matere, žene, čemu ste dale
s krvjo nam bolno strast, s strastjo nemir,
in deklice, čemu ste se smehljale,
vaš smeh je bil pekoč, je bil prezir!

Koraki tihi, okna so zastrta,
teman, polnočno črn je zdaj moj hram,
poslednji pesmi duša je odprta,
v njo tonem ves ubog, zdvojen in sam...

France Filipič

Spoznanje

Kako je čakalo to dobro srce,
kako je iskalo vse dneve,

a ure pojočih želja so odšle,
kot vetrovi raznesejo pleve,

le hipec samo, čuj, potrkalo je,
ujel sem poslednje odmeve ...

France Filipič

Žalost

Večer v zvezdah zvoni
in zlat oblak cveti,
gorak je svet.

Čebelni roj brenče
med drevjem vesi se,
v zelenje je ujet.

Svetal je hišni prag,
saj bo priromal drag
še gost nocoj,

iz samih rož spomin,
macesnov belih sin,
v ta domek moj;

o venci tihih nad,
poglejte, tam odzad
se večnost sveti,

pomislite samo,
nocoj še treba bo,
nocoj umreti...

Stanko Janežič

Končna pesem

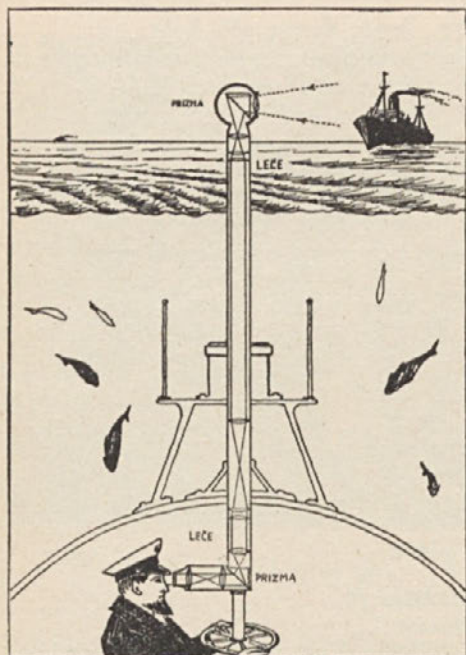
Mi pa zapojmo,
bratje, zapojmo,
silno in vneto,
kot da prišli smo v deželo deveto.

Mlada so srca, vroča je kri,
ogenj nam sije iz lic in oči:
prostor in čas bi v nemiru razgnali,
dokler se nismo v nemoči spoznali.

Zdaj smo brez želje,
srca kipijo v veselje,
ogenj v ljubezen gori:
zdaj smo v nebesa prišli.

Bratje, zapojmo,
zopet zapojmo,
silno in vneto,
tiho in sveto...

Periskop

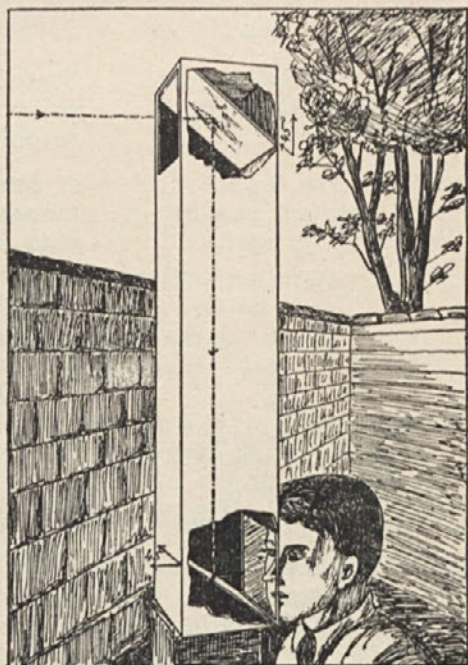
Med svetovno vojno so se podmornice prvič uveljavile kot pomembno pomorsko orožje. Dasi mnogo manjše od današnjih, so povzročale mornaricam obeh sovražnih taborov občutno škodo. V začetku so pokazali mnogo drznosti predvsem poveljniki nemških podmornic, Anglija pa si je prizadevala za uspešne obrambne ukrepe ter je organizirala pasti za te podvodne posasti na zelo pretkan način. Uspehi podmorniških podvigov so postajali zaradi tega čim dalje bolj redki, čeravno je tehnika napredovala naglo in izpopolnjevala sproti podmornice že med vojnim časom. Od nerodnih podvodnih čolnov, ki so le s težavo ohranjali svoje ravnotežje pod vodno gladino, se je v kratkem času razvila dokaj zanesljiva oklopna ladja, ki lahko tvega sama marsikatero bitko. Viška svojega razvoja pa še ni dosegla. O tem pričajo nezgode, ki se dogajajo še danes. V začetku junija se je potopila angleška podmornica »Thetis« pri prvem poskusnem potapljanju. Tedaj je 97 mornarjev izgu-

bilo svoje življenje. Kmalu nato se je potopila francoska podmornica in zopet pokopala številne človeške žrtve na dnu morja.

Med najvažnejše pripomočke take jeklene ribe prištevamo »periskop«, ki ga imenujejo oko pomornice. Skrita pod vodo, nevidna za sovražnika, lahko opazuje obzorje nad vodno gladino. Na sliki vidimo, da gre pri podmorniškem periskopu za občutljivo in razmeroma zamotano napravo, ki uporablja leče in optične prizme. V primeri z ogromnim jeklenim trupom ladje je tanka cev periskopa nežna in lahko ranljiva tvorba.

Najenostavnejši periskop si napravimo s pomočjo dveh zrcal, ki jih namestimo v krajši ali pa daljši cevi, kakor kaže slika. Vsako zrcalo oklepa s cevjo polovico pravega kota (45°). S takim periskopom gledaš lahko čez zid, ne da bi te kdo videl. Vojak opazuje tako okolico strelskega jarka (Maginotova linija), ne da bi se izpostavljal krogla.

Posnemite si ga po sliki in si ga poskusite napraviti za kratek čas!

Pangerlovega očeta smrt

Narodopisna črtica

Mavrica poje

Vsa dolina je bila odeta v gosto meglo. Segla je vse od Kunigunde pa tja do Slačnika. Poslednji zimski dnevi so se borili s prvimi okami in poganjki. Po lokah, gmajnah in ogradah je vladala globoka pokojnost, v katero se je od časa do časa pomešal fazanov krik, ki je tišino le še povečal. Ob jutrih in večerih so sončni žarki poljubili najvišje gričke in jih za kratek čas oživili.

Pangerlov oče se je premetaval po postelji in že komaj čakal, da bo mežnar potegnil za vrv in pozvonil jutranjico. Ko so odmolili angelovo češčenje, je jel pripovedovati ženi sanje.

»Nič kaj dobrega nama ne bo prinesla bodočnost. Enega bo pograbilo v naši hiši. Bojim se, da bom jaz na vrsti. Vso noč sem sanjal o grozdju, kako sva z rajnim očetom trgala v vinogradu. Sanje o grozdju in o rajnih merijo vedno na smrt; povrh pa še v ponedeljek.«

»Nepotrebne skrbi s kopači. Če smo druga leta okopali, bomo tudi letos. In sosedje nas imajo še radi. Pusti te sanje pa zaspi, sicer se še otroci zdramijo!«

Nerodno mu je bilo, zakaj bi še otroke in ženo motil pri počitku. Dobro je vedel, kako krvavo so ga potrebni v ranih marčnih jutrih. Trudil se je na vso moč, da bi zadremal. Še dobro uro. Potem se bosta odpravila z Minčijem v cerkev. Komaj je zatisnil oči, že se je znašel v sanjah. Težko je hrčal, potem pa še nekajkrat tako neznansko zaječal, kot bi ga »mora zizala«. Tesno se je prijel žene.

»Ti, čuješ? Kaj ti je dreč?« Rahlo ga je prijela za roko in ga skušala doklicati.

»Koliko pa je ura? Še ni vabilo?«

Vzel je izpod vzglavja vžigalice in prižgal petrolejko, ki jo je bil postavil sinoči na polico. Za njim je vstala še žena, pomočila prst v škropilnik z blagoslovljeno vodo, ki je visel na štibilčnih podbojih. Oče je odšel v hlev, žena pa je nabasala težke svinjake s korejavko. Š precej obaltnimi vilami, pod katere je podložila ožgan valjar, jih je potisnila čisto do kahelj.

»Ti pripravim čaja,« je ženo rahlo zaskrbelo, ko je videla moža, kako razorano čelo ima od zadnjih sanj.

»Je Minči že opravljen?«

»Viš no, čisto sem pozabila na tega otroka. Nemara bodo še mene oplazile tvoje zle slutnje.«

Na klop ob peči je stopil oče in potegnil Minčija s peči. Pomagal mu je še poiskati med starimi cunjami hlače in nogavice.

Zunaj je vel precej oster veter in mračno je še bilo, ko sta stopala skozi vas, da se je oče še kajkrat spodtaknil na zamrznjenih kolobitih.

»Danes ste trske pozabili, ate.«

»Ti pojdi naprej, Tinči!« Potegnil je iz žepa bel robec in ga privezal Minčiju na glavo. »Ročno bolje vidim.«

Tam nekje pri Vojniku se je že jelo daniti. Iz hlevov so se vračale ženske z zeharji. Dekleta s koši so jih prehitevale.

»Ate, zdaj boste pa sneli ta robec!«

»Prav, da si spomnil.« Vzel je robec in ga ožl v vaškem koritu in obrisal Minčija po obrazu.

»To si zapomni, kadar se ne boš imel časa umiti doma, pa kar med potjo potegni po rosi z robcem! Samo da voda pride na obraz, pa se te že prime blagoslov v cerkvi.«

Ves dan je šlo staremu Pangerlu delo izpod rok ko le malo kdaj. Časa, ki ga je zjutraj izgubil v cerkvi, čez dan ni pogrešal. Ran, kopa, vse je bilo deležno prav vidnega blagoslova.

»Ne vem še, da bi kdaj imeli tako pridnih kopačev ko letos,« se je pohvalila Pangerlka proti sosedu. »Če jih vreme ne bo motilo, bodo nocoj gotovi.«

Na velik lesen krožnik je narezala suhega svinjskega mesa, zraven pa hleba. Navada je taka, da je ob kopi kar mrzla večerja. Pristavila je še ponev za čaj. Kaj toplega se bo danes prileglo. V kevder je stopil oče z bučo.

V sobi so že posedli okoli mize kopači. Na eno stran mize so se spravili fantje in dekleta, na drugo stran pa možje in žene, na sredi je ostal prazen prostor za gospodarja.

»Zdaj pa le kar pridno sezite, saj ste bili pridni čez dan. Takih kopačev še nisem imel,« jih je oče pohvalil.

»Ki bi ga toliko popili,« mu je hitro segla v besedo šilava Katra.

»Vsako leto do zdaj smo še dva popoldneva kopali.«

»Če bi vedeli, da bo nocoj tako lušno, pa bi se ne bili tako gnali,« je ušlo eni izmed deklet.

»Nabodite zdaj, za petje imate še časa.« Buča je romala po eni strani, majolka po drugi strani mize.

»Tinček, ti pa le glej, da kopači suše ne bodo trpeli! Marca je še moča.«

»Ko bo buča prazna, Katra, jo bomo pa v vaš kot poslali, saj tam nič ne pijete.«

Dekleta niso mogle več zdržati. Začele so peti, dobro so vedele, da bodo fantje takoj potegnili za njimi.

Veselite se, prijatli,
ljube sestre ino brati,
da smo včakali ljube vigredi,
to me v srce veseli.

Huda zima je minila,
pa nič žalga ni storila;
stalil se je led mrzel ino bled,
vse je zdaj veselo na svet.

Kamor oko se ozira,
vigred se povsod odpira;
cela zemlja zdaj je veseli raj,
pisan travnik, zelen gaj.

Priden kmetič se raduje,
željno vigred pričakuje;
hoče zgodaj vstat, hitro gre orat
in pa nograd okopat.

Tud dekleta se veselijo,
kadar rožice cvetijo;
zravn si pa tako milo in ljubo
pesmice prepevajo.

Tudi fantje se veselijo,
kadar rožice cvetijo;
saj dobe od deklet,
lepi pušeljček rdeč.

Vse je pelo, še Katra, ki ji ni bila pogodi vsaka pesem. Stari Pangerl pa ni pozabil na bučo in majolko.

»Več jih pa tudi vi ne znate,« so se oglasila dekleta, potem ko so jih fantje s pušeljcom podražili. Pa se je na vsem lepem oglasila še Katra:

Dekleta, le ne pozabite,
da se skupaj veselite;
da ste ustvarjene za nebesa vse,
ohranite čisto srce!

Vigred je čez vse vesela,
kaj k' ne bo na vsel trpela;
zima prihiti, ptičke zapodi
in zelenje se posuši.

Rožce bodo se usule,
mlade lete pa minule;
prav tako s teboj, ljubi človek moj,
kmal bo prišel konec tvoj.

»Seveda, teh pa ne znate,« so jih ročno fantje pogruntali. Stari Pangerl je basiral, da so ga fantje kar gledali.

»Čudno veseli so nocoj Pangerlov stric. Kaj le to pomeni?«

Pangerl je stal na sredi sobe z bučo in je že pri zadnji kitici kar sam naprej jemal. Katra mu je komaj sledila.

Kaj se bomo smrti bali,
saj bomo enkrat vsi ustali;
takrat pa Bog daj nam priti v sveti raj,
kjer bo vigred na vekomaj.

Solze so mu zaigrale v očeh, da so bile ko kalna voda po vaških potokih.

»Samo, da bi srečna bila!« so ženice zaprosile.

»Kaj srečna, da bi le gvišna bila,« so se fantje pošalili.

Oče je vzel iz omare v zidu dva večja kozarca, jih natočil, da sta mogla napiti »na srečno smrt«. In spet mu je morala pomagati od kraja.

»Kaj se bomo smrti bali...«

Katro je zbolelo. Ni ga razumela. Stopila je v lopo. Vse je bilo tiho, da si mogel slišati, kako polzita dve debeli kaplji vzdolž razoranega čela. V tišino je udarila ura deset.

»Čas bo, da jo odrinemo,« se je čez čas znašel Tonač.

»Le počakajte! Kam se vam pa mudi? Spali še bomo dovolj.«

»Saj nismo na furovžu. In od našega kopanja še tudi niste nič pridelali. Bog ve, če bo toliko zraslo, kolikor smo ga danes popili! Leto je dolgo in Bog ve, če bodo letos uime mile. Zdaj mráz, poleti pa toča.«

Fantje in dekleta so še zapeli. Oče pa je šel z bučo okoli in trčil še poslednji-krat z vsakim posebej.

»Ko boste pa vi kopali, pridemo vračat.« S Katro sta še trčila na lopi, ko so že drugi odhajali.

»Najbolj se bojim, da bi dolgo moral polegati, preden bi me stisnilo. Bog me reši dolge bolezni!«

»Veš, Janez, kakor je pač božja volja. Brez božje volje, pravijo, še las z glave ne pade, sicer si pa prezgodaj že začel misliti na smrt. Kaj bom pa jaz rekla? Saj še Abrahama nisi videl.«

Po kratki večerni molitvi so legli počivat. Ob mizi je klečal še starec in molil pozno v noč. Upihnil je luč in prekrižal vsakega otroka na čelu z blagoslovljeno vodo. »Bog no sveti božji križ.«

Zunaj je veter zatulil. Pod pojato se je trgal Vari in cvilil tako neznansko v nemirno noč, da so se vsi prebudili.

»Kaj pa je Variju, ate?«

»Smrt vidi, Minček, smrt.«

Vstal je, ogrnil težak žlifar preko pleč in spustil Varija v lopo.

»Smrt je videl, Minči,« je tiho zajokala mati.

Na rožmarinki se je oglasila mavrica. »No zdaj pa še ta ptica! Kamor se ta ptica naseli, tam je gotovo smrt. Tako dolgo poje, da enega izpoje.«

»Žena, bojim se, da bo to pot enega iz naše družine izpela.« In sta molila očenaš za srečno smrt.

Pa je zapela mavrica še v drugo in v tretje, da je še Vari zatulil v lopi. V kuhinji je tako neznansko ropotalo, kot bi se strop podiral. »Cahn,« so tiho kriknili Pangerlovi.

Na spoved gredo

V hladno marčno noč je udarila ena. Iz stolpa je nerodno odfrfotal netopir in zašel med veje doličnice. Mimo cerkve je hitel Tonač, se odkril in obdržal klobuk v roki, dokler se ni ustavil pred župniščem. Čeprav je vedel, da ne bo našel več luči v nobenem oknu, se je previdno ozrl po oknih in iskal svetlobe. Potem je pritisnil z nerodno roko in pozvonil. Zelene polke so rahlo zaškripale, skozi okno pa so se zasvetili beli lasje, srebru podobni. Nad kozolcem je prikukala luna.

»Kdo pa je in kaj hoče?« se je oglasil stari župnik. Kar mislil je že, da bo spoved, saj v tem času ljudi najbolj pobira.

»Gospod, ko bi bili tako dobri in šli na spoved! Stari Pangerl bo umrl.«

»Kar mežnarja pokliči in pozvonita! Takoj pridem.«

»Tonač! Saj ni bilo čuti, da bi zadnje čase kaj bolehal. Tako je, človek ne ve ne ure ne dneva.« — Še luči ni utegnil prižgati, segel je po žepno svetilko in jo za silo prižgal. Koščena roka se mu je tresla, ko je vlekel obleko nase. Bleda ustnice pa so venomer molile, da bi še za časa prišel. Najbolj ga je zadelo, kadar je moral nazaj od bolnika z Najsvetejšim. — Stopil je pod zvonik in potegnil za debelo vrv. Iz stare mežnarije pa je prihitel mežnar s šopom ključev in odklenil srednja vrata, za njim pa mu je nesla mežnarica težak žlifar s klobukom.

»Danes gre pa tako na note, da se še obleči nimaš časa.«

V cerkev so prihiteli iz bližnjih vasi in poklekali zadaj pri vratih. Na pol so bili oblečeni, pa jim je bilo nerodno, da so se skrivali drug pred drugim.

»Za srečno popotnico, za srečno zadnjo uro,« je začel stari Tonač, na pol zaspani glasovi pa so mu odgovarjali. Za trenutek je utihnil, ko jim je župnik podelil blagoslov. Veliki zvon se je zamajal v zvoniku in utonil v dolini. Po kočah so zagorele luči in ljudje so pomolili »za srečno popotnico« ..., da je bila vsa družina ko ena sama velika daritev Stvarniku, »da bi Bog bil njemu in nam enkrat milostljiv sodnik«.

Župnik je hitel, da mu je mežnar jedva uhajal izpod nog. V tiho noč je cingljaj zvonček pesem o zadnji popotnici. Ob kočah so poklekali ljudje, proseč božjega blagoslova ...

Pri Pangerlovih pa so pripravljali za spoved. Še sosedje so priskočili na pomoč. Dekleta so pomivala hišo in štibeljce, ženice pa so pripravile mizo. S hodnim prtom so pregrnile veliko hrastovo mizo, čez so položile malo manjšega, ki ga je Frančka spletla za krst, prav na sredo pa je prinesla Tonačka majhen bel prt, ki ga je hranila kot najstarejša soseda v vasi nalašč za take prilike, kadar so gospod prišli obhajati v vas. Svet je bil vsem v vasi, posebno pa še Tonački, ki ga je spravljal na dnu v skrinji. Tinček je prinesel velik križ, na vsako stran pa je še prižgal svečo.

»Blagoslovljene vode pač ne smemo pozabiti.«

Možje so pazili pred hišo, kdaj bodo gospod zavili v vas. Zdaj pa zdaj je odšel kak za hišo gledat, če se že sveti luč v Loki.

»Zdaj pa gredo. Zvonček se sliši.« Prižgali so sveče in odhiteli na kraj vasi. Doma so ostali le domači.

Kleče so čakali gospoda. Ko jih je blagoslovil, so se uvrstili v kar čedno procesijo. V vasi je bilo vse tiho, kakor je bilo le takrat, kadar pride Bog med te ljudi. Še psi so morali v svoje koče. »Ne bi bilo sreče v vasi, če bi psi lajali, kadar Boga skozi vas neso.«

Pred hišo so čakali gospoda domači. Tiho je vstopil in postavil ciborij na mizo pred križ, kraj mize je še mežnar zvonček odložil. Ko je odšel iz hiše, je upihnil luč in jo postavil v kot. Rahlo je zaprl vrata za seboj, da ne bi motil bolnika pri

spovedi. V lopi so mu prinesli domači nekaj prediva, da je mogel pripraviti šest zvitkov za poslednje olje. Pokleknil je med sosede in molil ter poslušal, kdaj bo zapel v sobi zvonček.

Ko je odprl vrata, so se previdno pomaknili za njim ljudje. V štibelj se je pririla žena s posodico čaja; ko ji je mignil župnik, je pristopila k postelji in dajala možu po žličkah, da je mogel laže použiti Najsvetejše.

Kaj bodo kaj gospod povedali? To jih je najbolj zanimalo. Tiho so ugibali med seboj, da ne bi motili bolnika.

»Čaj bi vam pripravila, gospod župnik, pa vem, da ne boste, ko je že ura polnoč.«

»Bom pa drugič, mati,« jo je rahlo potrepljal po rami. »Le poskrbite še za njega, da bodo tudi z vami kdaj, ko pridete na to pot, lepo ravnali!« Žena je zajokala, ko se je starček poslavljaj.

»No očka, ali vas še kaj teži?«

»Hvala vam, gospod, da ste me prišli sprevidet. Zdaj rad umrjem. Da sem le z Bogom spravljen! Samo da bi žena in otroci tako ne jokali!«

Težko je hropel. Župnik se je sklonil k njemu.

»Nikar se ne mučite, očka! Skušajte še zadnje trenutke preživeti z Bogom! Ko boste pa umrli, se nas spomnite, ki smo še na tej poti! Kmalu pridemo še mi za vami in zbrani bomo ko ena družina okoli nebeškega Očeta.«

S tresočo se roko mu je podelil blagoslov, zmolil očenaš nad bolnikom in se poslovil. Ko je odhajal, je naročil domačim, naj ne delajo z jokanjem težke smrti očetu.

»Bodite veseli, da imate takega očeta! Tako lepo so se spravili z Bogom. Lepše smrti si pač ne moremo misliti.«

Najstarejši sosed Tonač je še stopil h gospodu in se jim zahvalil, da so za soseda tako lepo poskrbeli z zadnjimi zakramenti. Pospremil je župnika kraj vasi. Kmalu za gospodom so odšli še daljni sosede. Najbližji iz vasi so ostali pri bolniku.

V sobi je bilo tiho. Vsake četrte ure je udarila stenska ura, pretrgala molk in se pomešala s hropenjem umirajočega. Ob vzglavju je sedela žena in brisala z velikim robcem možu potno čelo.

Na polici je čakala sveča z blagoslovljeno vodo. Nad bolnikom je tolažil misijonski križ. Zdaj pa zdaj je klecnila ženica ob peči; noč in topla peč sta jo premagovali. Na postelji se je poslednjikrat vzravnaval Pangerlov oče, poklical še vse svoje skupaj in jim povedal, da bo umrl. Žena je zajokala ob vzglavju, prav tako ob vznožju otroci.

»Da se boste zastopili!« je še izvil rahlo iz sebe ter dreč kruknil nazaj na blazino. Mrtvaške srage so orosile upadla lica. K postelji so romali otroci zapovrstjo.

»Oče, boglonaj vam stotaužentkrat za vse, kar ste nam dobrega storili!«

Roka mu je omahnila na straniku postelje. Komaj je še pogledal, ko mu je žena položila v roke svečo. Z blagoslovljeno vodo je odganjal okoli postelje hudobca Tinček.

»Ob smrtni uri se prav posebno prizadeva.«

Za ogradami je zapela mavrica: Spi, spi, spi...

Otroci so zajokali ob postelji, najmlajši med njimi, Minči, pa je s tresočo se roko zaprl očetu oči... In se je nad Kunigundo dreč utrnila ena zvezda.

Na parah

Vso vas je zajela globoka žalost. Delo je počivalo kakor na velik petek.

»Ne bi se spodobilo, ko imamo v vasi mrliča.«

Sosedje so pripravili pare. Iz hiše so zanesli mizo, stole pa postavili ob steno. Na sredino, tik pod družinski oltarček, so prinesli posteljo s precej visokima stranikama. Nanjo so vrgli nekaj desk, da so mogle ženske lepše pregrniti s hodnim prtičem.

»To je vse, kar odneseš s seboj, in štiri deske, v poslednji dom zbite.«

Truplo so umili in preoblekli.

»Pred sodni stol božji mora stopiti čist na duši in telesu. Še obriti ga moramo,« sta menila mlajša sosedata.

»Zakaj? Še Kristus je šel neobrit na oni svet.«

Toda starejši sosed je zdržal.

Med fuksijami, pelargonijami, žametjaki je ležalo truplo Pangerlovega očeta. Ob vznožju sta na vsaki strani križa goreli sveči. Najprej so pristopili k param domači, žena z otroki in družino, pomolili nekaj očenašev za pokoj duši blagega očeta, nakar so ga poškrpili.

Vsa vas se je trudila, da bi za pogreb čim lepše in dostojnejše pripravila. Otroci so pomagali nabirati dekletom zelenje za vence, peko je prevzela najbližja sosedata, krsto in križ je delal vaški mizar, ostali pa so pomagali domačim. Še Miklavžek, vaški revček, se je znašel na vsem lepem, vedel je dobro, da bodo potrebovali nekoga, ki bo bdel pri mrliču. Čez dan so poskrbeli sosedje, da ni bila pri škropljenju nikoli prazna hiša: matere z otroki, na večer pa fantje, dekleta ter možje in še kaka ženica. V kot so se takoj spravili fantje, ob peč in okoli par možje in žene, dekleta pa so spletale v hosci vence. Pri polici tik ob vzglavju par je imel Miklavžek svoj kot, zraven sebe kos hleba s polno majoliko.

»To so bili ata, Bog jim daj dobro! Nikoli nisem šel praznih rok od njih. Vedno so kaj poiskali tudi za siromake. Zato jim je pa tudi Bog dal tako lepo smrt. Vedno še drži stari pregovor: Kdor za siromake skrbi, pa Jožefa in sv. Antona prav časti, je lepe in srečne smrti deležen.«

Zajokal je na ves glas, da se je ženicam kar zasmilil.

»Kako jih je vendar imel rad, ta revček!«

Fantje pa so ga pogruntali: imel ga je že malo pod klobukom. Tinček je hodil z bučo okoli; Frančka pa je ponujala s cajno hleba. Vmes pa se je oglašal Miklavžek s primerno zgodbo iz življenja rajnega očeta.

»Miklavžek, pridi in pomagaj nam zapeti! Do molitve še imamo časa.«

Dobro se mu je zdelo, da so ga še fantje obražali. Nagnil je majolko in se pošteno založil. Pri peči so se oglasile ženice:

Cel hrib se je tresel,
ko je Jezus križ nesel,
k' je za nas krvavi pot potil.

Tri rožce so zbrane
za verne kristjane,
je krancelj spleten,
je Mariji posvečen.

Vsa hiša je pela. Na sredi je stal Miklavžek, kot bi dajal takt, po licih pa sta mu polzeli dve debeli solzi.

»Zdaj boš pa še nam pomagal, Miklavžek.«

Pa je prišel Tinček z bučo, da so jih dekleta prehitela.

Kaj ne bila bi vesela,
ker mam v hiši zidarje,
ki mi delajo in pripravljajo
lepo novo hišico.

Ne prevelko, ne prešroko,
saj ne bom plesala v njej;
v njej bom spala, počivala
na mrtvaški postelji.

Tudi fantje so jo že pogruntali.

V celi Ljubljani lučke ni,
pri Materi božji gorijo pa tri,
tri cele dolge noči.

Ta prva gori mi do polnoči,
ta druga gori, ko je urca tri,
ta tretja gori pa do belega dne,
ko fantič iz cerkvice gre.

Dekleta so utihnili v hosc. Ugibale so, kdo poje naprej, kdo čez.

»Joj, ta je pa lep! Ne veš, Uršika, kako lepo so jo zadnjič pri Gričarju, kajne, Lizika?«

Ura se je nagibala proti enajstim. Miklavžek je postavil pred pare pručico, s podbojev pa je bil vzel družinski rožni venec. Stari Tonač je pokleknil pred pare, okoli njega pa še ostali. Zmolili so vse tri dele rožnega venca, pridali pa še nekaj očenašev »za blagor duši, ki se je pred kratkim ločila s tega sveta, za vse duše, ki so bile iz te hiše odnesene« in nazadnje še »očenaš za vse verne duše v vica«.

Prvi so odšli fantje in dekleta, za njimi še možje. Ostalo je le nekaj sosedov, da domači niso bili sami. Miklavžek je dremal ob peči, ob pare pa je pokleknila žena in prečula zgodnje ure v molitvi.

Sonce se je pomaknilo že precej visoko nad cerkev. Drobni svečki sta dogorevali. V veži je čakala krsta s precej velikimi angeli ob straneh. Kadar je šla mimo žena, je vedno na glas zajokala in je niso mogli dobiti od par. Bala se je že od nekdanjih poslednjih trenutkov, ko krsto zabijejo. Ali je kaj bolj groznega na svetu od tistega votlega bobnenja? Danes pa naj poslušaj, ko ji zabijajo moža, s katerim je nekdanj delila svoje mlade dni. Na ves glas je zajokala, da je prihitel Tinček.

»Mama, obleči se morate. Glejte, ljudje že prihajajo!«

Minči se je oprijel njene roke ko klop kože. Za križ je iskala po starih molitvenikih sosedu podobice. V hosc je stopil Tonač po ženo in otroke, da še poslednjikrat poškrope očeta. In so zabili krsto, jo postavili pred hišo, da je mogel vzeti Tonač slovo od dragega sosedu.

Vsa vas je šla za pogrebom. Doma so ostali edino varuhi. Tudi pri Pan-gerlovih sta ostala le sosedu, ki sta razdrla pare, zažgala škop, na katerem je rajni ležal, ter pripravila mize in stole za sedmino.

Sedmina

»Na čast vseh vernih duš v vica«, stari Tonač je prijel kupico in trčil z vsemi, ki so se zbrali k sedmini. Okoli dolge mize so se posedli na eni strani sorodniki rajnega, na drugem koncu pa sosedje, ki so pri pogrebu pomagali.

»Sedaj moramo izpiti do dna. Zbrali smo se vsi, kajne? Da začnem že kar z molitvijo! Prej pa še poveznimo vsak svojo kupico na mizo!«

Dekleta so odnesla z mize pijačo s krožniki kruha. Stari Tonač je postavil na sredo mize velik domači križ in prižgal na vsako stran dve sveči. Dekleta so še postavila dva »šarteljna«, Tinček pa dva štefana vina. Okoli po mizi pa sta se menjala po en krožnik pogače in krožnik hleba.

Sonce je padlo že čisto pod goro. Po vasi je zadišalo po večerji, v hiši pa je donela molitev ko v samostanu. Naprej je molil Tonač, ki je klečal tik pred križem na mali pručici, okoli njega so se stiskali domači, sorodniki ter sosedje pa so slo-neli po klopeh. Tonaču je šla molitev izpod rok ko staremu tehantu, so dejale ženice. Mladini je ravno zato bil po volji. Ko je odmolil rožni venec, je še dodal očenaš »za dušo, katere spomin danes obhajamo«, drugega »za vse rajne, ki so bili iz te hiše odneseni« in še »za vse verne duše v vicah, ki naše pomoči potrebujejo«.

In so spet posedli okoli mize, domači so se zjokali, da je še Vari zatulil ob stebru.

Z mize so odnesli križ in sveče, k pogači in vinu pa so še svinjskega mesa pristavili. Domači so silili, sosedje so se branili, da se ni oglasil spet Tonač:

»Nikar se ne branite, od začetka gre res malo težko, potem pa že gre.«

»Potem bo pa vsak izmed nas, da ne bo naša stara navada čisto dol prišla, zmolil očenaš ali pa zapel primerno pesem. Kje pa bi začeli?«

»Kar vi nam dajte zgled, oče Tonač!«

»Bog ne gleda na milijone,
Bog ne gleda na zlate krone,
naj bo star al' pa mlad,
vsak bo moral odgovor dajat'.«

Obrnil se je proti koncema mize, kakor bi hotel opozoriti ljudi na odpev, ki se zapoje za vsako kitico in očenašem.

»Bog jim večni pokoj daj,
večna luč jim sveti naj!
V miru naj počivajo,
svetga raja uživajo
na vekomaj!«

Druga je prišla na vrsto Tonačka, ki je sedela na moževi desnici.

»O Marija s Planinske gore,
Ti nam moreš pomagati;
doma sem pustil otroke svoje,
ki za mano žalujejo.
Oh, ne žalujte, oh, ne žalujte,
saj nazaj nas več ne bo!«

Pela je počasi, zategnjeno, da so domače solze posilile. Otroci kar niso mogli pogledati matere, ki si je venomer z robom predpasnika brisala solze. Pogrebci so peli, vmes še zmolili kak očenaš, zlasti mlajši, ki si takih pesmi kar niso mogli zapomniti.

»Sedmina ni vsak večer kakor petje na vasi,« se je zdaj pa zdaj rahlo opravičil fant ženicam, ki so jim že kar s pogledi dale vedeti češ: klafarske pesmi pa znate!

Tonač je vstal in trčil okoli: »Na čast vseh vernih duš v vicah!«

»Takega sosedu ne dobiš daleč naokrog. Vedno nam je pomagal, če je le utegnil. Zanj je veljal pregovor: Dober sosed je več vreden ko devet bratov.«

»Nikoli jih ne bom pozabil. Takrat je bilo, ko sem vozil pšenico s Kravjega pogleda, pa sem preveč naložil. Prav za prav vreme nas je priganjalo. V tej naglici se mi zvrne voz, navsezadnje pa še kolo zdrobi. Kaj sem hotel? Pa grem k Pangerlovemu očetu. Malo nerodno mi je bilo, saj so bili tudi sami pri takem delu. Povem jim, da sem zvrnil in da se mi je kolo zdrobilo. Malo pogruntajo in

me vprašajo: Kje pa imaš voz? Tam na cesti, pri kapeli. Takoj pokličejo Tinčka, saj še veš, Tinček, takrat si bil še bolj droben, sami pa ogrnejo suknjo in mi gresta pomagat. Nikoli jih ne bom pozabil. Še marsikaj bi vam lahko povedal iz njihovega življenja. Nič drugega ne rečem: Otroci, posnemajte jih, mamca, vi se pa potolažite! Tinček je že velik in tudi Frančke se boste naužili, saj je že cela gospodinja. Naša dolžnost, sosede, pa je, da jim sedaj, ko so v sili, skočimo na pomoč.«

»Pa gospod, kako lepo so jim govorili! Tako že dolgo niso naredili.«

»So jih pa radi imeli. Sicer so za cerkev zadosti dobrega storili. Dolga leta so ključarili, da se že kar spodobi.«

Vsak je kaj lepega povedal iz življenja Pangerlovih ata, največ in zadnjo besedo je imel vedno Tonač. Znal je tudi kaj lepo potolažiti domače, predvsem še mater, ki ni mogla solz ustaviti. Nazadnje je še menil, da bo treba za križ kak lep napis.

»Tega pa naj kar Tonačev oče pogruntajo!«

»Sem že malo gruntal te dni, kaj bi bilo primerno.«

»Pa ga že niste kje sestavili,« je hitro zaskrbelo ženice. Tonačka se je skrivnostno nasmehnila. On je molčal. Tudi pogrebci so utihnili.

»No pa kaj bom skrival! Takole sem mislil:

Dobri oče ste otrokom bili,
revežem ste radi kruh delili,
zdaj uživajte plačilo tam,
kjer delil vam ga bo ljubi Jezus sam!«

Okoli mize so utihnili. Še Miklavžek je zajokal:

»Oče Tonač, ko bom jaz umrl, boste še meni za napis poskrbeli.«

»Otroci, Tonačev oče bodo vaš varuh,« komaj je izvila vdova iz sebe.

»Ker ni samo vaša želja, marveč sva si z rajnim očetom že nekdanj obljubila vzajemno pomoč, rad ustrezem vaši želji.«

Še enkrat je zatulil Vari v tihi marčni večer. Pri mizi so še zapeli pogrebci rahlo »Bog jim večni pokoj daj...«

Na lopi je segel Tinček Tonaču v roke: »Oče, pomagajte nam še v naprej!«

Po pogrebu

Izredno lepa Velika noč se je obetala. Cvetje je že ravno toliko pognalo, da niso bile ceste preveč nastlane. Vinograde so krasile breskve, pongrate zgodnje hruške, ozare pa so obrobljale češnje in slive. Križci, katere so otroci raznosili na cvetno nedeljo po njivah in travnikih, so klicali božjega blagoslova. Na dvoriščih je bilo čedno kot malokdaj v letu.

Pri Pangerlovih so se spravljali h kolaču.

»Mama, boste šli v hosco rezat kolača?«

Frančki se je kar škoda zdelo lepo pripravljene »korbe«, ko je videla mater, da jemlje iz nje meso, jajca, hren in klobase.

»Lušine boš shranila. V globjek jih natrosimo, kjer se modrasí poleti sončijo, da jim ne bo obstanka. Tudi kosti moramo shraniti na tak kraj, da psi ali mačke ne pridejo do njih. Najbolje bo, da jih kar ti, Minček, zanesesh na dila za šperovc. Pa da jih ne boš glodal, sicer te bodo zobje vse leto boleli.«

Okoli pogrnjene mize so sedli. Za vsakega so bile pripravljene vilice. Tako slovesno so sedli k mizi le enkrat na leto, h kolaču.

»Ene vilice so preveč, Frančka.«

»Pa ima vsak svoje?« jo je zaskrbelo.

»Za ata si jih pripravila...«

Na sredini, kjer je nekda sedel oče, je zijala praznina. Čakali so, ko da bi še imel priti nekdo med nje. Tinček se je zanašal na mater, mati na Tinčka, ki je prevzel po smrti očetovi mesto gospodarja, da zmoli očenaš »na čast Kristusovemu vstajenju«. Čakali so, a zaman; očeta ni bilo med nje...

Po praznikih, ko se je delo poleglo, sta Tinček in mati stopila v klet, da bi pretočila nekaj vedrov iz štertijeka, kar se bo za sproti potrebovalo. Sicer bi utegnil uvrzniti, če bi ga še dolgo tako po litrih jemali. Tinček je privaril manjši veder.

»Samo zadneti ga boš moral.«

Tinčku je postalo nerodno. Težko je spravil iz sebe, da še tega dela ni nikoli sam opravljal.

»Tonača pojdi zvečer povprašat!«

»Smejali se bodo. Tak fant, pa naj bi očetu sledil na gruntu, si bodo mislili.« Sklenil je sam pri sebi, da ne gre, čeprav je materi na njeno prigovarjanje obljubil.

Ko je odšla mati, je poiskal na polici mečli in kladivo in zbil sodu dun. Delal je rahlo in kar moč previdno. Vse načine je poskusil, a soda ni mogel razdneti. Opustil je delo in sklenil, da pojde zvečer spet poskušat. »Delo samo kaže, kako ga je treba opraviti,« ga je učil oče, kadar mu je kaj pomagal. Tinčku pa delo ni hotelo pokazati.

Zvečer se je zavalil v postelj ko klada. Že pri večerni molitvi je dremal. Previdno je k postelji pristopila mati in ga poškopila z blagoslovljeno vodo. »Ta sod mu pa dela sive lase.« Lahno mu je potegnila čevlje z nog.

Zjutraj, ko so še vsi spali, je mater prebudilo zamolklo udarjanje, ki je prihajalo izpod pojate.

»Tinček, Tinček, ali čuješ? V kevdru je nekdo. — Slišiš, ogrni žlifar in pojdi gledat!« Vstala je, da ga zbudi.

»Kdaj pa je odšel, da ga nisem nič slišala? Joj, ta sod mu bo še glavo zmešal.« Pogledala je na uro. »Kaj, pet je šele? Še malo kruknem. Dovolj se še čez dan nažaraš pa bi že tako zarana rogovilil okoli oglov.«

Duri so rahlo zaškrípale.

»Kaj ne spite, mama?«

»Pusti že vendar sod pa si ne daj toliko opravka z njim! Bom že jaz stopila k Tonaču. Takoj, še danes, gredoč, ko bom šla v cerkev.«

»Ne bo treba. Sod je že zadnet.« Prisedel je na krajnik postelje, tik ob mater.

»Mama, ne veste, ate so prišli ponoči k meni in mi pokazali, kako naj naredim. Ko sem se prebudil, sem šel prec v klet, bal sem se, da ne bi kje pozabil. Še sedaj jih imam pred očmi. Prav nič se niso spremenili.«

»Ne veseli se, sin! Moči potrebujejo ate, moči, sicer bi ne hodili nazaj. Molimo za njih!«

»Tako je, mati. Takoj ko sem zadnel sod, sem pomolil za pokoj njihovi duši.«

Spet so potekali dnevi pri Pangerlovih ob spominu na dragega očeta. Samo misel, da ne bi hodili pomoči prosit nazaj, jih je mučila. Pa je pricokljal stari Miklavžek v vas. Zaupali so mu skrivnost.

»Kaj misliš, Miklavžek, ali ne potrebujejo oče pomoči?«

Malo je pomislil. »Morda si pa samo sanjal,« ga je dobro pomiril.

»Ne. Videl sem jih. Še v obleki so bili, v dolgi beli halji. Še zdaj jih vidim kakor tebe.«

»Če se rajni prikažejo v beli halji, pravijo, da je to znamenje njihovega zveščanja. Dobro pa bo, da se jih še kdaj spominjamo v molitvi.«

Dreč je posijalo v življenje Pangerlove družine malo sonca. Tesno praznino je zajela slika rajnega očeta. Tako je bil z njimi, da se jim je še v sanjah kdaj nasmehnil.

Zgodbe izpod Sv. Miklavža

Zgodbe mrkega življenja, ki mu za strehami koč in za linami zidanic iščemo resnične podobe; poti bi mu radi našli in odkrili luči najtanjše vezi in najskrivnejše steze duha; najupornejšega in pa najmočnejšega. V mozaiku tisočih src ga zasledujemo od konca do kraja, v besedi mu odgrinjamo dušo.

Zemlja je spregovorila: ali je govor o blede in izmučeni senci nezakonske matere v ilovnati koči, ali o šepetu in smehu vročih lic za rdečimi nageljni, ali o potoku mlinske vode, ki je kri zemlji, ali o nemiru zastarelih devic, ki so njena vest... Ali je življenje iztegnilo roko po rožnem vencu na prhljem tronu v kotu izbe, ali je študirana modrost s svojim prihodom zapisala smrtno obsodbo.

Zgodba življenja, ki joče in se smeji.

*

Zemlja, ki je povijala hrib, ni bila vzredila France; in tudi ne Petra. To je bil grunt starca Štefa Bošteja, ki je bil star že čez osemdeset in bil popolnoma gluhi. Franca je bila prišla k njemu, ko ji je bilo šestnajst let. Bila je močna in rejena, da se ni ustrašila nobenega dela. Boštej je bil namreč sam, brez otrok, ker so mu z ženo vred zgodaj pomrli. Zato pa je bilo že kot narejeno, da bo dedovala Franca. Peter Petrač pa je prišel od nekod in se spotaknil pri Bošteju pa tam obtičal; ni bil proti ne starec, ne Franca. Dela pa je bilo dovolj.

Ko sta orala, je Franca gonila, Peter je pluzil. Brazde so enakomerno legale druga za drugo, črna zemlja se je bleščala na soncu, kadilo se je iz nje. Živina je vlekla po noro in včasih je Franco ročna sunila v rebra, da je odskočila. Peter se je pa potil pri plugu.

»Ali te je, Francka?« se je nasmejal Petrač, ko sta počakala na koncu.

»Me je, rogovila kravja. Jo bodo že minile norčije, preden bo večer,« je odgovorila vsa rdeča v lice in pogledala Petra, ki si je brisal pot. Bil je naslonjen na otko in je opazoval Franco. Ta bi bila rada znova pognala, pa se Peter ni nikamor premaknil.

»Koliko pa si prav za prav stara, Francka?« je vprašal kar tjavendan.

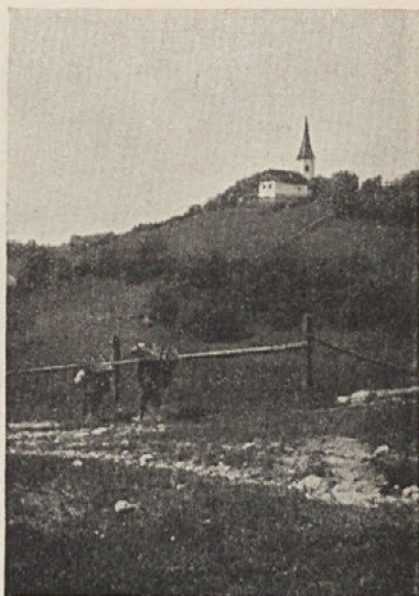
»Osemnajst mi bo v jeseni, dan pred Martinovim.«

»Osemnajst — in dve leti si že na gruntu.«

»Dve leti je bilo o Jožefovem.«

Potlej sta pomolčala za trenutek. Francka je stala ob živini in se igrala z vrvjo. Zdaj pa zdaj je katera ostro potegnila na stran, da je premaknila tudi Francko. Peter pa se ji je približal in se naslonil pred njo na hrbet ročne govedi.

»Kaj meniš, Francka, kako dolgo pa bo še živel naš stari? Menda ne misli čakati sto let!

*Sv. Miklavž pri Šmarju:
Iz gozda se vračata*

»Kaj vem!« se je smejala Francka, ker ji je bila Petrova šala všeč. »Ko bi tudi dočakal, meni ni hudo pri njem.«

»Kaj hudo! Siten je kot muha; nič ni prav, kar storiš.«

Peter se je razvnel. Stopil je čisto k njej in ji dal roko na ramo. Pogledal ji je v oči, da jih je umaknila in bila radovedna, kaj bo povedal. Z roko ji je šel preko ramen in pleč, da sta bila drug ob drugem.

»Francka, kaj bi rekla, ko bi bila ta zemlja najina, povsem najina? Tvoja bo že, kot pravijo, ali — ko bi bila naju obeh, tvoja in moja. Poglej, starec ne bo dolgo, gotovo ne, čeprav se drži kot kleš, naduha ga bo dala. Ko bi lepega dne zaspal... ljudje bi ne vedeli... slab je že...«

»Peter!« se je razburila Franca in se prestrašila, da je po vsem telesu vztrepetala, »Peter, kaj le misliš! — Ne pregreši se!«

Peter jo je prijel ob pasu in zastrmel v njo.

»Ne boj se, ne bom se pregrešil, če nama pomagam hitreje do sreče. Saj sva tudi midva človeka, ne samo hlapca, ki ga pošlješ, kamor je treba, pa čeprav nad samega vraga. Saj delava. Od svita do teme, kot živina. Kaj bi imela od tega? Nič. Zato bodiva pametna. Mlada sva. Ali naj zapraviva mladost ob krampu in motiki?«

Franca se je tresla, vsa pamet, se ji je zdelo, ji je v hipu odpovedala, ni se mogla zbrati v položaju, kamor jo je spravilo nenadno Petrovo početje.

»Ali vendar ne tako, kot misliš, Peter!« je prosila in si pomagala k večji zbranosti. »Saj praviš, da bo zemlja nekoč moja in potlej... potlej... Moj Bog! Peter, poženiva!«

Hotela je obrniti, ali Petrač jo je zadržal in krepko prijel v laktech, da se ni mogla geniti.

»... in potlej, potlej, Francka, in potlej? — Odgovori!«

Vso jo je objel in stisnil k sebi; drhtela je in se mu izvijala, hotela je zakričati, pa ni imela glasu.

»Pusti me, Peter,« je obupno prosila, »saj nisva na samem. Lahko naju kdo vidi, lahko Boštej, in kaj bo rekel! Pusti me!«

Izvila se mu je in se opotekla, da bi bila skoraj padla. Potlej je naglo pognala. Živino je obrnila in Peter je moral uloviti plug, da ni zarezal v krivo. Vse do večera nista več spregovorila.

Sonce je zašlo za Sv. Miklavža. Hladna senca je padla sem od hriba, čudovit mir je vstajal vsenaokoli; — tu pa tam le žvižg hlapčiča, ki je gonil od napojila, ali tiha pesem dekleta, ki je, polnih prs, z mislimi nekje, stopila iz hiše na tnalo iskat iveri, da bo podkurila. Polagoma, kot bi iskal poti, je prišel večer.

Peter in Franca sta gnala domov. Francka je stopala molče ob živini, ki je hitela, Peter je lovil korake ob plugu in se spotikal na grudah po vratniku. Zorala sta in povlekla, zorano bosta zarisala za koruzo. Ko sta prignala domov, jima je stal nasproti Boštej. Na palici je bil oprt in se je neprestano smejal, Peter je zakričal vanj:

»Opravila sva!«

Zadovoljno je pokimal in odšel v hišo.

Sv. Miklavž pri Šmarju: Na ogradi

V hlevu je Peter počakal Franco. Ko je prišla z dojilko, ji je zastavil pot in jo ujel v roke.

»Francka, če mi zdaj ne odgovoriš, bom kaj storil. Ali ga ubijem ali kar koli. Ne strpim. Ves popoldne je bil zame ogenj. Francka, če mi zdaj ne odgovoriš...!«

Ni se bila še pomirila od prej. Zmedla se je popolnoma, pogledati si ni upala nikamor, kot bi se bala, da ji preži od vseh kotov divji Petrov obraz in njegove ostre oči. Čutila je le strašne roke, ki so jo kot klešče držale čisto pri ramah, da se ni mogla geniti, in prav nič drugega ni pomislila kot to, da se z njo godi nekaj strašnega, tako strašnega, da sama prav za prav ne ve, ali je sploh še kaj hujšega mogoče. Kaj in kako naj stori, da bo prav, ji ni prišlo na um. Vse se ji je vrtelo, vse, jasli, živina ob njih, skoraj je že pozabila, da stoji Peter ob njej, da mu je brez pomoči prepuščena, Petru, ki bliska z očmi in čaka le ene, samo ene besede iz njenih ust. Zdelo se ji je že, ko je dolgo časa iskala resnice, da se prebujajo iz težkih in dolgih sanj, ki jih je sanjala v okovih, in da mora slej ko prej zasijati jutro. Ali bo zasijalo ali bo nastopilo mrko in z grmenjem.

Ali vse to je bilo prvi hip, ko jo je prestrašil nenaden nastop Petrov. Polagoma pa je spoznavala, vsa je oživela v njegovih rokah, strašno se ji je zagnusil, pljunila bi vanj, udarila bi ga, močno bi ga udarila, da bi se opotekel in potlej omahnil in padel kamor koli že, samo da bi se ga rešila. Od kraja niti ni prav razumela, kaj hoče od nje. Ko pa je spoznala, je zbrala vse moči, hotela se mu je iztrgati, zakričati je hotela, pa ni imela ne več glasu ne moči, v zadnji sili je kleknila z nogami in zdrknila ob njem na kolena in kot v strahu pred nečim najhujšim, pred smrtjo, šepnila, kot bi prosila:

»Počakaj... počakaj, Peter! Ne morem takoj. Ali si res brez srca?«

Potlej ji ni bilo več mogoče zadržati solz. Kot bi bilo vsega konec ali kot bi ji bilo že vseeno, če pride smrt ali raj, je jokala v divji ihti ob njegovih nogah in bi ne bila vedela ne čutila, če bi jo bil udaril ali stopil nanjo, še nasmehnila bi se mogoče, če bi tedaj skozi solze zaznala svetlobo ali sončno jutro.

Izpustil je težke roke z njenega telesa, ohromel za hip, potlej pa se je naslonil na jasli. Nepremično je zrl na zrušeno telo pred sabo, ki je kakor otrok vekalo v divji boli, in zdelo se je, da ne bo nikoli konca njeni žalosti. Nekaj mu je šinilo preko čela, mrzel pot ga je oblil, močno se je oprijel jasli. Glava mu je mrtva padla na prsa in oči so bile osteklenele, kot bi se bil šele zavedel, kaj prav za prav počenja.

»Ali si res čisto brez srca, Peter... čisto brez srca?«

Petrač je ždel v jaslih, z glavo na podprtih rokah, in ni vedel, kako je vse to. Kot bi ne bil že stokrat in stokrat premlel teh misli in koval tega načrta, kot da bi mu bilo pravkar prišlo na um, prišlo kot vabljiva, lepa misel, in bi se bil koj ogrel zanjo, brez pomisleka. Kako si je računil! Dan za dnem, večer za večerom ob jaslih. Če je stal na vrhu in zrl navzdol, če je hodil ob njivah ali po gozdu ali

Sv. Miklavž pri Šmarju: V mlinu je bil

preko travnikov. Zemljal... Grudo za grudo je pretipal, korak za korakom premeril, — o, in imel je že vse v glavi, do zadnje pedi je vedel, koliko je je! Kot bi bil zlato razmetal gori po hribu! Srce se mu je smejalo, kadar si je govoril in sešteval pa množil. Vinograd, njive, hiša in živina v hlevu... ho... Vse to bi postalo njegovo, ha, njegovo! Saj gara, saj dela, da se ne pretrga. Včasih bi se bil zagnal, ril po njej, po zemlji, priklenil jo nase, z verigami, ki so mu bile roke — — »ho — zdaj si moja, moja si za zmerom, nikoli te ne izpustim, prekoljem vsakogar, ki bi te mi hotel ugrabiti. Saj sem delal, do krvi sem garal, za smrt... ho, zdaj

si moja za zmerom!« in je bil po njej in ležal zleknen vso noč na mrzli rosni travi ali na hladni grudi.

»Moraš biti moja!«

— Ali nimaš res prav nič srca, Peter?

Tedaj je bila že polnoč. Tema ko v rogu. Peter je stopil iz hleva in kot v omotici iskal poti do hiše. Sam ni vedel, kako dolgo je slo-nel v jasliah in kaj vse mu je ves čas brnelo po glavi. Zdaj ni mislil ničesar drugega več kot to, da mora k Francki, takoj k Francki, pa pasti k njej kot grešnik pred Boga. Zdelo se mu je, da bi ji nikoli več ne mogel pogledati v oči, one drobne in vesele oči, nikoli več povedati besede, ne da bi pri tem vztrepetal in bi ga oblila rdečica in sram.

Ko je prišel do hiše, je poiskal okno in potrkal. Potlej je dolgo čakal; ker pa je bilo vse tiho, je potrkal močneje:

»Francka!«

Dekle je bilo ko odrevenelo. Ves večer ni bila zatisnila očesa, ždela je pod odejo, v prsiah jo je peklo, niti jokati ni mogla. Ko je slišala trkanje, ji je zastala sapa. Vedela je, da je Peter, in Bog ve, kaj vse ji je prišlo tedaj na misel, kaj da namerja. Še zmerom so ji šumele

*Sv. Miklavž pri Šmarju:
Politika, politika...*

po ušesih njegove grožnje in prvo, kar je pomislila, je bilo, da bo Peter zdaj ono tudi storil. Ali ga ubije ali kaj drugega. Zbala se je tega tako, kot bi ji tiščal kdo nož na prsa. Pognala se je z divjo silo kvišku s postelje. Ven mora, poiskati ga, vreči se pred nje, noge mu objeti in storiti, kar bo hotel, da odvrne nesrečo. Bog ve, če ni že česa storil; morda pravkar davi kravo v hlevu ali svinjo ali teleta; morebiti prav stoji pod streho in že pripravlja roko s tlečo tresko, da jo porine... o Bog... in zdelo se ji je, da sliši ropot nad sabo, na podstrešju... To je on, on je, že prižiga, še trenutek in plameni bodo švigili v noč, v temno noč, in konec bo vsega, konec... o...

»Peter!... ne... ne... Peter!«

Zagnala se je skozi vrata do stopnic, dalje, dalje...

»Peter — — — Peter!«

Na podstrešju je vse tiho. Tema je. Skozi lino je pogledala pravkar zvezda. Mačka je skočila v kot in bliska z očmi.

Ali pa je pri podu. Pes je zalajal in se pognal od hiše. Seveda... Peter stoji na oglu, psa je pomiril, maje se, napil se je bil gotovo, in zdaj sega v žep po vžigalnik in bo prižgal in pritisnil pa tiščal — — o...

»Peter — — — Peter!«

Skoraj padla je z dil pred hišo, noge so se ji zapletale, čutila je, da bo zdaj zdaj čisto obnemogla, da se bo zgrudila, ker se ji je zdelo, da je vsenaokoli svetlo, da ji gori pod nogami, plameni požirajo slamnato streho, hišo bodo kmalu zajeli — o — — konec bo vsega, konec ...

»Peter! Ali si res čisto brez srca, Peter?«

Potlej, potlej ji je bilo, kot bi ji bil kdo vrgel lahno kopreno preko oči in čela. Nasmehnila se je blaženi sreči, ki jo je obšla, zaznala je, da stoji na vrhu pri Sv. Miklavžu in zre zemljo pod seboj. Sam smeh, samo življenje ... Cvetje se pozibava v vetriču, vonj plava vse do nje. Kot bi se bile raztrgale na deset in sto kosov, beže megle, ni jih že več, poskrile so se za onimi daljnimi obronki, kamor oko komaj, komaj še seže. V barve se zliva zemlja, sonce se koplje v njej ... Spodaj, čisto na koncu hriba, že v ravnini, pa je polje. Glej, kako se je uprl nekdo v plug in kako tišči pa poriva ... Močen je kot lev, jarem bi mu kdo naložil na ramena, ne bi se mu usločila, prenesel bi ga. Ko je bil na koncu njive, ga je spoznala.

»Peter!«

Tedaj se je počasi zavedela. Peter jo je držal v naročju in trepetal zanjo. Ko je odprla oči, je vzdrltel:

»Francka!«

»Peter!«

Gledala sta si v oči dolgo, globoko.

»Jutro je, Francka!«

»Jutro je in včerašnjega dne ni nikoli bilo!«

»Ni ga bilo!«

Tiha je bila tožba, brez besed je bila sodba in Francki se je zdelo, da je tedaj šele spoznala Petra ...

Jakob Ciglar

Zrcalo naše dobe

*Na svetu red je tak,
da stan ni vsak enak;
a rad bi vsak mogočnej bil,
od žuljev drugih se redil.*

*Ni zadovoljstva več nikjer,
v nepravo mnog je krenil smer:
blago krivično vkup le vlekel,
še bratu rad bi suknjo slekel.*

*Napuh obsedel je ljudi,
za čast, oblast se vse bori,
in vsak prezira nižji stan,
za boljšega se zdi izbran.*

*A vendar domovini svoji
potrebni so različni sloji;
vsakdo, ki mož na mestu je,
priznanje žanje le od nje.*

*Doslej rodil se človek ni,
ki sprte spravil bi ljudi,
zgradil bi med stanovi most
in naš ostal za vselej gost.*

Zgodovina slovenske knjige

Nazaj v planinski raj

čudoviti globini nedolžnega očesa... Pel je o samostanskem vratarju, ki mirno opravlja svoje delo in ga vrvež zunaj samostanskih zidov prav nič ne vznemirja, o premaganim hajduku, ki ranjen izroča svojo oporoko, o oljčnem drevesu, ki spremlja človeka od zibel do groba... Med

Ponosni domovi pod Blegašem

V letih 1851.—1922. je živel Ivan Tavčar, ugleden slovenski politik in narodnjak, ki je umrl kot ljubljanski župan. Kaj velikega in trajnega v svoji prvi dobi ni ustvaril. Ko pa je bil star 50 let, je napisal dvoje del, ki sta ga dvignili med glavne slovenske pisatelje, »Cvetje v jeseni«, povest, ki se dogaja v njegovi domači vasi pod širokim Blegašem in katere glavni ju-

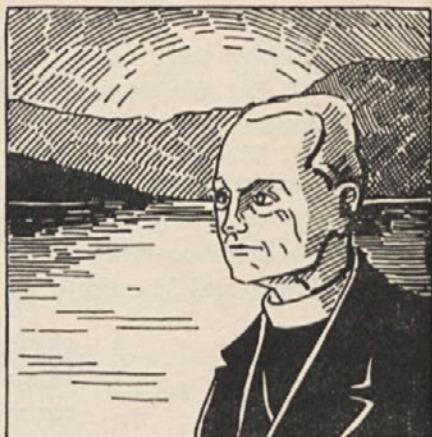
Gregorčičeve
„Poezije“

Samostanski vratar

njegovimi najlepšimi pa je pesem »Soči«. Tu v preroški slutnji napoveduje težke dni, ki čakajo njegovo domovino. Vse, kar je napovedal, se je zgodilo.

Fr. Sal.
Finžgar

Finžgar, gorenjske dežele sin...

Pod svobodnim soncem

nov v pradomovini, ko so se borili proti Bizancem, Avarom in Hunom.

Poleg tega je napisal Finžgar še vrsto drugih del, v katerih opisuje predvsem zemljo in kmeta (»Dekla Ančka«, »Strici«) ali pa tudi vojno in nje odmev v slovenski deželi (»Prerokovana«). Važne so tudi njegove drame, s ka-

Cankar, glasnik trpečih...

S Finžgarjem je vstala med Slovenci vrsta mladih ljudi, pravih umetnikov: Murn, Kette, Cankar in Župančič. Prva dva, ki sta veliko obetala, sta v nezdravih razmerah izhiralala in zgodaj umrla.

Ostali pa je Cankar, največji slovenski pisatelj, ki se je rodil l. 1876. na Vrhniki. Doma so bili zelo revni, mati-mučenica jih je le s težavo preživljala. Študiral je v Ljubljani (realko),

nak je sam, in »Visoško kroniko«, zgodovinski roman iz stare Škofje Loke.

Ponosne Gorenjske sin je Franc Sal. Finžgar. Rodil se je l. 1871. pod Stolom. Študiral je v Ljubljani, po končanem bogoslovju pa je pastiroval po raznih krajih po Gorenjskem, končno pa je bil župnik v Trnovem v Ljubljani.

Največje Finžgarjevo delo je roman »Pod svobodnim solncem«, ki ga je napisal na pobudo dr. Jan. Ev. Kreka. To je prvi slovenski zgodovinski roman, opisuje pa življenje Slova-

„Pod
svobodnim
soncem“

Divji lovec

Ivan Cankar

terimi je pregнал z naših odrov solzavi »šund«. To so: »Naša kri« iz časov francoske okupacije, »Razvalina življenja« o pogubnem alkoholu, ki uničuje naše domove, »Divji lovec« in »Nova zapoved« o ljubezni do bližnjega.

Finžgar je »pokonci mož«, odkrit in jasen. Resnico pove v oči, zato ga ljubijo vsi Slovenci.

„Hlapec
Jernej in
njegova
pravica“

Hlapec Jernej gre v svet

Skodelica kave

Vse Cankarjevo delo je spomenik njegovi materi, ki jo je neizmerno ljubil. Največji greh mu je bil, če jo je razžalil (*»Skodelica kave«*). Svetel lik njegove matere ga je vodil skozi vse zablode življenja, skozi *»tuje učenosti«*. Posebej jo je popisal v romanu *»Na klancu«*.

Pohujšanje v dolini šentflorjanski

ska upogljivost. Strastno je sovražil licemersko zavijanje oči in hinavščino (*»Hlapci«*, *»Pohujšanje v dolini šentflorjanski«*), ki našemu narodu samo škoduje in ga razdvaja. Te lastnosti so krive naše zle usode.

Cankar je bil izredno plodovit. Napisal je dolgo vrsto knjig. Najlepša je zadnja — *»Podobe iz sanj«*, venec bežnih slik, ki jih je napisal v dneh trpljenja, med svetovno vojno. V tej knjigi je povedal svoje zadnje geslo: Mati, Domovina, Bog.

nato pa na Dunaju. Študijev ni končal. Potem je nekaj let živel v Ljubljani, kjer je umrl l. 1918.

Cankarjevo življenje je en sam križev pot. Taka je pač usoda nekaterih ljudi. Pa prav zaradi tega je postal glasnik vseh trpečih in zatiranih. Njim je namenil svojega *»Hlapca Jerneja«*, žalostno zgodbo malega človeka, ki išče svojo pravico, pa je ne najde. Ta Jernej je bil on, Jerneji smo domala vsi, ves slovenski narod.

„Pohujšanje
v dolini
šent-
florjanski“

Kurent gre preko naše dežele...

Tudi domovino je Cankar zelo ljubil. Ljubil jo je, kakršna je bila: nesrečna, s trnjem kronana. Ljubil je slovenskega človeka, ki ga je preštudiral do dna, razkril zadnjo skrivnost njegove duše in se poglobil v najtemnejši kotiček njegovega srca. Iskreno je želel, da v *»nebesih pod Triglavom«* živijo veseli ljudje.

Zelo pa je sovražil slovensko *»prožnost«*, ki ni drugega kot podlo hlapčevstvo in suženj-

„Podobe
iz sanj“

Gospod stotnik izbira...

(Dalje prihodnjič.)

Književni obzornik

France Filipič

NOVE KNJIGE

VERŠKE

Cerkvena ljudska pesmarica. Maribor, Škofijska ordinariata 1939, str. 81.

Eymard bl. Peter Julij: Presveti zakrament II. Ljubljana, Kongregacija bogoslovcev in duhovnikov 1939, str. 354.

Premišljevanje o presvetem zakramentu.

Jerše dr. Josip: Luč iz Nazareta; šmarnice. Ljubljana. Samozaložba 1939, str. 243.

Karmelski spomini. Ob 50 letnici samostana karmeličank na Selu. Ljubljana-Moste. Karmel na Selu 1939, str. 143 in 15 strani podob.

Kimovec dr. Franc: Marijo častimo; šmarnice. Celje. Družba sv. Mohorja 1939, str. 251.

Mateo: Apostol Kristusa Kralja. Ljubljana. Glasnik 1939, str. 144. Vrtnice 1939.

Odar dr. Alojzij: Cerkvene določbe o tisku I. Ljubljana. K. A. 1939, str. 74. Naša pot 18.

Odar dr. Alojzij: Cerkvene določbe o tisku II. Ljubljana. K. A. 1939, str. 126. Naša pot 19.

Odar dr. Alojzij: Cerkvene določbe o tisku III. Indeks. Ljubljana. K. A. 1939, str. 122. Naša pot 20.

Omerza Franc: Spisi apostolskih očetov. Celje. Družba sv. Mohorja 1939, str. 256.

Sv. pismo novega zakona II. Dr. Fr. Jerè; dr. Gr. Pečjak; dr. A. Snoj. Ljubljana. Škofijski ordinariat 1939, str. 312.

Trdan dr. Franc: Za božjim klicem. Kranj 1939, str. 164.

Po večini so to spomini amerikanskega duhovnika J. J. Omana. Uvodna pesem je Zormanova, posamezna poglavja so napisali še dr. Gregorij Rožman, Julij Slapšak in dr. Franc Trdan.

NAGRAJENE PESMI

Vida Taufer

Veje v vetru

Broš 18 din, vez. v platno 28 din,
v usnje 36 din

Ta pesniška zbirka iz založbe Tiskarne sv. Cirila v Mariboru je dobila literarno nagrado kr. banske uprave v Ljubljani za leto 1939.

Veider Janez: Knežinja Ema, naša prva svetnica. Groblje. Marijanišče 1939, str. 215.

JEZIKOSLOVNA

Bezljaj Franc: Oris slovenskega knjižnega izgovora. Ljubljana. Razprava Znanstvenega društva 1939.

SLOVSTVENA

Isačenko A. V.: Slovenski verz. Ljubljana. Akademsko založba 1939, str. 164.

ZGODOVINSKE

Petre F.: Poizkus ilirizma pri Slovencih 1835—1849. Ljubljana. Slovenska Matica 1939, str. 372.

Prepeluh Albin: Pripombe k naši prevratni dobi. Ljubljana. Univerzitetna tiskarna 1938, str. 562.

Albin Prepeluh je bil eden onih ljudi, ki jim je bila — dejal bi — življenjska naloga, da rešijo naš narod socialne in politične stiske. Njegovi spisi, ki so bili objavljeni navadno pod imenom Abditus, so polni tega teženja. Ti sestavki obsegajo prvi del knjige. V drugem delu poskuša Dušan Kermauner orisati Prepeluha in nakazati njegov idejni razvoj. Knjigi sta priložena zemljevida Koroške, Primorja in podoba A. Prepeluha.

Prijatelj dr. Ivan: Kulturna in politična zgodovina Slovencev 1848—1895. III. Uredil Anton Ocvirk. Ljubljana. Akademski založba 1939, str. 122.

Škerl Franc: Ljubljana v prvem desetletju ustavne dobe 1860—1869. Inavguralna disertacija. Ljubljana. Samozaložba 1939, str. 158.

Vošnjak dr. Bogumil: Tri Jugoslavije. Ljubljana. Ponatis iz Misli in dela 1939.

Vrba, Prešerni, Prešeren, Ribičev dom. Vrba 1939, str. 16. O Prešernovem rodu, domu in pesniku samem sta objavila v tej knjižici študije slovestveni zgodovinar Kidrič in pisatelj Finžgar.

Žontar Josip: Zgodovina mesta Kranja. Sestavljeno s sodelovanjem dr. W. Schmida in dr. F. Steleta. Ljubljana. Muzejsko društvo za Slovenijo 1939, str. 530 in 2 zemljevida.

S tako temeljito zgodovino se ne more ponášati nobeno drugo mesto ne na Slovenskem ne v Jugoslaviji.

FILOZOFSKE

Adlešič Miroslav: Naravoznanstvo in svetovni nazor. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna 1939, str. 206. Kozmos.

Gol-Voj Ivan: Človek — odkod in kam. Duhovno presnavljanje sveta. Ljubljana. Slovenski sel 1939, str. 222.

Sodnik Alma: Descartes, njegovo življenje in filozofija. Ljubljana. Slovenska Matica 1939, str. 134.

Knjiga ima namen, da počasti spomin velikega filozofa ob tristoletnici njegovega spisa: Discours de la methode.

LEPOSLOVNE

Poezija

Barčica. Trieste. Sigma 1939, str. 71. Zbirka najbolj znanih narodnih pesmi, ki naj bi pripomogla, da te pesmi ne bi nikoli zamrle med našim narodom onkraj meja.

Fabijančič Avgust: Krik ranjene mladosti. Ljubljana. Oblastni odbor združenja vojnih invalidov 1939, str. 54.

Pesmi vojnega invalida, ki je iz svoje cve-toče mladosti utonil v vrtnec Kajnovega prekletstva.

Gruden Igo: Dva najstara. Ljubljana. Slovenska Matica 1939, str. 96. V tej zbirki je nanizanih mnogo motivov, večinoma socialno uglašeni, ki so kdaj z večjim, kdaj z manjšim pesniškim poletom obdelani. Morda najlepša in najbolj občutena je Silvestrova zdravica, ki izzveni v upanje, da iz polnočnega zatona vstane nov rod. Zbirka je dobila banovinsko literarno nagrado.

Prešeren dr. France: Poezije, z dodatkom. Ljubljana. Akademski založba 1939, str. 250.

Miniaturna izdaja celotnega Prešernovega pesniškega dela, ki jo je oskrbel Avgust Pirjevec.

Drama

Krizostom p.: Kristus u Kralju. Ljubljana. Frančiškanski samostan 1939, str. 34. Otroške igrice 8.

Oblak J.: Dva para se ženita ali Gonja za srečo. Ljudska veseloigra iz sodobnega življenja v 3 dejanjih. Maribor. Tiskarna sv. Cirila 1939, str. 112.

Igra, polna zapletljajev in humorja, je bila že mnogokdaj igrana na naših odrih. Prirejena je po češkem izvirniku.

Petančič Davorin: Kuga. Ptuj. Minoritski samostan 1939, str. 70.

Po Meškovi Črni smrti prirejena pisana podoba iz preteklih dni.

Petančič Davorin: Slovenskega kmeta povest, v desetih podobah. Ljubljana. Kmečka zveza 1939, str. 63. Knjižnica K. Z. 3.

Besedilo po pravem ni igra, temveč le pojasnilo k desetim podobam, ki je v njih prikazana preteklost slovenskega kmeta.

Pripoved

Bevk France: Legende. Ljubljana. Nova založba 1939, str. 165.

Človekova duša je kanglica solza in smeha. In kadar se skozenj prismešlja podoba božje otroškosti, takrat zablesti mavrica in rojena je Lepota. Bridkost in greh sta dva demona, ki tketa črno zagrinjalo nad življenje. Božja ljubezen in milost utripata skozi temo in prav v legendi se spovračata kakor drag spomin. V legendah je pričevanje, kakor se to naše življenje vzpenja iz zemlje v nebo, v svoj kelih prestreza Luč. Te Luči

so polne tudi Bevkove legende. Obenem je njihovo življenje tako trdno povezano z zemljo, da iz njih vstaja podoba naših vasi in naših ljudi.

Ganghofer Ludvik: Samostanski lovec. Prevedel Blaž Poznič. Maribor. Tiskarna sv. Cirila 1939, str. 302.

Roman iz Solnograških gora. Osrednji osebi sta samostanski lovec in Gitka, deklica, ki jo je kmet Volfrat rešil iz gorečega gradu. Volfrat je divji lovec, pod znamenjem se nekoč spoprime z logarjem in ga težko rani. Gitka logarja išče in ga reši. Naposled se razodene: ubogi pater Dezert, ki je nekdanji bil grof, a mu je imetje in svojce vzel ogenj, najde v Gitki hčerko. Volfrat potrdi, da je rešil deklico iz gradu. Samostanski lovec in Gitka se poročita. Delo spada med najbolj brane nemške romane.

Handel-Mazzetti Enrika von: Jese in Marija II. Prevedel dr. Ivan Pregelj. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna 1939, strani 254. Leposlovna knjižnica 29.

Roman iz 17. stoletja, ki je polno borb med protestantizmom in katolištvom. Jese je borec lutrovski, iznad gomazeče množice se dvigne, krikne in pade, njegova glava se zakotali do roba morilnega odra. In Marija, ki ga je izdala in ga ljubi, v odmevu njegovega padca zdrzne na tla pred Materjo božjo in zajoče...

Ingolič Anton: Soseska. Ljubljana. Matica Slovenska 1939, str. 210.

Podoba iz panonske vasi, borba Brueghlovih debeluhov in suhecev za gmajno in gozd in zatajena ljubezen in sovraštvo. Podobe so marsikdaj toge, čim bolj gre povest h koncu, tem medlejše so. A tu in tam se vendar izza njih zasveti curek resničnih dni.

Kvedrova Zofka: Izbrano delo III. Poslovenili in priredili Marja Boršt-nik in Eleonora Kernc. Ljubljana. Belo-modra knjižnica 1938, str. 285. Hanka.

Kvedrova Zofka: Izbrano delo VIII. Poslovenili in priredili Marja Boršt-nik in Eleonora Kernc. Ljubljana. Belo-modra knjižnica 1939, str. 236.

Povesti: Na kmetih, Studentke; Moji prijateljci.

Majerjeva Marija: Rudarska balada. Iz češčine prevedel Franc Bradač. Ljubljana. Cesta 1939, strani 115.

Pisateljica nam pokaže Hudca, njega ženo in otroke, kako se borijo za svoje življenje,

kako jih veže ljubezen in sorodnost duha. V tem delu je očitno, kako življenje premetava človeka, ga dviga in tlači in da edino plamen duha more preko vsega.

Mlakar Janko: Izbrani planinski spisi II. Ljubljana. Slovensko planinsko društvo 1939, str. 288.

Opisana so potovanja po domačih in tujih gorah. Knjiga je zanimiva posebno zaradi pisateljevega humorja. Delu je priloženih 18 umetniških posnetkov z gora.

Novy Karel: Živeti hočemo. Prevedel Boris Urbančič. Ljubljana. Nova pravda 1939, str. 176.

Socialen roman, ki je poln borbe za vsakdanji kruh in katerega scene velemestne razbrzdanoosti človeka pač ne morejo ogreti za parolo, ki je nad njimi postavljena: Živeti hočemo.

Prežihov Voranc: Požganica. Roman iz prevratnih dni. Ljubljana. Naša založba 1939, str. 420.

Orisane so razmere v Mežiški dolini do plebiscita. Za Koroško je bil mnogo bolj socialni kot nacionalni boj. Stranke in stranke so osvajale ljudstvo, od skrajne levice do skrajne desnice je plamenelo, redki resnični ideologi so tonili v tem vrvežu, Nemci so si znali pod krinko demokracije pridobiti delavstvo, Slovenci iz notranjih dežel niso spregledali koroškega duha, usoda je bila zapečatena, koroški plebiscit je pod geslom enotne Koroške odtrgal od slovenske zemlje obmejni pas.

Prus Boleslav: Emancipiranke I. in II. Prevedel Joža Glonar. Ljubljana 1939, str. 426.

Roman iz meščanske družbe; tragika gospe Latter, ki je predstojnica zavoda, a jo življenje pritira v samomor. Dekleta, polna mladosti; njihove emancipirane učiteljice; Magda, mnogokrat preizkušeno dekle, ki ne obupa, ampak se vedno prebije; pisana družba mladih ljudi krog nje: to je podoba, ki je v njej razpeto dejanje.

Spillman J: Na morišče II. Zgodovinski roman iz časov francoske revolucije. Priredil J. Bednařik. Gorizia. Sigma 1939, str. 157.

Delo je že drugič prevedeno v slovenščino.

Vazov Ivan: Podjarmom II. Prevedel France Bevk. Ljubljana. Jugoslovanska knjigarna 1939, str. 269.

Učitelj Kralič, o katerem je bilo v prvem delu povedano, da so ga Turki zasledili, se je po dolgem skrivanju vrnil. Takrat je vzbuknil upor. Domoljubi so se dali zavesti naivnemu pogumu. To je bila njihova tragika; ogenj, ki je vzplamtel svobodi naproti, je ugasnil v potoku krvi; junaki so padli,

omahljivci so se potuhnili, jarem se je sklenil.

Mladinske

Bevk France: Grivarjevi otroci. Povest za mladino. Ljubljana. Slomškova družba 1939, str. 87. Vrtčeva knjižnica 2.

Tinče, Meta in Blaž so bajtarski otroci, ki jim mati in oče umrjeta. Tona, starica brez doma, skrbi za nje, dokler je ne prepodita Lovre in Liza, stric in teta otrok. Blaža odnese s seboj, ostala otroka pa že naslednji dan zbežita. Zatečeta se v trg k sodniku, ki se zavzame zanju in postavi Grivarja za varuha otrok. Tona se vrne, vsiljivca odideta. A dolgo ne ostanejo skupaj, Tinče in Meta gresta služiti. — Milko Bambič je knjigo lepo ilustriral.

Dedek Miha. Slike Marte in Radvana Klopčiča, besedilo Anice Černejeve. Ljubljana. Mladinska Matica 1939, str. 43.

Hamsun Marija: Otroci z Dolgega brega. Prevedla Mara Puntarjeva. Ljubljana. Jugoslovanska knjižarna 1939, str. 184.

Z oprezno roko nam pisateljica razgrinja otroški svet, velike malenkosti mlade družine, sanje in resničnost, veselje in bridkost, ki je po vsem svetu razsejana, saj hodijo vsepovsod sirotice Katrice.

Hauff Viljem: Pravljičice I. Prevedel Josip Osana. Ljubljana. Jugoslovanska knjižarna 1939, str. 241.

Vsakdo pozna mikavno deželo pravljic o kraljih, junakih in vitezi, grofih in knezih, čarovnikih. Eksotična lepota, kakor pesem iz Tisoč in ene noči in naposled vse pomirjajoča in uravnajoča pravica.

Horvat Bela: Kačji kralj in druge romunske narodne pripovedke. Kamnik. Naš dan 1939, str. 64.

Lepe pripovedi z mnogimi že znanimi motivi, a v resnično novem koloritu.

Hudales Zoran: Tam za turškim gričem. Kamnik. Naš dan 1939, str. 61.

Martin iz Nakla pripoveduje, kako se mu je godilo v turški vojski, ko je kot vohun sovražnike ugnal, s cigani nabiral zlato, a se skozi stotero nevarnosti vrnil domov.

Klemenčič Vlado: Iz starih in novih časov. Zgodovinska čitanka. Ljubljana. Mladinska Matica 1939, str. 95. Knjižnica Mladinske Matice 44.

Kus Viljem: Šopek bolgarskih pravljic. Ljubljana. Samozaložba 1939, str. 96.

Tu in tam je še ohranjena v teh pravljicah naivnost otroškega dožemanja, ki pa bolj in bolj zatoneva ob dotiku z modernim življenjem. To naše »moderno« življenje je poezije prazen in njega smeh je sarkazem.

Lapuh Stanko: Med lovci in pastirji. Ljubljana. Univerzitetna tiskarna 1939, str. 64.

Dvanajst črtic, ki so prijetno pisane in zanimive zavoljo tega, ker nas peljejo v svet planincev in v lovska kraljestva.

Roš Franc: Dija. Ljubljana. Mladinska Matica 1939, str. 47. Knjižnica Mladinske Matice št. 43.

Prigode iz velikega sveta malih ljudi, pisane in začarane; medvedkovo življenje, polno sprememb in pretresljev.

Seliškar Tone: Janko in Metka. Mladinska povest. Ljubljana. Mladinska Matica 1939, str. 96.

Zgodba ubogih ljudi, ki se bijo za vsakdanji kruh; upornost otrok, ki se prebijejo iz teme do luči, od zavrženosti do ljubezni. Janko spozna Metko, ki reši iz valov, njuna pot je skupna. In fant, ki hodi mimo vseh bridkosti, naposled še do matere najde, delavke, ki se iz tujih krajev vrne domov.

Schönburgk Hans: Iz afriških pragozdov. Prevedel Tone Možina. Kamnik. Naš dan 1939, str. 62. Nemški raziskovalec pripoveduje prigode iz pragozdov.

ZEMLEJEPISNE

Ehrlich Lambert dr.: Parijci. Ljubljana. Bengalski misijon 1939.

Ilešič Svetozar: Slovenska Ziljska dolina. Ljubljana. Ponatis iz Planinskega vestnika 1939.

Petkovšek Viktor: Planinsko cvetje v nižini. Ljubljana. Ponatis iz Planinskega vestnika 3, 4. 1939, str. 35.

Vadnjal Stane: Kažipot po Ljubljani. Ljubljana. Kažipot po Ljubljani 1939, str. 176 in karta.

PRAVNA

Zbornik znanstvenih razprav. Ljubljana. Juridična fakulteta ljublj. univerze 1938. 14. zvezek.

GOSPODARSKE

Bilimovič dr. Aleksander: Agrarna struktura Jugoslavije in Slovenije v primeri z agrarno strukturo nekaterih drugih dežel. Ljubljana. Socialnoekonomski institut 1934, str. 33. Zbirka razprav. 4. zvezek.

Bratko Ivan: Gibanje cen in naše kmetijstvo. Maribor. Ponatis iz Obzorij 1939, str. 32.

Erjavac Franc: O izobrazbi kmečke mladine. Ljubljana. Kmetijska zbornica 1939, str. 32.

Grebenc: Moderno slovensko pohoštvo po narodnih motivih. I. in II. Ljubljana. Banska uprava 1938; Uvod in 24 prilog.

Lavrič Jože: Prerez gospodarskega položaja leta 1938. Ljubljana. Ponatis iz Letnega poročila Kmetijske zbornice 1939, str. 21.

Nagode Črtomir: Naše glavne komunikacije in mednarodni tranzit. Ljubljana. Ponatis iz Misl in dela 1938, str. 81.

Navodila za poslovanje krajevni in okrajni kmečki zvez ter odsekov M. K. Z. in Z. K. Z. Ljubljana. Kmečka zveza 1939, str. 53. Knjižnica K. Z. 2.

Pergar France: Zavarovanje živine. Ljubljana. Ponatis iz Letnega poročila Kmetijske zbornice 1939, str. 17.

Poročilo za poslovno leto 1937-38. Ljubljana. Kmetijska zbornica 1939, str. 261 in karta.

Proračun dravske banovine za leto 1939/40. Ljubljana. Banska uprava 1939, str. 74.

Slovenski uvoz in izvoz. Ljubljana. Ponatis iz Letnega poročila Kmetijske zbornice 1939, str. 21.

Suhadolc Jože: Umetna gnojila. Ljubljana. Ponatis iz Letnega poročila Kmetijske zbornice 1939, str. 24.

Tarifa za delo v grafičnih podjetjih na ozemlju dravske banovine. Ljubljana. Tarifna vzajemnost 1939, str. 76.

Kolektivna pogodba, sklenjena med grafičnimi podjetji in kvalificiranimi grafičnimi delavci.

Za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmetijstva II. Ljubljana. Banska uprava 1939, str. 437.

Poročilo o kmetijski anketi.

Žebot dr. Ciril: Korporativno narodno gospodarstvo. Celje. Družba sv. Mohorja 1939, str. 308. Temeljito, aktualno delo mladega mariborskega znanstvenika, ki ga je kritika sprejela z vso pozornostjo.

ZDRAVNIŠKI

Leuthe Mac John: Modri Janko. Poslovenil A. Funtek. Slike O. Gaspari. Ljubljana. Protituberkulozna zveza 1939, str. 34.

Na prav mikaven način uči lepo opremljena knjiga otroke, kako si naj varujejo zdravje.

Merčun dr. Ljudevit: Prehrana v zdravju in bolezni. Ljubljana. Samozaložba 1939, str. 80.

SOLSKE

Binter Marijan: Zgodovina za 4. razred ljudskih šol. Ljubljana. Banovinska založba 1939, str. 75 in zemljevid.

Bobič Ferdinand: Slovenska slovnica s pravopisom za ljudske šole. Ljubljana. Kleinmayr-Bamberg 1939, str. 127.

Fink F.: Zbirka važnejših novih naredb in odredb za ljudske, meščanske, učiteljske in strokovne nadaljevalne šole. 18. zvezek. Maribor. Tiskarna sv. Cirila 1939, str. 127.

Ledinek Miloš: Moj razred I. Maribor. Pedagoški tisk 1939.

Petelin-Horn: Praktična gospodarska znanja za IV. razred ljudskih šol. Ljubljana. Banovinska založba 1939, str. 58.

Statistični pregled šolstva in prosvete v dravski banovini za šolsko leto 1937-38. Ljubljana. Banska uprava 1939, strani 98.

Vida Taufer: Veje v vetru

Dr. Tine Debeljak o tej najnovejši slovenski pesniški zbirki

Slovenci imamo zelo malo dobrih pesnic, toda najboljša, ki je doslej nastopila med nami s svojo lastno zbirko, je nedvomno Vida Taufer. Z njo smo dobili pesnico, ki se lahko postavi ob bok našim najboljšim povojnim pesnikom sploh in katere zbirka »Veje v vetru« ne bo imela samo prehodnega značaja, temveč bo spadala med tiste pesniške šopke, ki ne bodo izgubili svojega vonja. Nabrala je namreč ta šopek resnična pesniška duša, ki utripa v vseh teh tihih in izbranih besedah, povezanih v zvočne stihe, in ki trepetava v menjavi svetlob na travah in vodi in čustvenih razpoloženjih resnično kot — veje v vetru:

V gozdu so ob potu mlade veje.
Veter rad se z njimi poigra,
dež jih moči, sonce se jim smeje,
mesečina v njih se lesketa.

Mlade veje so zatrepetale,
v strahu so se vile ko roke,
dež je tolkel, veje so jokale,
z listja so jim padale solze.

Po tej pesmi ima naslov zbirka in je tako dojemanje sveta in rahlo odgovarjanje na vso lepoto in bolest v stvarstvu in sebi tudi osnovna nota Vide Tauferjeve, pesnice intimnih čustvenih razpoloženj.

Prva zbirka pesmi Vide Tauferjeve je razpadla v tri dele, ki nimajo posebnih naslovov, so pa po notranji uglašenosti — uglašenost je pri tej melodiozni in slikoviti pesnici glavno — različni. Prvi del je napisan pod občutkom smrti

Ob vodi detelja zori in plaka,
ves dan šepče veter bajke čez livade.
Ponoči gleda mesec bilke mlade,
a ti stojiš in tvoja roka čaka
in čaka vse do jutranjega mraka.

Povej, o smrt,
boš nad menoj tako obstala,
ko sama v motni vodi bom veslala,
venela v vetru in iskala breg!

nakar sledi nekaj lepih, nežnih, globoko čustvenih pesmi na materino smrt —

vsa mrzla, lepa ko telo otroka
med belim cvetjem tiho zdaj ležiš

na spomin nanj, na podobo in roke in na bridkost v srcu. Nekaj toplo človeškega, preprostega in lepega je v teh čustvenih besedah: iz razumskih kombinacij povojnih pesnikov se je duh zopet naselil v človeškem srcu in izrazil svojo bol in razpoloženje v tihih besedah, v melodiji in čudoviti barvitosti svetlob in senc, trepetov in nihanj. Taki so trenutki v cerkvi, ko Boga občuti kot svetlo luč, ki na zemljo pada, ko čas

doživlja kot svetlobno liso, ki se strga z neba in ugasne v naših dušah lesk telesa, v veliki luči strmi in s temo življenja se bori — v vseh trenutkih išče Boga. Njeno doživljanje je tako subtilno, da vidi vse življenje le v svetlobnih odtenukih, v luči in temi ter v premikanju: v veslanju na vodi in negibnosti. In tako dojema razpoloženje v megli, v vetrovih, poletno noč in večer ob vodi, smeh in pesem. Vse je samo barva, zvok in gibanje najpristnejše pesniške prvine njenega nežnega čopiča.

Drugi del je ljubezenskega značaja ter se že na obliki sami vidi, da je po datumu starejšega porekla, kajti v njem je več ekspresionističnega nastroja (V beznici), v katerem je po vojni nastopila. Dasi »V beznici« po svojem motivu nekoliko moti uglašenost celotne zbirke, je vendar po svoji končni poanti taka ženska pesem kot jih je malo v naši književnosti, samo še njene lastne Zavrženo pismo, Podlessek in zarja, ki so nekako iz istega cikla in tudi verjetno iz istega časa. To so pesmi, zapete resnično iz čustvenega nežnega srca, iz žalostne ljubezni, katerim se pridružuje prelep ciklus Pomladni soneti, posvečeni mrtvi ljubezni, ko spomini, sonce, sanje — vse blede. Ni to bolna ljubezen, je tragična in lepa, ki se končno za teče v ohrano k religiozni mistiki (Magdalene).

Tretji del pa je zanimiv predvsem razvojno, kajti v njem je Tauferjeva šla zopet korak dalje: če je drugi del — ljubezenski — njen najbolj intimni subjektivni izraz in obenem tudi izraz časa, ki je imel največ opravka s svojimi lastnimi zadevami, in je prvi del napisan pod vtisom smrti in osebnih razpoloženj, pa zadnji hoče biti izraz nove stvarnosti: pesnica je stopila kot pravi impresionistični slikar izven sebe in svoje boli ter skuša ponazarjati svet sam v sebi, v njegovi objektivnosti. In tako je zapela v tem delu pesmi pomladnim studencem, Veneri di Cirene, znanim obrazom, kakor so plemiška gospa, delavka in dijakinja, kapelica na gori, vodnemu zrcaljenju, planjavi, večerni in jutranji molitvi stiških menihov, mrliču — kmečkemu gospodarju, jesenskim motivom, ko ugasne svet, in pajkom, ki so ji realistična prisrčnoba nasilne roparice — smrti. Kako drugačen motiv, kakor ob njeni prvi pesmi: O smrt, saj ti si plamen — glej, jaz gorim s teboj!

Zbirko je v lepi žepni obliki izdala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru v opremi arh. Gizele Šukljeve, z njenimi vinjetami in izključno v majuskuli. Oprema sama nosi poteze Plečnikove krasitvene šole ter zbirka tudi po tej strani — zlasti povezana v lepo usnje — predstavlja svojo vrednoto in lepo darilo.

»Slovenec« št. 80./1939.

Uganke

(Urejuje France Modrinjak)

IZ LEPOSLOVJA

(Glavna nagradna uganke)

Kmečka povest

Franc Kolenc

DRAGARJEVINA

7 — 6 + 9 — 16 + 30 — 1 + 33 — 9 +
+ 15 — 18 + 4 — 4 + 12 — 2 — 84
33 — 25 + 7 — 22 + 9 — 16 + 2 —
— 15 — 10 + 1 — 41 + 8 — 8 + 33

Mariborski pisatelj Fr. Kolenc je že priznan ljudski pripovednik. Ta povest je ena njegovih najboljših

Kdor prav reši glavno nagradno uganke, dobi za nagrado nalivno pero v vrednosti okrog 100 din. Če bo več pravih rešitev, določi nagrado žreb. Pri žrebanju pa pride v poštev, kdor pošlje pravilno rešitev (na naslov ne pozabite!) do 10. septembra 1939 in ima plačano naročnino »Našega doma« za vse leto 1939 (20 din).

ENACBA

(R.)

$$(a - o) + (b - a) + (c - la) + (d - o) + e + (f - r) + g + (h - s) + (i - ar) + (j - eh) + (k - p) = x$$

a = ločitev, b = števnik, c = velik kamen, d = števnik, e = egipt, božanstvo, f = sij, g = predlog, h = rimski bojni bog, i = reka v Jugoslaviji, j = sadno drevo, k = nada.

POSETNICA

(Sodja Franc)

Martin S. Deska

Postojna

Kaj je mož po poklicu?

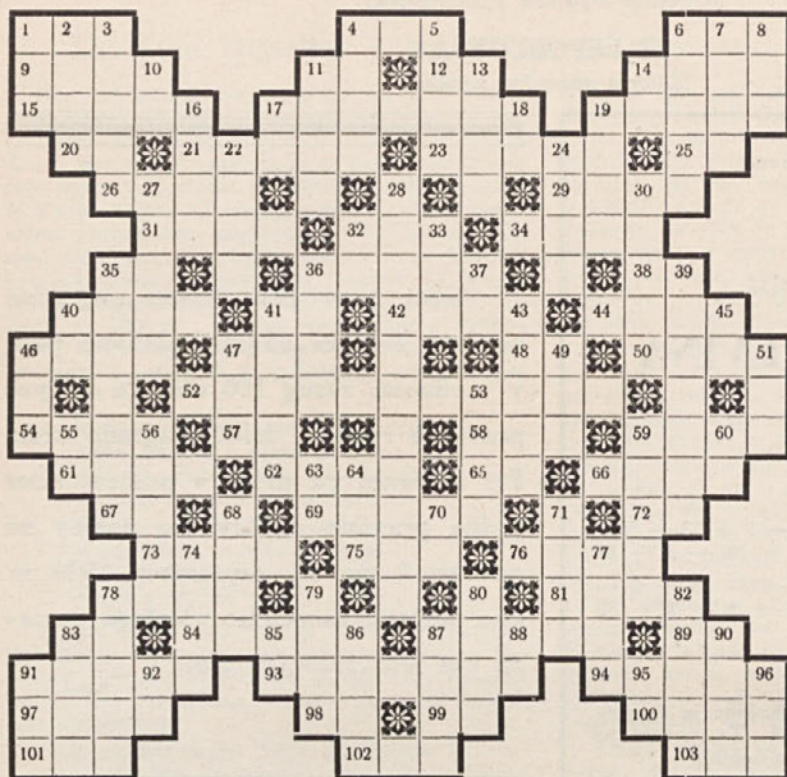
KRALJEVA POT

(Štegmüller Rudi)

K D E M O P M V D E
G O K U A L A A
U R O J S J P N
R D M A — E O J

KRIŽANKA

(France, Središče)

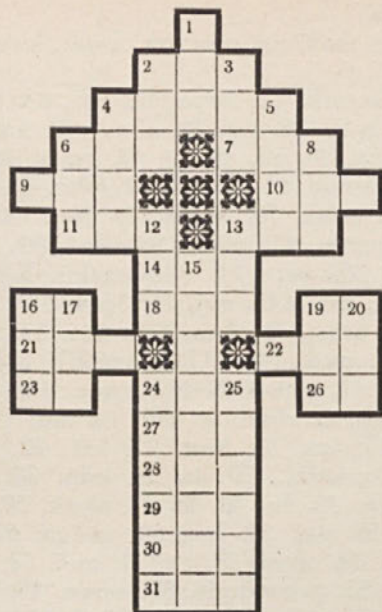

Besede pomeni- jo: Vodoravno:

1. pijača, 4. znak naklonjenosti, 6. srednjeveški sluga, 9. svetopisemska oseba, 11. zaimek, 12. reka v Rusiji, 14. dovtip, 15. trd predmet, 17. župnik v Žičah, 19. nalezljiva bolezen, 20. členica, 21. del pohištva, 23. bojni prostor v starem rimskem gledališču, 25. vzdih, 26. sorodnica, 29. plevel, 31. del ograje, 32. del glave, 34. del njive, 35. zaimek, 36. jed, 38. kazalni zaimek, 40. vežbanje, 41. učenje, 42. množica, 44. padavina, 46. čednost, 47. odmev, 48. reka v Italiji, 50. rimski cesar, 52. oholost, 54. del hiše, 57. stara

vprašalna členica, 58. glas, 59. sorodnica, 61. del soda, 62. svetopisemska oseba, 65. predlog, 66. udarec, 67. egipt. božanstvo, 69. velik kamen, 72. začetnici slov. voditelja, 73. glasbeni izraz, 75. jed, 76. slov. minister, 78. začimba, 81. reka v Jugoslaviji, 83. zemlja, 84. tuje žensko ime, 87. fino usnje, 89. del telesa, 91. prepir (prleško), 93. posodica, 94. sorodnik, 97. jezero v Abesiniji, 98. italijanska nota, 99. predlog, 100. moško ime, 101. zaimek, 102. moško ime, 103. abesinski naslov.

N a v p i č n o : 1. ribiška priprava, 2. ploskovna mera, 3. podnebno telo (planet), 4. gospa, 5. cvetlica, 6. izraz pri taroku, 7. mohamedanski bog, 8. sij, 10. nikalnica, 11. visok hrib, 13. poseben davek, 14. prislov, 16. glasbeni znak, 17. kazalni zaimek, 18. pogojni veznik, 19. rabi indijski lovec, 22. član družine, 24. del telesa, 27. svetopisemska oseba, 28. angleški ministrski predsednik, 30. moško ime, 32. pamet, 33. reka v Rusiji, 35. mesto v Sloveniji, 36. vez, 37. igralna karta, 39. učen mož, 40. zaimek, 41. del ušesa, 43. grški bog, 45. ploskovna mera, 46. nasebina, 47. doba, 49. ostrina, 51. navadni števniki, 53. upanje, 55. predlog, 56. žensko ime, 59. predaja, 60. na razpoloženju, 63. del voza, 64. pivski izraz, 68. kazen, 70. lastnoročno, 71. mesto v Dalmaciji, 74. vodna rastlina, 77. geometrični izraz, 78. padavina, 79. del pohištva, 80. sunek, 82. dela pod zemljo, 83. moško ime, 85. pesem, 86. zgodovinski zapis, 87. mestno zabavišče, 88. predlog, 90. otroci, 91. števniki, 92. pritrdilnica, 95. števniki, 96. del spovedi.

KOLEDAR (B. V.)

4. I. Tit, škof; Angela Fol., vd.
1. II. Ignacij, škof in mučenec.
23. III. Pelagija, mučenica; Jožef O.
13. IV. Hermenegild, m.; Ida, dev.
4. V. Cvetko (Florijan), muč.
2. VI. Peter in tovariši, muč.
20. VII. Marjeta, d.; Tomaž, m.; Hieronim.
8. VIII. Ciriak, Larg in Smaragd, muč.
26. IX. Ciprijan in Justina, m.; Vigilij, š.
10. X. Frančišek; Daniel in tov., muč.
19. XI. Elizabeta, kraljica; Poncijan, p.
13. XII. Lucija, devica, m.; Otilija, dev.

Rešitve pošljite do 10. septembra 1939 na naslov: Uprava »Našega doma«, Maribor, Koroška cesta 5. — Trije izžrebani dobijo lepo knjižno nagrado: eden za obe »križanki«, dva za ostale uganke.

REŠITEV UGANK

Vesna: Rešitev je dvojna: iz črk v sliki in pod sliko. — Pomladni cvet odeva svet.

Posetnica: Profesor na državni realki.

Črkovnica: Oder, zaklad, hiša, sekira, ikre, stožec, reka. — Dekliški krožek.

Kraljeva pot: Le idi na svatbo, če kdo te povabi, a vedi: denarja doma ne pozabi.

Skrivalnica: Sel, lov, oko, vod, ena, nos, ilo, jed, ara. — Slovenija.

Črkovnica: Minimum, kapitan, portret, viničar, zobobol, nosorog, računar, razglas, podeduj, Triglav, oporoka, Inocenc, apoteka. — Maribor, Radgona.

Uganke: Delu plačilo.

KRIŽANKA »ZNAK«

(Kukovec Jakob)

Besede pomenijo: V o d o r a v n o :

2. morska žival, 4. umetnik, 6. mesec, 7. umetnina, 9. del soda, 10. kača, 11. doba, 13. glas, 14. del glave, 16. predlog, 18. loščilo, 19. izraz pri kartanju, 21. zaimek, 22. hiša, 21. + 22. leposlovni list, 23. zaimek, 24. polovica, 26. veznik, 27. vprašalna členica, 28. rabi šivilja, 29. del obraza, 30. gozd, 31. žensko ime.

N a v p i č n o : 1. orožje, 2. žar, 3. rastlina, 4. pokrivalo, 5. glavno mesto severnoevropske države, 6. orožje, 8. del telesa, 12. začimba, 13. telesna stran, 15. kristjan, 16. zaimek, 17. visok državni uradnik, 19. zločin, 20. žensko ime, 24. vrsta, 25. železniška postaja blizu Ljubljane.

UGANKA

(Sodja Franc)

Prvo je velika reka,
drugo okrepi človeka;
kaj dobiš, če združiš obe,
beseda tretja ti pove!

TEŽEK RAČUN

(Novak Jože)

010 din

Kdor reši prav, dobi 100 din.

Pogoj: nič brisati — nič pisati!

Konjiček: Vsak naročnik naj pridobi novega.

Dopolnitev: Nosorog, kamera, Krapina, Eden, kakteja, motvoz, Lvov, kremen, cepec. — Smrekovec, Grintovec.

Križanka: V o d o r a v n o : 1. Mura, 5. delavnik, 12. krpa, 15. raj, 18. polk, 20. Pitija, 21. kita, 22. osa, 25. oral, 27. ton, 29. kolo, 30. trs, 31. okov, 32. kazalo, 35. vrt, 37. mi, 38. kit, 39. podoba, 41. ar, 42. soba, 44. od, 46. Ig, 47. Soča, 48. ol, 49. vas, 51. koral, 54. dekle, 56. sta, 57. tek, 59. lonec, 61. Solon, 62. Oka, 64. lov, 66. načelo, 69. ovitek, 71. nji, 73. os, 75. lak, 77. talec, 78. lepak, 79. Noe, 80. dr, 81. lim, 83. milo, 84. tleč, 85. pri, 86. klas, 88. mecen, 91. vinar, 94. orel, 95. Ate- nec, 97. Ivana, 98. Avari, 99. protin, 101. Ema, 102. ja, 103. S(lovenski). K(lub)., 104. nor, 105. ime, 106. Ada, 107. oj, 108. ni, 109. ara, 113. noj, 115. Ida, 116. ena, 117. Ob, 120. vi, 122. kra, 124. dar, 126. Tit, 127. ura, 128. Ana, 129. aga, 131. eta, 133. ono, 134. ali, 135. malica, 137. ovinek, 139. ped, 140. A(kademijski). K(lub)., 141. ica, 142. br(at)., 143. uš, 145. Ela, 146. iz, 147. akt, 148. Slovenec, 149. pes.

N a v p i č n o : 2. up, 3. ro, 4. alt, 6. ep, 7. lik, 8. atom, 9. Vili, 10. njo, 11. ia, 12. kis, 13. rt, 14. pa, 15. rokav, 16. Ararat, 17. jaz, 19. kov, 21. krt, 22. oko, 23. sobota, 24. Avala, 26. las, 28. n(a). r(azpoloženju)., 30. ti, 31. oda, 33. lok, 34. obol, 36. to, 38. kg, 39. poln, 40. oče, 43. Aron, 45. do, 46. in, 47. skok, 50. sel, 52. anatomija, 53. leča, 54. dota, 55. električna, 56. ski, 58. kol, 60. celica, 61. si- pina, 62. oje, 63. molk, 65. vam, 67. le, 68. ocena, 69. oliva, 70. ve, 71. noč, 72. gril, 74. sila, 76. ki, 79. ne, 80. dren, 82. matematika, 85. prirodoznanost, 87. seme, 89. Eva, 90. Enej, 92. Ivan, 93. Ars, 94. Oton, 96. na, 100. on, 105. idila, 106. anali, 107. oba, 109. Iva, 111. r(imsko). k(atoliški)., 112. arena, 114. Janez, 115. Ita, 116. era, 117. ona, 118. rebro, 119. kljun, 121. igo, 123. ate, 125. rod, 127. um, 128. Aca, 130. ave, 132. A(nton). K(orošec)., 136. I(van). C(ankar)., 138. il, 142. bl(aženi)., 144. še.

REŠILCI UGANK

Glavno nagradno uganko so prav rešili: Lovšin Vinko, Ledinek Franc, Ledi- nek Joža, Čakš Jože, Sodja Franc, Jug Franjo, Pečnik Angela, Kukovec Jakob, Novak Jože, Savelli Viljem, Kandolf Lojze, Burja Tone, Kračun Zvonimir, Bene- dejčič Franc, Krof Jernej, Štegmüller Rudi, Blumer Marijanka, Goropevšek Tonče, Kapš Stanko, Kat. društvo rokod. pomočnikov v Ljubljani (Aleš France), Benedik Valentin, Pavlin France, Štukl Jakob, Čuček Feliks, Šuštar Franci.

Križanko so prav rešili: Lovšin Vinko, Rojec Metka, Kavčič Zvonimir, Ledi- nek Franc, Ledinek Joža, Čakš Jože, Sodja Franc, Jug Franjo, Pečnik Angela, Kukovec Jakob, Novak Jože, Savelli Viljem, Kandolf Lojze, Burja Tone, Kračun Zvonimir, Benedejčič Franc, Krof Jernej, Štegmüller Rudi, Blumer Marijanka, Goropevšek Tonče, Kapš Stanko, Kat. društvo rokodelskih pomočnikov v Ljub- ljani (Aleš France), Benedik Valentin, Pavlin France, Štukl Jakob, Šuštar Franci.

Ostale uganke so prav rešili (številka v oklepaju pove število rešenih ugank): Lovšin Vinko (8), Rojec Metka (5), Ledinek Franc (8), Ledinek Joža (8), Čakš Jože (6), Loboda Lado (2), Sodja Franc (8), Jug Franjo (7), Pečnik Angela (7), Kukovec Jakob (4), Novak Jože (6), Savelli Viljem (8), Kandolf Lojze (8), Burja Tone (6), Kračun Zvonimir (6), Benedejčič Franc (6), Krof Jernej (1), Štegmüller Rudi (5), Blumer Marijanka (6), Goropevšek Tonče (6), Kapš Stanko (5), Kat. društvo rokodelskih pomočnikov v Ljubljani (Aleš France — 8), Benedik Va- lentin (6), Pavlin France (8), Štukl Jakob (5), Šuštar Franci (5).

IZZREBANI SO BILI

Za glavno nagrado: Krof Jernej, Lokovica, p. Prevalje.

Za križanko: Novak Jože, Maribor, Vajeniški dom, Gregorčičeva ul. 37.

Za ostale: Pavlin France, Radovljica, in Rojec Metka, učiteljica, Loški potok.

UGANKAR KRAMLJA

Ko prišla je pomlad v deželo, pomladni cvet odel je svet. Pa tudi moji uganekarji so se prebudili iz zimskega spanja. Ne vsi. A kdor pogleda te, spozna jim glavo in srce. In to je veselje. Sami fantje in moške od fare, pa tudi dekleta in žene vmes kot nageljčki rdeči. Samo naš lanski rimski romar je utihnil. Menda ga ja niso v Italiji vtaknili v črno srajco in dali pod ključ. Obljuba dolg dela, dragi Nace. Kaj si obljubil s svojim tovarišem, veš sam najbolje. Le korajžno na plan z rimskimi odpustki, pa naj bi bili tudi taki kot jih navadno »štorklja« nosi. — Današnji naš glavni nagrajenec je **K r o f J e r n e j** tam od koroške strani. Resno se drži. Nekoliko je kuštrav, ker pravi, da je pri Kuštru doma, kakor se pri njih pravi. Sicer pa nam daj Bog več takih kostrunov — pardon, Kuštrov! Glavno nagrado mu pa privoščimo, da bo vsaj po nagradi iz njegove okolice pet novih naročnikov. Bog ga živi! — **S o d j a F r a n c**: Bolj mi nisi mogel ustreči, kakor si mi s svojimi prispevki. Konjiček nekoliko švedra, a druge so prvovrstne. Le še in še mi takih pošlj. — **K u k o v e c J a k o b**: Tudi Tebe sem vesel. V trudu in znoju, polnem radosti, domu gradimo slavo in čast! In tudi pri uganakah brez truda ne gre. Nekaj je še napak pri Tvojih umotvorih, a tudi te bodo sčasoma izginile. Nikar ne obupaj, samo pljuni v roke in voz bo šel naprej. Tako se boš pa najbolj prikupil g. Žrebu, ki se vedno le muhasto smehlja. — **L e d i n e k**

F r a n c: Vlak, ki je vozil tvoje zadnje rešitve, je imel na upravi lista velikansko zamudo. Zato je privozil do mene prepozno. Mislim, da sem sprevodnika že dovolj kaznoval, da se to več ne zgodi. Bodi prepričan, da sem bil jaz zaradi tega še bolj nejevoljen kot ti. Drugič, upam, bo vse v redu. — **R o j e c M e t k a**: »Naš dom« je ponosen na tvoje želje. Bog daj, da bi se prav v obilni meri uresničile, da bo list res srečno jadral po razburkanem morju bodočnosti in da ga nobena burja ne odnese s površja zemlje. — **B e n e d i k V a l e n t i n**: Vem, da boš deloma že potolažen, ko pregledaš danes naš kotichek. Tvoje uganke niso romale v koš, le prepozno so priromale do mene. Vedi, da nisem preveč blizu naše uprave, a tam včasih tudi vlak iztiri. In lahko si misliš, kako je potem. Upam, da bo naš »knjižni obzornik« v bodoče tak, da bo res odgovarjal našemu katoliškemu prepričanju. — **B l u m e r M a r i j a n k a**: Ali je res prišel že brzojav z onega sveta? Menda ne? Takrat namreč, ko od tam pošljejo brzojav, ga navadno ne prekličejo. Sicer pa si še najbrž premalo uganek rešila, zato te še tam ne marajo. Rešuj, rešuj tako, da boš tudi rešila največjo ugancko človeškega življenja pravilno in zrela boš za oni svet! — **Š t e g m ü l l e r R u d i**: Rudl, bolj pazi pri sestavah na ključ, ki mora biti precej viden! Potem bodo tvoji trdi orehi tudi užitni postali. — **B e n e d e j č i č F r a n c**: Tudi iz uganek se učimo življenjskih resnic. — **J e r n e j J o ž e**: Zadnjič sem rešitve dobil prepozno v roke. — **B u r j a T o n e**: Dragi Tone! Nikar ne misli na kako zamero. Takih fantov od fare kot si ti, sem iz srca vesel. Pusti pa burjo, naj piha, to je njen posel. Ti le krepko zasadi lopato in plug v našo nezorano slovensko ledino in v svojih duševnih žuljih in znoju boš rastel, živel in imel plačilo. — **S a v e l l i V i l j e m**: Zdi se mi, da so Tvoji orehi res pretrdi za naš list. Tega se zavedaj, pa boš zopet take poslal, da jih bo vsak naš uganekar lahko zdrobil. — **N o v a k J o ž e**: Morda pa res zaidem kdaj med tvoje vajence, a ne kot vajenec, temveč le kot gost. Uganek še pošlj! — **Š t u k l J o ž e**: Bolj kakor z risano ugancko me nisi mogel razveseliti. Upam, da jo boš zagledal na takem mestu v listu, da je boš vesel. Še se priporočam. — Bog živi!

Nova izdaja

Ksaver Meško

PRI HRASTOVIH

drama

Pravkar je izšla v založbi Tiskarne sv. Cirila v Mariboru nova izdaja te najboljše Meškove drame v lični opremi.

Cena din 14.—.